

SİVAS *Altıncı Şehir*

ÜÇ AYLIK KÜLTÜREL DERGİ 5 YIL: 2 OCAK 1998

SİVAS KÜLTÜREL VE SOSYAL YARDIMLAŞMA DERNEĞİ YAYIN ORGANI

Üstünlüğü Tartışılmaz!

Zümrüt[®] Çelik

Merkez: Uluyol Dökümcüler Cad. İşkent Sanayi Merkezi
A Blok 3. Bodrum No: 4 Bayrampaşa-İSTANBUL
Tel: 212. 564 84 63 - 564 85 39
Büro: 212 519 44 55 - 527 55 29 - 522 52 93

Sevgili Öğrenciler;

Kendinize uygun,
rahat ve huzurlu bir ortam

arıyorsunuz! Bulmamanız için hiç bir sebep yok.

Gelin; yurdumuzun temiz, bakımlı ve sağlıklı ortamıyla
buluşun

Sivas Öğrenci Yurdu; İki kişilik özel odalarından
etüd ve çalışma salonlarına, kantin-kafeterya imkanlarından
sıcak suyuna kadar tamamen yenilendi. Bu modern ve yeni ortam
tam istediğiniz gibi, sizin için, sizlerin hizmetine sunuldu.

Yararlanın lütfen.

Yıl:2 Sayı: 3-4 Ocak 1998

Sivas Kültürel ve Sosyal Yardımlaşma
Derneği

Adına Sahibi:

Doğan ÜRGÜP (Başkan)

Genel Yayın Yönetmeni:

Cengizhan ORAKÇI

Yazı İşleri Müdürü:

Davut ARSLAN

Yayın Kurulu:

**A. Turan ALKAN, Beşir AYVAZOĞLU,
Yavuz Bülent BAKİLER,
Rasim BÖLÜCEK, Ergun GÖZE, Doğan
KAYA, Müjgan ÜÇER**

Halkla İlişkiler Müdürü:

Ahmet TAŞ

Haber Müdürü:

Zafer BENLİ

Kültür-Sanat:

Mehmet ÖÇ

Dağıtım Müdürü:

Abdurrahman KAYA

Reklam Müdürü:

Ercan ALPAY

Teknik Sorumlu:

İsmail Hakkı ARIKAN

Sanat Danışmanı:

Mehmet S. FİDANCI

İdare ve Yazışma Adresi:

Libya Cad. No: 19 Kolej-Ankara

Tel: (0.312) 431 07 88-431 51 85

Faks: (0.312)342 21 38

Görsel Düzenleme - Tasarım:

Fıdancı Tasarım Tel: 417 98 51 ANKARA

Kapak Fotoğrafı:

Tahsin Temel ÜÇER

Baskı:

GIPTA A.Ş.

Tel: (0312) 342 44 29-341 32 37

- Yazıların sorumluluğu yazarlarına aittir.
- Gönderilen yazılar basılsın ya da basılmasın iade edilmez.
- Kaynak gösterilmeden iktibas yapılmaz.

İÇİNDEKİLER

Takdim:	3
Yepyeni Bir Sivas Dergisi: Altıncı Şehir	
Yavuz Bülent Bakiler	4
Şehirde Sokaklar / Cengizhan Orakçı	7
Mağrur ve Mazlum Şehirler / Dr. İsmet Çetin	11
Yukarı Tekke'den Şehre Bakmak / Bilal Kemikli.....	14
Sivas Halk Kültüründe Kahve ve Kahvehaneler	
Mügân Üçer	16
Şiir: Yusuf Erbay, Muvaffak Özmen, M. Talat Göze	19
Bir Konuk: Şahin Uçar İle Sohbet / Cengizhan Orakçı	20
Türkülerin Muamması / Ahmet Turan Alkan	25
Sivas'ta Musiki / Uğur Kaya.....	29
Tarihte Bir Başkasıyla Takas Edilen Şehir Sivas	
Adnan Mahiroğulları.....	34
Mustafa Kemal Paşa'nın Şehrimizi İkinci Kez Teşrifleri	
Yrd. Doç. Dr. Burhan Paçacı.....	36
Namaz Kılanı Sevmek / Ergun Göze	38
Keşik/Doğan Kaya	39
Masal: Şeytan / Ayşe Kaya	43
Şiir: O Günlerin Ardından / Ahmet Mahir Pekşen.....	45
Hikâye: Güllerin Mezarı / Özlem Tuna	46
Sivas'a Dair / Tekin Şener.....	46
Hafıza: Edebî Folklorumuzda Boz Ayran	
Vehbi Cem Aşkun.....	47
Kitap Divanı: C. Orakçı:	49
Kırk Ambar: Başölmez / Fatma Pekşen	51
Dernekten Haberler.....	53
Sivas Üzerine Çeşitlemeler	54

Takdim

Değerli Okurlarımız,

Yeni bir sayı ile karşınızdayız. Gecikmiş olmaktan dolayı, sizlere karşı mahcubuz. Elimizde olmayan sebeplerden dolayı 3. sayıyı vaktinde yayınlamadık. Bunun için 3. ve 4. sayıyı birleşik olarak, fakat sayfa sayımızı artırarak yayınlıyoruz. Bizi anlayışla karşılayacağınızı ümit ediyoruz...

Altıncı Şehir dergisi, sayın Bâkiler'in tabiriyle bir "Göl Şehir" olan Sivas'ı ve Sivaslı'yı "dalgalandırma" onu "harekete geçirme" gayesine yönelik bir çizgide yürüyor ve yürüyecek.

Elbette Sivas, "sessiz" kalmamalı; çünkü onun vakur bir sesi var ve biz, o sesin çıkmasını istiyoruz. Altıncı Şehir bunun tecelli zeminidir.

Bir "Sivas Davası" peşindeyse, bu sadece maddi plânda kalkınmayla sınırlı tutulmamalıdır. Meselenin bir de mânevi boyutu vardır ve ikisi birlikte ele alınmalıdır. Demek istiyoruz ki, kültürsüz kalkınma, kalkınma değildir.

İşte Altıncı Şehir meselenin kültür tarafına yönelmiş, bizce büyük bir hamledir. Biz bu kültür hamlesini başlatırken, doğrusu destek probleminin olmayacağını zannediyorduk. İtiraf etmek gerekirse, destekler çok tatmin edici olmadı. Oysa bu hamlede herkes üzerine düşeni yapmalıydı... Belki bizden kaynaklanan eksiklikler de olmuştur. Fakat hedefe ulaşmak noktasında ilk günkü heyecanımızı da yitirmiş değiliz.

Sivas'a ve Sivas dışına yatırım yapan, yapacak olan sanayici ve iş adamı hemşehrilerimizin kültürü de ihmal etmemelerini ve destek olmalarını bekliyoruz.

Altıncı Şehir, benzer dergiler içinde kendine has kültürel bir zenginliği kucaklamaktadır. İşte bizi diğer dergilerden farklı kılan da bu anlayış.

Altıncı Şehir bütün Türkiye'nin dergisi olmak istiyor. Ama önce bütün Sivaslı'lar sahiplenmeli...

Bir dahaki sayımızda buluşmak üzere sağlıklı kalın.

Altıncı Şehir

ALTINCI ŞEHİR

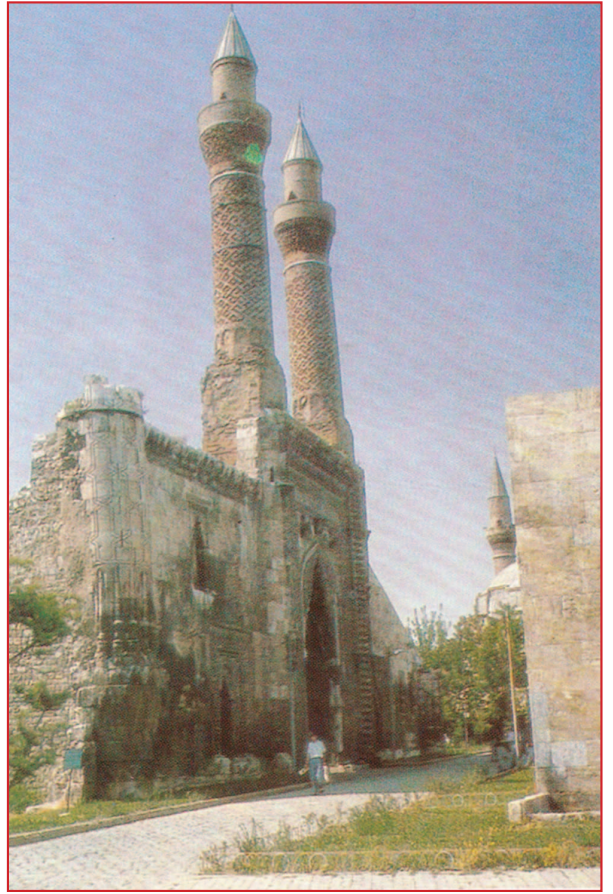
Yavuz Bülent BÂKİLER

Ahmet Hamdi Tanpınar'ın BEŞ ŞEHİR isimli kitabı, edebiyat dünyamıza, bir beyaz gül güzelliğiyle düştü. Erzurum-Ankara-Konya-Bursa ve İstanbul gibi beş şehrimizin esrarlı güzelliklerini, Tanpınar'ın kaleminden bir kaç defa okudum. Edebiyatla-vatan sevgisi arasında derin bağlar bulunduğu inananlardayım. Bana, gitmediğim görmediğim yakın ve uzak vatanları, edebiyatımızın usta kalemleri sevdirmişlerdir. Sadece gitmediğim-görmediğim yakın vatanları değil, çoğu defa gezip gördüğüm yerlerin güzelliğini ve özelliğini de ben hep bilen-inceleyen mübarek kalemlerin himmetiyle farketmişimdir, Serin odalarında bir saat olsun oturmadığım o güzelim İstanbul yalılarını, sanki içlerinde doğup büyümüşüm gibi, bana hep Abdülhak Şinasi Hisar sevdirmiştir. Onun: Boğaziçi Yalıları'nı, Geçmiş Zaman Köşkleri'ni, Boğaziçi Mehtapları'nı, okumayanlar ziyadadırlar.

İstanbul'u, -İstanbul ki bizim tarihimizin ve medeniyetimizin muhteşem bir yüzük taşıdır- Yahya Kemal'den, Reşat Ekrem Koçu'dan, Samiha Ayverdi'den, Sait Faik'ten, Necip Fazıl'dan, Ahmet Rasim'den, Refik Halit Karay'dan... okumayanlar, yeteri kadar sevemezler ve anlayamazlar. Ah keşke biz, Anadolu'muzu, Türkistan'ımızı, Azerbaycan'ımızı, Kırım'ımızı, Kerkük'ümüzü, Ahıska'mızı... sevdalı kalemlerimizden okuyabilseydik. Çünkü yaşamak, bilmek ve sevmektir! Biz ne kadar az okuyor ve ne kadar az seviyoruz Allah'ım?

İki yıl önce Türkmenistan'daydım. Türkmenistan dört milyon nüfuslu bir uzak vatan! Türkmenistan'ın başşehri Aşgabat, dörtyüzbin nüfuslu bir merkez! Aşgabat'ta Türkmenistan Millî Kütüphanesine gittim ve müdürüyle görüştim. Öğrendim ki dörtyüzbin nüfuslu Aşgabat'ın Millî Kütüphanesinde tam beş milyon kitap var.

Aklıma birdenbire Ankara geldi. Derin bir hüznü duydum. Çünkü, altmış milyonluk Türkiye'nin üç-dört milyonluk başşehrinde, Millî Kütüphanesinde, ancak bir milyon civarında kitap vardır. Ah ne kadar hazin: "Oku!" emriyle başlayan mukaddes kitabımıza rağmen, dünyada en az okuyan milletler arasında biz de varız. Dünyada bin kişiye onikibin kitap düşen ülkeler biliyorum. Dünyada bin kişiye dörtbin yediyüz kitap düşen ülkeler vardır. Dünyada bin kişiye bin kitap düşen ülkeler gördüm. Türkiye'de bin kişiye düşen kitap sayısı sadece yedidir; yedi, yedi, yedi!.. Bereket ki bizim altımızda, güneyimizde ki Arap devletleri var ve onların altında da Afrika'nın çıplak tamtamları!..

Bilmem siz de benim gibi merak ettiniz mi? Türkiye, Dünya'da en az okuyan ülkelerden biri! Peki Türkiye'de, tarihinin ve kültürünün güzelliğine, aydınlığına, zenginliğine rağmen, en az okuyan vilayetlerimizin başında hangi şehrimiz bulunuyor? Bana sakin Doğu'muzdaki veya Güneydoğu'muzdaki şu veya bu şehrimizi hatırlatmayın! Ben sizden renkli bir tarihe ve zengin bir kültüre sahip olan vilayetlerimizden birinin ismini istiyorum.

Necip Fazıl Kısakürek, 1970'li yıllarda, bir konferans vermek için Malatya'ya gelmişti. Biz de, üç arkadaşla birlikte, o konferansa Sivas'tan katılmıştık. Konferans salonu tıklım tıklımdı. Malatya'nın fikir ve sanat erbabından Sait Çekmegil, konferansın sonra Necip Fazıl'ı, bir kaysı bahçesinde ağırlamıştı. O küçük toplantıya bizim Sivas grubumuz da davetliydi. Bizi Necip Fazıl'a ev sahibi olarak Sait Çekmegil tanıştırmıştı. Necip Fazılın öfkeli tavrı hâlâ gözlerimin önündedir. "Sivas'a kırgınım! Bilesiniz ki Sivas'a kırgınım. Ben kırk yıldan beri bu aziz milletin çilesiyle kavrulan-savrulan bir kimseyim Sessime, Anadolu'muzun her köşesinden cevaplar geliyor. Beni Bitlis'in Adilceviz ilçesinden bile konferansa davet ediyorlar. O Adilceviz ki beş-altı bin nüfuslu küçük bir kasaba!.. Beri yanda Anadolu'muzun en kadim-eski-şehirlere biri olan Sivas'tan ne ses var ne de soluk. Ne bir nokta, ne bir çizgi! Tarihi zengin, irfanı, kültürü derin yüzbin nüfuslu koca Sivas'ın bu hazin tavrını anlamak mümkün değildir. Sivas'a kırgınım ben!"

Üstadın yanibaşındaydım. Dizlerimizin arasında bir

karışık bir mesafe bile yoktu. Kendisine ezik bir yürekle cevap verdim:

-Efendim şikâyetinizde elbette haklısınız. Sivas, sizin de buyurduğunuz gibi Anadolu'muzun en kadim şehirlerinden biri! Halk şiirimizin, oyunlarımızın, türkülerimizin en zengin damarları Sivas topraklarında! Ama bu zenginlikler yanında Sivas'ın bir başka özelliği daha var. İstesek de istemesek de kabul edeceğimiz bir özelliktir bu: Sivas kadim tarihine ve irfanına rağmen, Anadolu'nun ortasında tam bir "Göl şehir"dir! Sizin sesinize ses vermemesi, sizi davet etmemesi işte onun tam bir göl şehir olmasındandır.

-"Ne demektir o "göl şehir" özelliği? Ne demektir göl şehir?"

-Yani efendim bir göl, nasıl durgun, hareketsiz ve sessiz ise, Sivas'ta öyle durgun, hareketsiz ve sessiz bir şehir!

"Sivas, kelimesinin başındaki ve sonundaki o iki "S" harfi bile, telaffuzla beraber, insana adeta "susmayı" "sessiz kalmayı" telkin ediyor. Sivas; "ıssız" "sessiz", "hareketsiz" kelimelerini hatırlatan bir kelime! Ama efendim bilmelisiniz ki, işte şimdi biz, buradaki arkadaşlarla birlikte, bu büyük göl şehrin tam orta noktasına, bir kaç çakıl taşı fırlattık. Merkezde küçük bir daire teşekkül etti. Sonra gördük ki bu dairenin etrafında bir daire daha, bir daire daha, bir daire daha oldu, Daireler biraz daha, biraz daha büyüyerek kıyılara doğru büyüyor. Biz de Sivas'ta bir dizi konferans çalışması icindeyiz. Sivas'a sizi de davet etmeyi düşünüyoruz, inşallah şehrimizi teşrif buyuracaksınız ve o göl merkezine kocaman bir taş da siz fırlatacaksınız. Bizim meydana getirdiğimiz küçük çaplı daire-

ler, bu defa dalgalar halinde büyüye büyüye kıyılara doğru genişleyecektir!

Necip Fazıl yüzümü bir süre süzdükten sonra, elini dizimin üzerine usulca koyup bastırdı:

-"Siz sanatkâr ruhlu bir arkadaşımızsınız!" -Efendim ben on yaşımdan beri sizi okuyorum! Eğer benim gerçekten sanatkâr vasfım varsa, bunu tamamen size borçluyum. Dilim ve kalemim, sizin şiirinizden ve nesrinizden çok su içmiştir!"

Bu hâtırayı burada anlatışımın elbette bir sebebi var. Sivas, o "göl şehir" özelliğinden hâlâ sıyrılmadı. O göl şehrin ortasında bir takım dairelerin meydana geldiği doğru; ama ben o büyük gölde, büyük dalgalanmalar da bekliyorum. Ahmed Hamdi Tanpınar'ın "BEŞ ŞEHİR" kitabını okuduğum zaman içimden hayıflanmıştım: "Ah demiştin Keşke Ahmet Hamdi, Sivas'ta da bulunsaydı! Sivas'ı gördükten, tanıdıktan, sevdikten sonra O'nu, o şiir yüklü kalemiyle bize de anlatsaydı! Ve biz doğup büyüdüğümüz, çocukluk ve gençlik yıllarımızı nakışladığımız memleketimizi Tanpınar'ın kalemiyle de ebedileştirip sevseydik!"

İçimden geçenleri sezip anlamış gibi, Sevgili Ahmet Turan Alkan, günün birinde ALTINCI ŞEHİR'i yazdı. ALTINCI ŞEHİR, Sivas'tır. Şimdi Ahmet Hamdi Tanpınar'ın beşibiryerde'sinin yanında, bir de Ahmet Turan'ın altın kitabı var. Ben, başkalarının, zaman zaman gülerek-eğlenerek okuduğu o ALTINCI ŞEHİR'İ, başından sonuna kadar anlatılmaz bir hazla ve göz yaşlarıyla okudum, Sonra bir daha okudum.

TÜRKİYE Gazetesi'ndeki köşemde iki takriz yazdım. Ve eseri okuyup bitirdikten sonra kendi kendime sordum: "Acaba bu ALTINCI ŞEHİR isimli güzelim kitap, bir milyon nüfuslu Sivas'ta kaç bin okuyucuya ulaştı? Sivas dışında, özellikle İstanbul'da, Ankara'da, Bursa'da yüzbinlerce Sivaslı yaşıyor. Acaba bu yüzbinlerce Sivaslı'dan kaç bini ALTINCI ŞEHİR'İ arayıp sordu? ALTINCI ŞEHİR sadece Sivas'a hitap eden bir kitap değil. Ben nasıl Ahmet Hamdi Tanpınar'ın BEŞ ŞEHİR isimli kitabını alıp zevkle okumuşsam, şiirimize, edebiyatımıza meraklı olan herkesin de ALTINCI ŞEHİR'i bulup okuması lâzım! Sivaslı olmayanları bir tarafa bırakayım: Bugüne kadar Sivas'ta ve Sivas dışındaki Sivaslı'lar arasında ALTINCI ŞEHİR (hiç olmazsa) yüzbin okuyucuyla kucaklaşmadıysa, yazıklar olsun bize, bin defa yazıklar olsun! ALTINCI ŞEHİR'in daha onbin kişinin bile kütüphanesine girmediğini bilmek, beni utançların utançıyla kahrediyor.

Ahmet Turan Alkan'ın, ALTINCI ŞEHİR kitabından sonra Ankara'da bulunan: "Sivas Kültürel ve Sosyal Yardımlaşma Derneği" yepyeni bir dergiyle yüzümüzü güldürdü. Bu üç aylık kültür dergisinin adı: SİVAS-ALTINCI ŞEHİR!

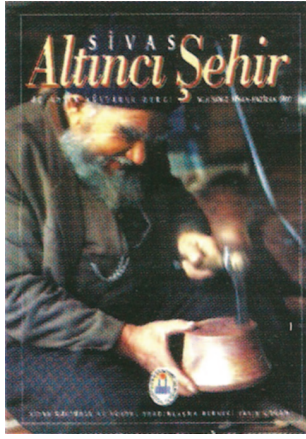
Derginin ilk sayısı kırk sayfa olarak, ikinci sayısı elli altı sayfa olarak hazırlanmış. Gelecek sayılarını, belki de dört forma, yani altmış dört sayfa olarak okuyacağız.

Önce hemen şunu belirtmeliyim ki: SİVAS-ALTINCI ŞEHİR pırıl pırıl bir dergi. Sivaslıların bugüne kadar Sivas'ta ve Sivas dışında çıkardıkları dergiler arasında, albenisi SİVAS-ALTINCI ŞEHİR kadar güzel olan bir ikinci dergi hatırlamıyorum.

Sivas'ta dergicilik deyince nedense benim aklıma hep iki-üç isim birden düşüyor. Önce Sivas'ta Kamil Matbaası'nda basılan YAYLA MECMUASI! Vehbi Cem Aşkun merhumun hazırladığı ve iri puntolarla üçüncü hamur gazete kağıdına bastırıldığı YAYLA MECMUASI yoksul kıyafetli bir taşra insanını hatırlatıyordu. Benim, ilk okulda veya orta okulda okuduğum yıllarda çıkan YAYLA dergisi şimdi acaba kaç Sivaslı'nın evinde vardır? YAYLA dergisinin ancak birkaç yüz adet basıldığını ve Sivas'ın kendi sesine pek kulak asmadığını Vehbi Cem Aşkun merhumdan kaç defa dinlemiştir!

Aklıma gelen ikinci isim: Sivas Folkloru! O güzelim dergiyi de merhum İbrahim Aslanoğlu büyük bir gayretle hazırladı, Sivas Folkloru, 1 Kasım 1975 yılında Sivas'ta doğdu. Emek Matbaası'nda dizildi ve basıldı. Sayısı ikiyüzlü kuruştı. Yıllık abone bedeli otuz liraydı. İbrahim Aslanoğlu'nun meziyetlerini burada anlatmam imkânsız. Onun nasıl büyük bir gayretle çalıştığını, incelemeler yaptığını çok iyi bilenler arasındayım. Üniversitelerimizde, İbrahim Aslanoğlu kadar inceleme-araştırma yapan ve onun kadar zengin belgelere sahip bulunan çok az kimse vardır. Bir üniversitemizin ona fahri doktora unvanını vermesi, bence onun gerçek değeri yanında bir ateşböceği parlıtısında bir şeydir.

Sivas Folkloru, Sivas için, Sivaslı'lar için, mükemmel bir hazinedir. Bir gurur meşalesiydi. Hatta Türkiye için yepyeni bir ufuktu. Fakat ne kadar, ne kadar, ne kadar yazık: Sivas, İbrahim Aslanoğlu'nun o bitmez-tükenmez gayretine destek vermedi. Sivas Folkloru Sivas'ta yeteri kadar alınmadı, okunmadı, bilinmedi, korunmadı. Derginin ilk sayılarında ben de yazdım. Sivas Belediyesi'nden ve Sivas Özel idaresinden Sivas Folkloru'na destek sağlamam için giriştiğim gayretler yüzümüzü güldürmedi. Acısı hâlâ içindedir:

1975 yılında Sivas Spor kulübüne yüzbin lira bağışta bulunan bir dostuma gittim. Onu, Sivas Folkloru'na abone yapmak istedim. Benden otuz lirayı mı esirgeyecekti? Otuzbin lira değil, otuzbin liranın binde-birini verecekti. Zengin-di. Han-hamam sahibiydi. Sivaslı'ydı. Mahcup bir yüzle: "Okuyacak zamanım yok" dedi. "Okuma! dedim. Dergiye çıkması için yardımcı ol; kafi." "Beni bağışla! dedi. Okumayacağım dergiyi neden alayım?"

Sivas Folkloru'na, böyle hali-vakti yerinde olan yüzlerce Sivaslı kapılarını merhametsizce kapadı. Neticede İbrahim Aslanoğlu dergi külfetine ancak 78 ay dayanabildi ve Sivas Folkloru yedinci cildini tamamlayamadan kapandı gitti. Sivas Folklorunun kapanması, bence Timur'un Sivas'ı yakıp-yıkması kadar hazin bir hadisedir. Bir büyük kayıptır. Hatta bağışlayın beni, kırk boğçalı bir ayıptır da.

İbrahim Aslanoğlu, Sivas Folkloru'nu kapatınca İstanbul'a gitti ve orada 1 Ağustos 1979 tarihinden itibaren Türk Folkloru dergisini çıkardı. Türk Folkloru 94 ay yaşadı. Aslanoğlu'nun ömrü vefa etmedi. Sivas, eğer İbrahim Aslanoğlu'na yeteri kadar destek verseydi. Sivas Folkloru: 78+94=172 sayılıklı bir güzellikle karşımızda olacaktı.

Sivas Folkloru'ndan sonra Sivas Cumhuriyet Üniversitesi'nde okuyan gençlerimiz galiba KIZILIRMAK isimli bir dergiyle 1-2 defa bostanlarımıza uğradılar. Sonra onların da sesi soluğu kesildi.

Şimdi, yepyeni bir heyecanla, SİVAS-ALTINCI ŞEHİR Dergisi üç aydan üç aya bizi selâmlıyor. Derginin sahibi Doğan Ürgüp'ün şahsında ALTINCI ŞEHİR kalemlerini bütün gönlümle tebrik ediyorum. Tek dileğim derginin uzun ömürlü olmasıdır. Tek dileğim: okusunlar-okumasınlar, Sivas'taki ve Sivas haricindeki bütün Sivaslı'ların bu yeni, bu güzel dergiye sahip çıkmaları, destek vermeleridir.

Sivaslı'lar kendi dergilerine sahip çıkarlarsa ALTINCI ŞEHİR dergisi: Doğan Ürgüp - Ahmet Turan Alkan - Tekin Şener - Beşir Ayvazoğlu - Yavuz Bülent Bakiler - Doğan Kaya - Dilaver Cebeci - Hulusi Ateş - Saadettin Yıldız - Cengizhan Orakçı - Zafer Benli - İsmail Saraç - Mehmet Davut Özülker - Nazım Hikmet Polat - Ergun Göze - Faruk Aburşu - Tekin Şener - Burhan Paçacıoğlu - Adnan Mahiroğulları - Müjgan Üçer - Seniha Yalçın - Cengizhan Orakçı - Özkan Yalçın - Bilâl Kemikli - Mehmet Talat Göze - Muvaffak Özmen - Namık Yıldırım - Ayşe Kaya - Feyzulah Budak gibi daha nice kalemlerin gülistanı olacaktır. Görelim Mevlâm neyler?

Şehirde Sokaklar

Cengizhan ORAKÇI

Fotoğraf: Muhsin Mete

"Sokakta" romanının yazarı rahmetli Bahaeddin Özkışi'nin aziz ruhuna.

"Sokağa mı çıkıyorsun dikkat et
Emanet ol Tanrıya
Sokak demek
Eksilmek yarı yarıya."

B.Necatigil

Şimdi sokağa çıkmak başlı başına bir hâdisedir ve cesaret ister! Çünkü, Necatigil'in deyişiyle "Sokak demek, eksilmek yarı yarıya". Sokağa çıkacak insan azamî dikkat içinde olmalıdır. Dikkatsizlik, kötü sonuçlar doğurabilir... Evimizden sokağa ilk adımımızı atmakla, eksilmemiz de başlamış demektir. Sokak bizi çoğaltmıyor, eksiltiyor. Sokaktan döndüğümüzde, artık eksilmiş bir insanızdır.

Nerededir çocukluğumuzun o asude sokakları? Oynadığımız oyunlarla âdeta ikinci evimiz olan sokaklar, hangi karanlık ellerce tebdil edilmiştir? Heyhat, bu tebdilde "ferahlık" yoktur. Artık çocuklarımızı gönül rahatlığıyla sokaklara bırakamıyoruz. Çünkü emin değil; her türlü tehlike orada kol geziyor.

Biz asfaltla tanışmamış, toprak sokaklarda büyüdük. Sokağımıza çukurlar kazdık, çizgiler çizdik, oyunların bin bir çeşidini oynadık. Düştükse de toprağa düştük; hafif yaralar aldık. Sokağımız, ne kadar bizimdi ah! Biz orada yaşadık, orada büyüdük...

Artık çocukların sokağı yoktur. Çıkıp sokaklarda oynamazlar. Sokak hiç bir yönüyle buna elverişli değildir. O bütün varlığıyla araçların emrindedir.

Sokağımızla aramızda hiç bir alışveriş kalmamıştır; biz ona yabancıyız, o bize yabancı. Hiç kimsenin aklına sokağa bir fidan, bir çiçek dikmek gelmez. Olur da böyle bir iş yapacak

olsak, bir karış toprak kalmamıştır. Sanki vebalymış gibi, beton ve asfaltla kapatılmıştır toprak.

Gelip geçerken sokağımızı görmüyoruz bile! Bırakın sokağımızda oturanları, apartman komşularımızı dahi tanımıyoruz.

Bu sokaklar kim için yapıldı? Çocuklar için, yaşlılar için, bizim için, yani insanlar için yapılmadığı muhakkak bu sokakların! Kimin bu sokaklar?

Biz çevremize sahip çıkmıyoruz! Sahip çıkmayı da bilmiyoruz. Düşünülürse, bu şartlar içinde de bir şeyler yapılabilir oysa... Öylesine duyarsızlaştık ki, farzımuhal belediye hazretleri cadde kenarındaki 30-40 yıllık koca koca ağaçları, geceye kesip ortadan kaldırırsa, biz gündüz bunun farkına bile varmayız. Bu söylediğim bir hakikattir. Ankara Belediyesi, Devlet Demiryolları Müdürlüğü'nün önündeki on kocamış ağacı sorgusuz sualsiz ortadan kaldırdı (!) Daha öncede, Kore Parkı'nın karşısındaki ağaçlara karşı aynı cürmü işlemişti. Oysa kimse fark etmedi, kimse sesini çıkarmadı. Zannediyorum çoğu insan, orada bir "eksilme" olduğunu ama bu eksilmenin nereden kaynaklandığını anlayamadı. İşte biz, çevremize bu kadar yabancı, bu kadar duyarsız bir hâldeyiz.

Bir yandan İtalya'dan ağaç ithal edip Kızılay'a diken belediye, bir yandan da derinlere kök salmış ağaçlarımızı katlediyor. Bu şehrin sahipleri yok mu?

Kalleş, sinsî değişme önce sokaklarımızda başladı. Adım adım sokaklarımızı arşınladı. Bu değişme hayra karşı değil, şerre karşıydı; fark edemedik... Bu değişime önce sokaklarımız teslim oldu.

"Hatırlıyorum, sakin sokağımızda ilk değişme insanı sersem eden bir biçimde kendini göstermişti. O günden başla-

arak her şey, itibar edilen bütün değerler, evler, evin içinde yaşayanlar, kadınlar, erkekler, gençler, yaşlılar hep değişmiş durmuşlardı. Değişme, sokağımızda durmak bilmeyen ve devamlı büyüyen bir yuvarlanma şeklinde başladı, sonra da durmadı dinlenmedi. Halbuki insan böylesine sakin ve kenar bir sokakta bu kadar köklü değişiklikler olmaz sanırdı," (B. Özkişi, Sokakta)

SOKAKLARIN NUMARASI

Hayatımızın ve de adresimizin bir parçası olan sokaklarımızın ismi, sizi hiç ilgilendirdi mi? Sokağımızın, sokakların ismini kendinize mesele yaptınız mı, o isimler üstüne düşündünüz mü? Doğrusu sokak isimleri, beni fazlasıyla meşgul ediyor. İstiyorum ki, sokaklarımızın isimleri rastgele şuradan buradan devşirilmiş değil de, her biri "yerli", "çağrışımlı", yani, benden bir şeyleri hatırlatsın. Bazı şehirlerimizde bu böyledir; tarihinden, kültüründen süzülüp gelen güzel isimlere sahiptir sokaklar. İsmiyle sizi kendi derinliğine çeken sokaklar vardır. İstanbul, Bursa sokakları bu meyânda hatırlanmalıdır. Ankara gibi şehirlerde bir garip uygulama var ki hiç akıl erdirememişimdir buna; bazı semtlerde, mahallelerde sokak ve caddelerin isimleri yoktur! Numaraları vardır. İşte bu bana bir türlü insanî gelmiyor. Bu, nasıl bir kafanın ürünüdür anlayamıyorum, Sanki Türkçe'de sokaklarımıza verilecek isimler tükenmiş, sayılarla bu işi halletmek daha kolaymış gibi. Böyle yapmak, sokakları ruhundan arındırmak, sırf maddî bir yığın olarak görmek demektir. Acaba bu iş matematikçilere mi havale edildi? Matematiğin bu kadarı da fazla oluyor...

Esasen bunu matematiğin bir cilvesi olarak görmek yanlış. Sanki askeriyedeki kolaycı anlayış, (2. tabur, 3. bölük vb.) sivil toplumda da kendine bir uygulama alanı bulmuştur.

Bir mekâna verilen isimler, aynı zamanda o mekânın tarihine ait ipuçlarını da bize verirler. Ankara'nın Kızılay'ını kesen iki bulvarın birinin Atatürk Bulvarı, diğerinin de Mustafa Kemal Bulvarı olması pek manidardır. Ve bu bulvarlara açılan cadde ve sokakların isimleri, yine devletin kuruluşunda görev alan, cumhuriyet döneminin önemli isimleri olması bu tahlilde değerlendirilebilir. Yani, başkent'in hatıralarının daha derinlere gitmeyi, hemen bir yetmiş yıl öncesiyle sınırlı olduğu, cadde ve sokak isimleriyle kendini belli eder.

Sahi, siz kaçınıcı caddeden geçiyorsunuz her gün? Kaçınıcı sokakta oturuyorsunuz?

Foto: Hasna Ali Akgül

*Kadim sokaklardan
faytonlar, at
arabaları geçerdi.
İllâ faytonlar;
yürüyen rengârenk
bir hayaldiler,
uzaklardan şehre
gelmiş, aziz yolcuları
alıp sokağımıza
getirirlerdi.*

Bu tip sorulara cevap verme mecburiyetinde olmadığım için bahtiyarım.

Gelecekte, insanların isimleri de kaldırılıp yerine birer numara verilebilir. Zaman zaman gazetelerde okuyoruz, "falan bakanlık herkese bir numara verecek!" "1516 buraya gel! 2000'i gördün mü? Az önce 26, sokaktan geçti. Yarın 555'le 12. caddede buluşacağız. Aaa, 310'da 5. sokakta oturuyormuş..."

Kendinize akılda kalıcı, uygun bir "numara" ayarlamamanın yoluna bakın en iyisi.

SOKAKTAKİ SESLER

Barış Manço'nun bir şarkısında söylediği, "Domates biber, patlıcan..." vezninde sokaktan gelen sesler, kritik bir vaziyette söylemeye hazırlandığınız meramınızı unutturabilir. Lakin sokak, sesleriyle sokaktır işte. Hiç düşündünüz mü, sokaktan gelen sesler "eski sesler" midir, yoksa o eski sesler de tarihe mi karıştı?

Üstad Ahmet Rasim, "Eşkâl-i Zamân"da sokaklarda eksilen seslerden bahseder:

-Gadâ...yif!
-Kuş lokumu!.. Revâ...nî!
-Yafalar!
-Bici, bici muhallebici!
-Halvam...şek...ker!

-Kalayci!
-Venedik sepetleri var,
çamaşır se...petleri var!
-Mâ'...cû...n!

Tanpınar da, İstanbul mahallelerindeki bu satıcılardan söz eder. "Satıcıların seslerinin bütün bir günü idare ettiğini, saatlere rengini verdiğini anlatır. Üstadın satıcılardan en çok hoşlandığı lâmbacıdır: "Her gün, ikindiden sonra, sırtında çok havaleli bir sepetle geçerd. Garip bir seslenişi vardı. "Lâmba" kelimesini ilk hecesinin üzerine basarak bir balon gibi ağızda şişirdikten sonra, "ci" ekini kendini bir hamlede ortadan silmek ister gibi yutar, şişeleri, "i"nin üzerine iyice basarak parlatır ve "ler"i sanki dünyanın bütün camdan eşyasını ağızda toz haline getirmiş gibi uzun uzun dört yana üflerdi. Bu camcı, mahallemin aydınlık satan adamıydı.

Koto: Mehmet Orakçı

Artık ne lâmba ve lâmba şişesi satan ihtiyar, ne simitçi ne de sürahi, bardak, tabak satanlar kalmadı. Simitçi ' geceleri fener taşımıyor, hele mâni düzmesini hiç bilmiyor" (Beş Şehir)

Galiba bizim çocukluğumuzda son demlerini yaşıyorlardı; kanaatimce tarihî bir öneme sahiptiler onlar: Destan satıcıları. Boyunlarına astıkları teyple, yanık bir sesin söylediği ağıtlar eşliğinde, tek yaprağa basılı destanlar satarlardı. Biz çocuklar, bunun ne olduğunu, ne satıldığını tam kestiremedik. Fakat trajik bir hâl olduğunu da sezindik. Evet, hakikaten de öylemiş; murad almadan genç yaşlarında ölenlerin veya korkunç bir cinayete kurban gidenlerin arkasından yazılan bu destanlar, insanımızın hangi ihtiyacını karşılıyordu acaba? Henüz televizyonların olmadığı o devirlerde bu destanlar, bir tür iletişim kanalı mıydı? Düştüğü yeri yakan "ateşten" herkes hissesine düşeni mi alıyordu? Ferdin acısına, cemiyet böylece iştirak mi etmiş oluyordu? Her ne hâl ise, sosyal tarihçilerin, halk bilimcilerin incelemesi gereken bir konu olan destan ve destancılar, çocukluğumuzun sokaklarında alıştığımız seslerdendi. Onlar teyplerinden yükselen acıklı nağmelerle geçerken, biz çocuklar mutlaka oyunlarımızı bırakır, tedirgin nazarlarla destancıyı seyrederdik.

Macuncular, dondurmacılar biz çocuklara tatlı, renkli ve serin bir rüyayı taşırlardı. Tabii, çocuklara her zaman macun, dondurma alınmazdı. Zahir alınamazdı! Onların arkalarından boynu bükük kalan çocuklar, hâlâ öyle boynu bükük mü dururlar acaba? Ah, öyle bir zaman makinesi olsa da, ben o çocuklara kamyon kamyon dondurma götürsem...

Kalaycılar gelirlerdi, sokağın uygun bir yerinde toprağı ka-

zar, köruklerini yerleştirir ve ateşlerini yakarlardı. Sonra gel-sin evlerdeki bakır kap kaçaklar ve kalaylansın. Kalaylanan kap kaçak nasıl da ayna gibi parlardı. Kalaycıları seyretmeye doyum olmazdı, yaptıkları iş, bize sihirli bir gösteri gibi gelirdi.

Sütçüler at sırtında, güğümler içinde sütlerini satarlardı. Fakat bana garip gelen, yağcılar da at sırtında yağ satarlardı. Herhalde zeytinyağı satıyordu bu yağcılar. Süt satar gibi, litrelemlerle ölçüp verirlerdi. Üstelik veresiye satarlardı. Hey gidi günler hey...

Günümüzün sokak sesleri anlatılmaya değer mi, doğrusu bilemiyorum. Artık zamanı satıcıların sesleri idare etmiyor, satılmalara renkleri onlar vermiyor,

"Akşam, sokağımıza ahenkli satıcı sesleriyle yaklaşırdı. Sanki yoğurtcu, leblebici, kos helvacı, aşureci karanlığı birer ucundan tutar, bir örtü gibi geceyi çeker getirirlerdi. O saatlerde son oyun çılgınlıkları, son koşuşmalar duyulurdu. Sonra iri mendil çıkınlarıyla birer ikişer erkekler görünürlerdi. Onlar rahat, emin ve ağır adımlarla geçerlerdi. Köşe başında her gözüken erkekle beraber bir gurup çocuk gözden kaybolurdu. Sonra akşam, kısa ve gür ezan sesinde günün bittiğini söylerdi bize. Otuz yıl önce zaman kesin sınırlarla ayrılırdı. Akşamsa vakit, noksansız akşamdı." (B. Özkişi, Sokakta)

DARACIK SOKAKTA

Kadim sokaklar dardı, bazı sokaklara araba giremezdi. "Daracık sokakta yâre kavuştum" derdi âşıklar. Acaba sokaklar geniş olsaydı kavuşma olmaz mıydı? Evlerin bahçelerinden sokaklara meyve ağaçlarının dallan sarkardı, asmalar evlerden evlere bir köprü kurardı.

Kadim sokakların kendine has bir şahsiyetleri vardı; belirgin çizgilerle ayırt edilebilirdi. Şimdiki gibi cetvellenmiş değildi sokaklar.

Mahallelerde pek çok çıkmaz sokaklar olurdu; ya bir hanenin ya da bir kaç hanenin inhisarında bulunurdu o çıkmaz. Çıkmaz sokak fikri nasıl bir zihniyetin ürünüydü ki, eskiden sık sık çıkmaz sokaklara düşerdi yolumuz.

Sokağımızın "Kanaat Bakkaliyesi", acaba şimdi falan şarküteri, filan market mi olmuştur? Kavanozu içinde hâlâ sütlü şekerler satıyor mudur? Çocuklar yine en çok, ol sütlü şekerden alıyor mudur? Yoksa Kanaat Bakkaliyesi'yle birlikte sütlü şekerler de sırna kadem mi basmıştı.

Kadim sokaklardan faytonlar, at arabaları geçirdi. İllâ faytonlar; yürüyen rengârenk bir hayaldiler, uzaklardan şehre gelmiş, aziz yolcuları alıp sokağımıza getirirlerdi. Biz çocukların kendini asla alıkoymadığı, faytonların ve at arabalarının arkasına takılmaktı. Kamçı yeme tehlikesini hiçe sayarak. Şimdilerde bakıyorum da, faytonlar, at arabaları antika niyetiyle bazı mekânlara aksesuar yapılıyor. Acaba o faytonlarda kaç çocuğun parmak izleri kalmıştır? Ben bir gün, faytonlardaki parmak izlerimi aramaya çıkacağım.

KALDIRIMLAR BİR LİSAN

Onlar da olmasaydı sokaklarda, caddelerde yürüyemezdik. Gerçi varlar, oysa yine de yürüyemiyoruz... Şaire üç tane müstakil şiir yazdıracak kadar tesir eden, kaldırımlardan söz

ediyorum. Bir dönem adı "Kaldırımlar Şairi'ne çıkan Necip Fazıl, belki de kaldırımları en iyi anlayan ve anlatandı: "Ne kaldırımlar kadar seni anlayan olur/Ne senin anladığın kadar, kaldırımları..." N. Fazıl için kaldırımların bir lisan olduğu kesin, ya bizim için de bir lisan mı acaba? Biz kaldırımlarla konuşabiliyor, dost olabiliyor muyuz? Ne gezer, bırakın kaldırımlarla dostluğu, konuşmayı insanlarla bile bunları yapamaz olduk!

N. Fazıl'ın kaldırımları ve bizim kaldırımlar... Şair, "Kaldırımların kara sevdalı eşi" olduğunu söylüyor. Ne dersiniz, biz kaldırımların bir şeyi oluyor muyuz? Kaldırımlardan, fena hâlde müstekeyiz; habire bozulan, habire yenilenen kaldırımlardan şehir ahalesinin çektiği çile elân sürüp gitmektedir. Siz hiç kaldırımlarda şöyle huzurla, içiniz rahat yürüdüünüz mü? Her nedense, kaldırımlara döşenen parke taşları kısa bir süre sonra yerinden çıkar. Yağmurlardan sonra altlarına dolan "hain sular", yayalar için nahoş bir sürprizdir; üzerine bastığınızda sizi bir güzel ıslatır.

Kaldırım taşlarının, bırakın bir insan ömrü yaşamasını 3-5 yıl olsun dayanmıyor veya herhangi bir sebeple sökülüyor. Birileri bunu "kasıtlı" yapıyor diye düşünüyorum artık. Sürekli değiştirilen, sürekli yenilenen bu taşlar birilerini zengin ediyor olmalı... Bu kaldırım taşları daha çok bozulur, daha çok yapılır.

Kaldırımlarda yürümek mi istiyorsunuz? O halde kolay gel-sin; kaldırımları işgal eden seyyar satıcılardan ve otomobillerden fırsat ve imkân bulup, yürüye bilerseniz ne âlâ...

VE CADDELER

Sokaklarımızın gidip, açıldığı bu caddeler kimindir, kim için yapılmıştır? Bulvarlara sıralanmış bu alışveriş mekânları niçin benim "dilimden" konuşmaz ve yabancı bir dilden te-kellüm eder? Şehrinizin caddelerinde dolaşırken, gözlerinizi bombardıman eden tabelalarda yazılanları anlamadığınız hâlde, nasıl rahat dolaşıyorsunuz? Bu sizi rahatsız etmiyor mu? Yoksa, -olur ya- ülkenizin şehirlerinde dolaşırken, yabancılık hissine mi kapılıyorsunuz?

Oysa siz buradaydınız bunlar olup biterken! Bunca yabancı-lık caddelerinizi istilâ ederken buradaydınız. Ne olup bittiğini anlamadınız belki... Belki anladınız da, anladığınızı kendinize sakladınız! Sanki sizin şehriniz, sizin caddeniz, sizin sokağımız değildi elinizden uçup giden. Sanki siz bu şehirde "yaşamıyor gibi yaşıyordunuz!" Olup bitenler, bu vaziyette sizi neden ilgilendirsindi? Evet, neden ilgilendirsindi; siz zaten şehirde namevcuttunuz!

Caddeler sizi kışkırtıyor. Büyük küçük, kadın erkek herkesi fena halde kışkırtıyor. Bu caddeler, bu vitrinler sizi kışkırtmak için kurgulandı. Paralarını o vitrinlerde arz-ı endam eden nesnelere, habire akıtasın diye; çocuklar, sineğin reçele konması gibi, vitrinlere bakıp yapışsın diye; kadınlar, cıvıl cıvıl renkli giysilere, takılara mütemadiyen yönelsin diye her şey azizim...

Hâlâ anlamıyor musunuz; bu sokaklar, bu caddeler, bu kaldırımlar aslında sizin değil. Sizin elinizden çoktan alınmış. Siz kendinizi bu sokakların, bu caddelerin, bu şehirlerin öznesi olarak görmüyorsunuz! Nesnelige razı olmuşsunuz. Sizler özne olmaya doğru hareketlenmedikçe, şehir asla sizin şehriniz olmayacak. Sizler şehirde, yaşamıyor gibi yaşadıkça, şehir sizde asla yaşamayacak.

Bade harabü'l Basra (Basra harab olduktan sonra) şimdi yapılacak şey, yağmur duasına çıkar gibi "güzel sokakları" çağırma duasına çıkalım,

Kim bilir, belki şehre sokaklar gelir...

Ateş Bahçeleri Cengizhan Orakçı Şiir

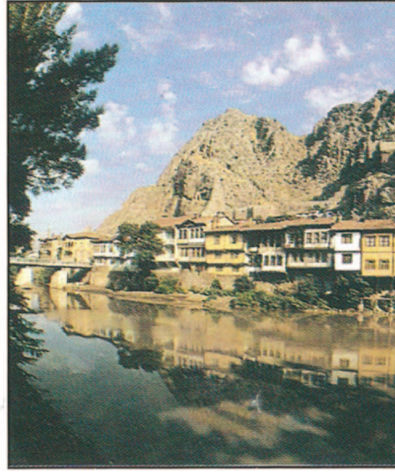
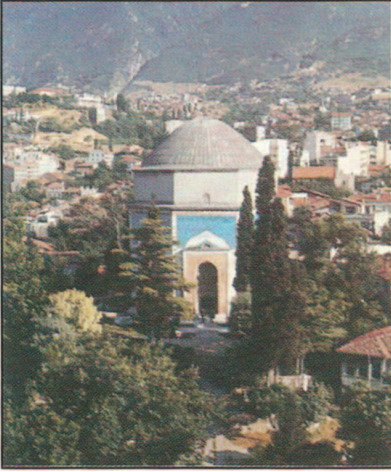
ateş bahçeleri
cengizhan orakçı

Ç I K T İ

İsteme Adresi:
Mağarakitapları
Meşrutiyet Cd. Bayındır Sk. No:
60/5 Kızılay-Ankara
Tel: 312. 417 98 51 Fax: 425 63 45

Mağrur ve Mazlum Şehirler

Dr. İsmet ÇETİN

Kim bilir, belki altıncı şehirden sonra başka şehirler anlatılacak, tarihî yorumları, insanları, hayatları, renkleri anlatılacak. Bizleri bazen günde, bazen geçmişte yaşatacak, geleceğin yolunu bulmamıza yardım edeceklerdir. Ancak zihnimizde kalması lazım gelen "şehir ve şehir dokuları nedir?" sorusudur. Bu bizi bir hesaplaşmaya götürecektir, kendi kendimizle, geçmişimizle hesaplaşmak yolunda ışık olacaktır. Geçmiş ile gelecek arasında köprü kuran veya kurduğunu iddia eden günümüz aydını ile köprü olmak nedir bilmeyen nesiller arasındaki hesaplaşma bizi daha aydınlığa götürecektir. Kavga olmayan, kimsenin kimseyi hoş görmediği, hoşgörüsüzlüğe meydan verilmeyen bir çatışma. Yeni düşüncelerin, yeni buluşların yaratıldığı, tartışıldığı süratli bir tanışma sürecini yaşayacağız belki...

İkilikli ve ikircikli düşüncelerden kurtulmak adına, ikilikli ve ikircikli düşüncelerden, yalancı rüşvetlerden -hoşgörü diye- kurtuluşumuzun müjdecileri olacak bu çatışma ve hesaplaşma...

Kent ve şehir... Nedense kent, makinelerin gürültüleri ile koşuşan insanların sonsuz telaşını hatırlatır bana. Kimse kimsenin ne olduğunu, ne yaptığını ve daha önemli olanı kim olduğunu bilmez, merak etmez. Hal böyle olunca da herkes başka bir insan, birbirinin uzağında, herkes kendi hesabında bağımsız, ama yalnız varlıklar olarak bulunur. Doğar, beslenir, ürer ve ölürler. Toplumsal hiçbir rol üstlenmez, daha geniş anlamda millet hayatında müessir olamazlar. Dolayısıyla düşünceden uzaklaşırlar. Zannediyorum Ali Şeriatî'nin bir cümlesi; sanayi toplumu insanı, makina başında nereden geldiğini ve nereye gideceğini bil-

mediği, ne işe yarayacağını hiç düşünmediği makina parçasının civatasını sıkarak evine gider... Yalnız insanın sancılarının yaşandığı kent manzarası kısaca...

Şehirli olmak veya şehir dokusu içinde yaşamak, yaşayabilmek. Küçük yerleşim birimlerinde yaşayanların yaşamak istedikleri güzel belde. Bütün sevdaların yaşandığı, insan olmanın farkına varıldığı debdebeli ve zengin belde. Mamur olmanın onurunu taşıyan aydınlık yerler. Hepsi şehir...

Mekke'den Medine'ye göçün neticesinde insanca yaşama idealine ulaşılan kutlu belde şehir. Şehir benim zihnimde Medine Sözleşmesi ile, bütün insanlara inançlarına, hayat tarzlarına ve işlerine bakılmaksızın insan olma haklarının tanındığı Medine şehri. Medenî olmak hali...

İnsanların ölçülü, insanların saygılı, insanların imanlı olduğu kutlu beldeler şehirler, şehirlerimiz. Eskilerimizin saklandığı, sandık kıyafetlerimizin mukaddes emanetler gibi korunduğu, insanımızın dünden kopmayışına sebep olan her şeyin, bütün davranış biçimlerinin varlığını koruduğu hür beldeler şehirlerimiz.

Mağrur ve mazlum şehirlerimiz. Kentlerimiz mağrur, şehirlerimiz mazlum.

Yeni şehirler kurma, yeni kasabalar ihdas etme hastalığına yakalandık nedense. Tarım toplumundan sanayi toplumuna geçiş sürecini yaşayan Türkiye'de ara örnekler yarattık. Henüz köy olmaktan kurtulamamış yerlere ilçe ismi vererek yeni ara yerleşim ve kültür merkezleri yaratma gayretine düştük. Kimse ve hiçbir ilçe alınmasın. Stratejik önemine binaen, ekonomik

sebeplerden dolayı, merkezî otoritenin götürmek istediği hizmetlerin daha seri ulaşması için gibi birbirine benzer bahaneler ile yeni ilçeler, dolayısıyla yeni aralıklar yaratma hevesine kapıldık. Oysa kanaatimce tek sebep, politik geleceklere bağlanmaktan başka bir şey değil...

Mağrur şehirler... Geçmişe, geçmiş hayat tarzımıza tepeden bakan mütekebbir hilkat garibeleri. Kimimiz kenar mahalle, kimimiz varoş, kimimiz gecekondu bilmem ne dedik. Doğru dürüst bir isim dahi bulamadığımız yeni şehirlerimizi çepeçevre kuşatan şehirlerle insanın yaşadığı bir belde olarak değil, kaçak yapılaşmanın problemleri olarak baktık. Zaman zaman yerleşme izinleri vermek gibi insan hürriyetine uygun olmayan çözümler ürettik. Neredeyse tartışmaya açıyorduk. Akl-ı selim galip geldi de meselenin üzeri küllendi. Siyasî ikbal adına tavizler verdik, büyüklük gösterip af çıkardık. Birkaç oy uğruna her türlü istismara açık bıraktık şehirlerimizi çepeçevre kuşatan yerleri.

İnsanı düşünmedik, düşünmesi gerekenlere de düşünme fırsatı vermedik. Yeni cazibe merkezleri yaratmak adına sürekli duygularımızla hareket ettik. İnsan unsurunu, insanın toplumdaki rolünü, toplumun normlarını hiç mi hiç aklımıza getirmedik. Sadece suçlu aradık, tedbirler getirip yasaklar koyduk.

Yavuz Bülent Bakiler Bey, Divriği Ulu Camiinin halılarına yanıp yakılıyordu. Ben Evrek'te Osmanlı mimarisinin örneklerinden birisi olan cami mihrabındaki eğilmeye üzüldüm. İtalyanlar Aslantepe'deki yedi medeniyetin varlığını keşfe çalışırken ben Ağzıkara Han'ın kimsesizliğine hayıflandım. Malatya Ulu Camii'nin duvarlarını betonla sıvayan Vakıflar'ın şaşkınlığı karşısında şaşırıp kalırken, Çifte Minare'nin heybeti karşısında acze düşenlere bakakaldım. Alacahan'ın üzerini betonla kaplayan Vakıflar onu yıkılmaya terk ederken, hemen bitişindeki camiyi ihmal eden cami imamına nasihatla kalkıştım. İbadetten çok şekle önem vermekle suçlanıp tekfir edildim. Denizli'de eski bir Denizli konasının çöküşe adım adım yaklaştığını gören göz, anfi tiyatro ile teselli bulmaya çalışıyordu. Dilim tutuldu.

Güre'de Cengiz Bektaş'ın çamur ile sıvadığı sıcak evi gördüm, Ege mimarisi adına yapılan Türklük öncesi mimari ile Selçuklu mimarisi terkiğini yakalamaya çalışan bir düşünce karşısında Türkistan'ın unutulduğu şaşkınlığı yaşadım, Fındıkzade'de olanı muhafaza, aslı yapıyı koruma adına yapılanlar ile kuş evlerindeki zerafeti yakalamaya çalıştım. İnsan olmak, insanı yakalamak adına yapılanlar karşısında alkışlamamak elde değildi. Alkışladım. Geleneksel mimari ne idi? Nerede yaşıyordu? Nasıl yaşıyordu? Sanayileşme sürecini yaşayan Türkiye'de fonksiyonel olan neler vardı, neler olmalıydı. Hangisi Türk insanına uygundu? Bütün bu sorulara salim bir kafa ile cevap bulmaya çalıştığım zamanlar oldu. Herkes, insanı seven herkes bu hizmete koşacak diye ümitsiz bir bekleyişe başladım.

Foto: Hasan Ali Akgül

Sağlık, savunma ve eğitim ihtiyaçlarını karşılayacak temel müesseselerin olacağı, toplumsal barışın yaşanacağı bir yerleşim beldesi hayal ettim. Örnek olmalı, diye bir projenin geliştirildiğini hatırladım.'

Yıllar önce Kültür Bakanlığı ile Orta Doğu Teknik Üniversitesi "Açık Hava Müzesi" yapmak üzere bir protokol imzalamışlardı. Hayata geçirilmedi. Açık hava müzesinde Türk yerleşim birimi, içinde insanı ile sergilenecekti. Nelerin olacağı, nasıl olacağı uzmanlar tarafından belirlenecek olan bu proje atıl kaldı. Belli ki taşıma su ile değirmen dönmezmiş,

Şehir odur ki, kendi içinde kültürel bir potansiyele sahip olsun ve kendi dışında kalan her şeyi aydınlatsın, ışık olsun, Şehirli yaşamayan insanı şehirli yapsın, yaşanılan zamanın bütün nimetlerinden bütün insanlığı istifade ettirsin. Hiç olmazsa böyle bir iddiası olsun. Pek dikkat etmediğimiz, sadece çocuklarımızın gülmesini temin için belli zamanlarda gösterdiğimiz, biraz da abartarak ve alay ederek seyrettirdiğimiz meddah ve orta oyunu metinlerimiz şehirli olmayanları hicvetmekte pek mahirdirler. İstanbul'a gelip İstanbullu gibi davranmayan herkesle, konuşma tarzı ve davranış biçimleriyle alay eder, bunlara İstanbul'da yasama hakkı tanımazlar. O insanlar da yaşamak için İstanbullu, şehirli olmayı seçerler.

Denizli, Tekirdağ, Uşak, Yozgat, Çorum, Antalya,

Mersin, Adana,... Cumhuriyet dönemi Türkiye'si'nin sanayi şehirlerinden birkaçı. Mağrur ve kendini beğenmiş. Resmî ve ferdî sermayenin akmasıyla büyümüş yeni cazibe merkezleri. Bursa'da Sivaslı olmak, Denizli'de Kırıkhanlı olmak, Ankara'da Yozgatlı olmak. Malatya'da Bingöllü olmak bir kimlik arayışı. Yeni cazibe merkezlerinin, mağrur şehir insanların birbirinden kopukluğunun ifadesinden başka bir şey olmasa gerek. Oysa şehir odur ki, insanları kendi kimliği ile ansın, başka kimlik biçmek için tecrit etmesin, yaban saymasın onu.

Bilmem nedendir, devlet yatırımlarından en az faydalanan, ferdî yatırımlardan da yok denecek kadar istifade eden ve kendi ayakları üzerinde durmaya çalışan beldelerimiz var. Sivas, Çankırı, Kastamonu, Bilecik, Söğüt, Kütahya, Kars gibi yerler bunlardan. Bunlar geçmişten beri var olmamızı sağlayan önemli merkezler. Hem Selçuklu, hem Osmanlı dönemlerinde büyük kültür merkezleri. İnsanı aydınlatan birer ışık huzmesi. Ama şimdi unutulmuş yerler.

Foto: Husun Ali Akgül

Sivas'ta arife günlerinden birkaçını gördüm. İnsanlar cıvıl cıvıl bayram hazırlığı yapmakta. Herkes tanıdık birbiri ile. Küçüklüğünden midir şehrin? Zannımca değil. İnsanların muhabbetinden olsa gerek bu hareketlilik, bu şen şakrak hal. Kendi içinde var olan dinamiklerinden az kayıpla günümüze gelen Sivas, kendi dışından gelen insanları Sivaslı olmaya zorlamakta. Zaralı Halil'in sesini kaydetmekte gayret gösteren plakçı ile kahvehane alışkanlığı olmadığını bildiğim Doğan Kaya'nın birer bardak çay içip, bir iki kalem sohbet için girdiğimiz kahvehanede insanlarla tanışık olması, onlarla sohbeti beni hayranlığa sevk etmişti. Arızalanan otomobilime yardım eden Tarım İl müdürlüğü personeline teşekkürüm, onların mutlu olmalarına yetmişti.

Bütün bunlar şehirli insanın mütevazılığı, şehirli insanın aydınlığı olarak ifadesini bulmakta zihnimde. Bu küçük örnekler Sivas'ın şehir olduğunu göstermekte. Merkezî otoriteye teşekkür etmek gerek. Yatırımların Sivas'a gelmemiş olması veya kesilmesi, Sivas'a olan göçü azaltmış, aksine Sivas'tan dışarıya olan göçü süratlendirmiş ve Sivas kendi şehirli dokusunu zorla da olsa muhafaza etmiş.

Birkaç küçük mimarî eserlerinden başka maddî kültür varlığı görülmeyen, var olanın da büyük beton bloklar arasında kaybolmuş bulunduğu yeni yetme şehirlerimiz. Kırıkkalemiz, Şırnakımız, Batmanımız, Ardahan ve İğdırımız... Çevresinde bulunan şehirlere mağrur bir eda ile, tezyif edici ifadeler ile bakmaktalar. Kartal misali tepeye konmuş Mardin, Serhat Kars, Kırşehir (Kırşehir daha güzel ve doğru) bu mağrur ifadeler altında ezilmek mi? Yeni cazibe merkezleri kururken binlerce yıllık bu merkezler kaybolmaya terk edilmeli mi? Zihnimizi biraz yorsak bari Tanrı aşkına.

Türkiye'ye gelen yabancı ziyaretçilerden sadece % 2'si Türkiye'deki eski eserleri görmek için geliyorlarmış. Onlar da Türk öncesi eserlerin çoğunlukta olduğu arkeolojik eserler. Hiçbir hayat belirtisinin olmadığı, toprak altından çıkarılmış uzun ömürlü mimarî eserler. Hayat emareleri çevresinde kurulu küçük yerleşim birimleri ve satıcı grubu. Onları tanımak endişesi taşımayan insanlar sadece hatıra eşya almak için para verirken yüzlerine bakıyorlar. Oysa yaşanan hayatı göstermek gerek gelene. Belki biz de görür ve gelecekte neler yapılabileceğimize dair projeler geliştiririz.

Açık hava müzeleri... Sivas, Divriği, Söğüt, Kütahya, Karaman, Kırşehir, Harput gibi kültür merkezleri geçmişten geleceğe akan kültür nehirleri. Kendi çevresinde bulunan her tür-

lülü kültür eserlerinin toplanıp muhafaza edilebileceği birikime sahip yerler. Her biri zaten açık hava müzesi konumunda olan bu yerlere biraz gayret, emek ve az masrafla açık hava müzeleri yapılabilir. İçinde insanı, yaşanan hayatı, insan hayatının devamı için kullanılan araç-gereçleri buralarda sergilemek mümkündür. Hem bizim müzeciliğimize bir katkı, hem çevrede yaşayanlara iş imkânı sağlar. Daha da önemlisi nereden nereye geldiğimiz ve nereye gideceğimiz hakkında fikir edinir, fikir üretiriz. Şehir ve kent ayırımını yapar, insanları kentli olmaktan şehirli olmaya doğru zorlarız. İnsanlarımızı, İstanbul Büyükşehir Belediyesinde gezen pati bıyıklı Sivaslılar diye tezyif edici ifadeler kullanmaktan vazgeçeriz belki. Belki Sivas'a kin anısına anıt dikmek gaffetini gösteren kültür bakanlarına teveccüh etmeyiz.

Yukarı Tekke'den

Şehre Bakmak

Bilal Kemikli

*Benim iki cihan içre muradım ol Huda'dandır
Ümidim rûz-ı mahşerde Muhammed Mustafa'dandır**

Yukarı Tekke'yi ilk ziyaretim altıncı sınıfın ikinci dönemine rastlar. Hatırladığım kadarıyla, 1979'un Mayısı olmalıydı, baharın cezbedici havasına kapılarak birkaç kafadar dersleri asıp Yukarı Tekke'nin yolunu tutmuştuk. Amacımız; gayet masumane bir halde, bir kaç gün sonra yapılacak matematik yazılısında başarılı olmak için Türbe'de dua okumak ve dilek taşı tutturmaktı. Oraya vardığımızda yaptığımız duanın kabul edileceğine dair inancımız tamdı. Çünkü dilek taşımız Türbe'nin duvarına yapışmıştı. Bir halk inanışından öteye gitmeyen bu taş yapıştırma hadisesinin teolojik boyutunu daha sonraki dönemlerde 'batıl inanç' olarak öğrendiğimde, yaşadığım bu ilk tecrübem hafızamda hiç silinmeyecek şekilde yer edecekti. Nitekim o dönemde bizim için önemli bu matematik yazılısından çok ileri seviyede olmasa da iyi bir not almıştım.

Sonra 'bir Fatiha üç İhlas' okuyarak bütün inanmışlar başta olmak üzere özellikle bu kutsal mekanın sahibinin ruhuna bağışladığım lise öğrenciliğim döneminde, evde kalmış kızlarının nasibinin açılması için dilek taşı tutturan teyzeleri görür biraz da istihzaya varan bir tavırla dualarına amin derdim. Gençliğin verdiği muziplikle ettiğimiz bu dualarımız kabul edildi mi? Her tutan taş mukabil kızların bahtı açıldı, beyaz atlı prensleri çıkıp onları kafdağına çıkardı mı? Elbette bu soruların cevaplarını bilemiyorum; ama Yukarı Tekke'nin halkımız için hâlâ bir sığınma ve güven kapısını ifade ettiğine tanık oluyorum. Modern zamanların insanı için bu kapı pek bir anlam ifade etmese de halk nezdinde izahı gayr-ı kabil anlamlara sahip olduğu açıktır.

Diğer hemşehrilerim gibi Kurban Bayramı arifesinde Yukarı Tekke'yi ziyaretimde Caminin önünde Şehit Anaları Derneği adına satılan bir kitap beni Yukarı Tekke hakkında böyle bir düşünce iklimine aldı götürdü. Söz konusu kitap orta öğreniminde Türkçe öğretmenim olarak Türk dili ve folklorunu sevmemize zemin hazırlayan hocam Kutlu Özen ile Necati Demir'in imzasını taşıyordu. Hepimizin bildiği gibi Sivas'ın manevî sahibi ve dini-sosyal tarihimiz içerisinde önemli bir kişilik olan Abdu'l-Vahhâb-ı Gazi ve Anadolu'nun Türkleşmesi-İslamlaşması sürecinde menkıbevi bir konumu haiz Horasan Erlerini konu edinen bu kitap bir akademisyenden öte bir Sivaslı olarak bana farklı duygular yaşatmıştır. Sivas'ı Altıncı Şehir yazarının gözüyle seyretmek sonra onu Revak'ta zeyl yazan Haluk Çağdaş'ın müşahedeleriyle zengin bir tabloya dönüştürmek, arkasından bu tabloyu Saim Savaş, Ömer Demirel ve Doğan Kaya'nın gayretleriyle bilimsel zemine taşımak Sivas'ın dışında yaşayan biz Sivaslı'lara farklı bir zevk vermektedir. Modern zamanların insanı her

Faruk Aburşu Arşivinden

Foto: Muhsin Mete

şeyi hoyratça kullandığı gibi içinde yaşadığı ve her metrekaresinde kimi hatıraları olan şehri de hoyratça ve umarsız bir eda ile yaşamaktadır. O bütün diğer varlıklar gibi şehri nesnelleştirerek tüketmenin peşindedir. Akdeğirmen'de Sularbaşı'nda ve öteki eski mahallelerde kutu kutu dairelere ve paraya dönüştürülen konakların serencamını müdrik ehl-i vukufun böylesi bir bilinçle şehir ve insan arasındaki uçuruma işaret edici mahiyette te'lifleri, her şeye rağmen bir kadirşinaslık değil midir?

Yukarı Tekke'yi bu duygularla okumak isteyişimden bu güne aylar geçti. Tekkeyle ilgili duygularımı değişik zamanlarda farklı açılardan olaya bakarak not ettim. Kütüphanemdeki Sivas kitaplarının ilgili bölümlerini okudum. Sonra oturup şehre o muhkem tepeden bakarak birşeyler yazacağımı tasarladım; ama nafiye, hiç de düşündüğüm gibi olmadı. Taşları verine koyamıyordum: Yukarı Tekke... Abdulvahab-ı Gazi... Sivas! Bir ara yazmak zorunda olmadığım kanaatine kail oldum. Tecrübe ettiğim bir kısım duygularım vardı ve bunlar benim en mahrem zenginliklerimdi, yazarak bu mahremiyeti ortadan kaldırmış olabilirdim. Bu düşünceyle de masamın başına oturarak Tekke'den şehre bakmaya çalışmadım değil. Ancak her bakışta farklı bir manzaraydı seyrettiğim.

Önce Hıra'da mağarada yaşanan halvet geldi aklıma. Hıra'da bulunan bu kutlu halvetgahda Mekke'yi seyretmek; şehirden uzak ama şehre şahdamarından daha yakın olmak! Çünkü şehirlerde insanlar gibidir; onların da bünyevî bir çehrelerinin olduğunu söylemek güç değildir. Hıra şehirden şehirlerin efendisine ulaşmanın, daha doğrusu şehri bünyevî çehresiyle okumanın adıdır. Sonra Salih Peygamber'in şehri olarak kabul edilen Petra'da bulunan manastır

aklıma geldi. Petra'da şehir merkezinin çok yukarısında bulunan bir yamaca tırmanarak Salih, Musa ve Harun peygamberlerin üzerine bastığı topraklardan geçerek manastıra ulaşıyorsunuz. Manastır bulunduğu konum itibarıyla Hıra'da bulunan halvetgahla aynı fonksiyonu ifa ediyor olmalı; mevcuttan uzak mutlak varlığa daha yakın bir hayatî tecrübeyi yaşamak ve böylece erdemini o kutlu hazinesine tanık olmak! Ve Ankara'da Hüseyin Gazi'nin makamı... İşte Abdulvahab-ı Gazi'yi böylesi kutsal bir okuyuşla anlamlandırmak güç değildir. Bu yol, yani şehrin muhkem yerinde konaklayarak halvetin lezzetini tatmak; peygamber, hekim ve velilerin yolu olmalıdır, Bu gözle bütün bir Anadolu'yu gözlemlemiş değilim; ancak, eski Anadolu şehirlerinde benzer bir tablonun mutlaka var olduğunu sanıyorum. Türk İslamı içerisinde gelişen ve Yesevîlik yolu olan Nakşilik'teki 'halk içinde Hak'la olmak' ilkesinin buradan neş'et ettiğini söylemek mümkündür.

Bugün Tekke'nin halk nezdinde Abdulvahab-ı Gazi'nin menkıbevi kişiliği ve bir sığınma yeri olmasının yanında hayat ve ölümün kesiştiği yer olarak tebarüz eden bir yönünden de bahsedebiliriz. Hayat ve ölüm arasında ne türden farklılıkların olduğu ya da olmadığı hususunda ne teolojik ve ne de felsefi irdelemelere girmeden öte Sultan Şair Muhibbî'nin,

*Olsa kumlar sayısınca ömrüne haddü aded
Gelmeye bu şişe-i çerh içre bir saat gibi,*

beytiyle özetlenen gerçeği en iyi buradan görmek mümkündür. Bundan olsa gerek, biz diri olduğunu sanan insanlar için buradan şehre bakmak zordur. Nitekim Kurban bayramı arifesinde karar verip de aylar sonra kaleme alınan bu yazının böylesine metafizik bir tecrübeyi doğruladığını söyleyebilirim. Çünkü daha önceki zamanlarda bu satırların yazarının yakınlarında olmakla birlikte yokluğuyla öylesine müesir duygular yaşadığı bir akrabasının burada medfun bulunmadığını; ancak daha yakın bir zamanda sevgili babası Çayboyu Köyü imamlarından Ahmet Hoca'nın dâr-ı beka'ya itikali ve Abdulvahab-ı Gazi hazretlerinin komşusu olarak mekan tuttuğunu ifade etmeliyiz. Şimdi burada diğer hemşehrileri gibi yazar da dini, sosyal ya da kültürel tarihten ziyade sebep-i hayatı olan merhum pederinin vesilesiyle kişisel tarihinin önemli bir noktasında durduğunu bilmektedir. Bu itibarla Sivas'ın Yukarı Tekke'de özetlendiğini söylemek güç değildir.

Evet, Yukarı Tekke'den Şehir'e bakmak; zamanı, dünü bugünü ve yarınıyla üç boyutlu olarak anlamlandırmaktır.

** Abdulvahab-ı Gazi türbesinde makberin başında bulunan tablolardan birinden alınmıştır.*

Geleneklerimiz Göreneklerimiz

Sivas Halk Kültüründe Kahve ve Kahvehâneler

M ü j g â n Ü Ç E R

Çok eski yıllardan beri, ülkemizde ve diğer ülkelerde keyif verici bir madde olarak kullanılan kahve Türk toplumsal hayatında önemli bir yere sahiptir. Türk kahvesi diye millî bir içecek haline gelerek millî sınırları aşan kahve Türkler tarafından dünyaya tanıtılmıştır. Doğunun keyif verici maddesi, kahve ile, batıdan gelen tütün, ülkemizde bir araya gelerek, âdeta birbirini tamamlamışlardır. Sivas sözlü geleneğindeki Kahve tütün, keyf bütün sözleri de bunu gayet iyi belirtmektedir. Tütünsüz kahve yorgansız uyku gibidir sözleri de diğer bir tiryaki sözümüz olarak her zaman hatırlanır. Ülkemizin her yerinde söylenen, "Gönül ne kahve ister, ne kahvehane, gönül sohbet ister kahve bahane" sözlerimiz ise, dost ve arkadaşla olan ünsiyeti ne kadar da güzel dile getirmektedir. Bir fincan acı kahvenin kırk yıllık hatırı vardır sözümüz, ne güzel bir vefa örneğidir. Aniden gelen bir misafire sunulan bir fincan kahve kendi kara ama, yüz ağartıcı olmamış mıdır? Sivas'ta kahve diyene türk deme nasihati, bir şey duyunca, söze karışan ve onunla ilgili istekleri olan döğücüsünün hink deycisi biçimindedir.

Foto: Tahsin Temel Üçer

Cevabı kahve olan, şu Sivas bilmeceesinde kahveye sanki bir kişilik kazandırılmıştır:

İki bülbül bir çilede büyümüş
Evi yanmış, barkı yanmış, döğülenler o imiş
Ne insandır, ne hayvandır o da öyle bir kişi
Daima deryaya dalmaktır onun işi.

Türkülerimiz ve manilerimizde, kahvenin kavrulması, gurbet ve çekilen dertler için bir sembol olmuştur, şu mısralarda olduğu gibi:

Kahve oldum tavalarda kavruldum
Duman oldum, havalarda savruldum

Kahve ile ilgili çok manilerimiz vardır. Verdiğimiz şu örnek, bir atasözü hükmünü de dile getirmiş oluyor:

Kahve piştiği yerde
Pişip taşıdığı yerde
Güzel çirkin aranmaz
Meyil düştüğü yerde

Bir hanımın söylediği şu dörtlük ise, iyi gün dostlarına, verilen derse ne güzel bir örnektir:

Kahvelerim pişti gel
Köpükleri taşı gel
İyi günün dostları
Kötü günüm geçti gel

Kahve bulunmadığı zamanlarda, kenger bitkisinin (Gundelfia tournefortii) tohumları kavrulmuş, çekilmiş ve kahve gibi içilmiştir ki buna kenger kahvesi denilmiştir. Kenger kahvesi bir teselli anlamında bir Sivas türküsünde şu şekilde yer almıştır:

Yüce dağ başında çadır açarım
Kahve bulamazsam, kenger içerim.

SİVAS'TA SOSYAL HAYATTA KAHVENİN YERİ

Günlük hayatta kahvenin yerini çayın aldığını görmemizle beraber, evlenme için bir başlangıç olarak, kahvesi içilmek bir deyim olarak da dilimize yerleşmiş olan bir gelenektir. Nişan töreninden bir hafta kadar önce, nişanlanacak gencin ailesinin yakınları, kız evine gelerek, söz keserler ve beraberlerinde getirdikleri hoca tarafından yapılan duaya amin derler. Bu törende kahve, lokum, şeker, sigara ikram edilir ve bunlar oğlan evi tarafından kız evine tören sabahı getirilmiş olur.

Kahve bayram ziyaretlerinde sunulduğu gibi, yas bayramlarında, yani ailedeki bir vefat olayından sonra gelen ilk bayramda (ramazan veya kurban bayramına rastlayabilir) yine acı kahve ikram edilir.

SİVAS'TA KAHVE ETNOGRAFYASI

Eskiden, yeşil çekirdek kahveler kahve dolabı denilen silindirik şekilde, 1 m boyunda, 30 cm çapında sacdan yapılmış kaplarda kavrulurdu. Altında odun yanan dolap, kolu vasıtasıyla çevrilirdi. Ayrıca kahve karıştırıcakları da vardı. Çarşıda dolaplarda kavrulan kahveler, bir bez üzerine alındıktan sonra, bir avuç su serpilerek, soğumaya bırakılır sonra da dibeklerde döğülürdü. Kahve dibekleri özel oyulmuş taşlardı ve içine konulan kavrulmuş kahve uzun, ağır demiriyle döğülürdü. Dibek kahvesi daha lezzetli olduğundan makbuldü. Evlerde ise, kahveler özel kahve tavalarında kavrulur, buradan alınan kahve, sürgüç çoğunlukla ceviz ağacından yapılmış kahve soğutucularında soğutulduktan sonra, pirinç kahve değirmenlerinde çekilirdi. Çarşıda ise, büyük kahve çekecekleri kullanılırdı. Kahve kolay taşış edilen (içine nohut v.b. katılabilen bir madde olduğundan), her ev kahvesini kendi çekerti. Bu sebeple orta halli ailelerde bile kahve değirmeni bulunurdu. Çekilmiş kahve ceviz ağacından yapılmış özel sürgülü kahve kutularında muhafaza edilirdi. Özel günlerde, bayramlarda, kalabalık misafirlere için, özel olarak yapılmış kahve güğümleri kullanılırdı ki, bunlar, sanatkârane bir biçimde, bakır veya pirinçten imal edilmişti. Güğüme konulan kahvenin üzerine sıcak su konur ve kaynatılırdı. Kahve bekletilir ve bu işleme kahvenin demlenmesi denilirdi. Sonra ısıtılarak ikram edilirdi. Az

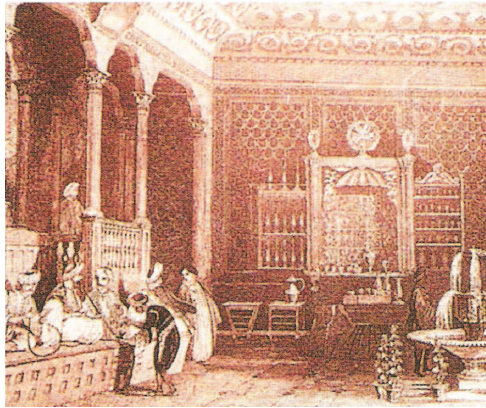
miktarda kahve yapılması için, günümüzde de olduğu gibi, kahve cezveleri kullanılmaktaydı. Acı kahve için ağız kapaklı cezveler kullanılırdı. Şekerli ve köpüklü kahve yapabilmek için, daha sonraları kapaksız cezveler kullanılmaya başlandı. Mangalda pişen kahve, ağır ateşte piştiği için makbul olduğu kadar, pişiren için de kolay olurdu. Kahve fincanları ise, eskiden, sade kahve içmeye yarayan, kulpsuz kallâvi fincanlardı. Bu fincanların ağızları geniş olduğu için ağız açık da denilirdi. Bu fincanların, telkari veya savatlı gümüşten zarfları zarafet ve sanatın da bir örneği idi. Fincan tepsileri de sarı denilen pirinç, gümüş veya etrafi madeni, şimdi birer antika olan tepsilerdi. Tepsilerin ve fincan tabaklarının üzerlerinde, "afiyet olsun" ifadesi de yazılı olurdu. Kahve etnografyasına ait, şimdi antika olan bu eşyaların Sivas Müzesi'nde, güzel örneklerini görebilmek mümkündür.

ESKİ SİVAS KAHVELERİ ve BUNLARIN TOPLUM HAYATINDAKİ YERİ

Kahve yalnızca bir içecek değil, hekim ve ilâcın az olduğu zamanlarda bir ilahtı da. Baş ağrıyanlar, öksürenler için ilaç olarak kullanılırdı, hatta veteriner halk hekimliğinde, zehirlenen hayvanlara kahve içirenler olurdu.

Sözlü geleneğimizde, "Gönül ne kahve ister ne kahvehane, gönül sohbet ister kahve bahane" diyen insanımızın düzenli sohbet etme ihtiyacından kahvehaneler meydana gelmişti. Kanunî'nin buralarda, dedikoduyu önlemek için, halkın anlayacağı dilden, edebiyat ve tarih konuları okuturması ile buraların adı kırathane olmuştu.

Eski Sivas kahveleri, halk eğitimi merkezleri gibi idi. buralarda, meddahlar konuşur, saz şairleri çalır söylerdi. Dostlar karşılıklı fikir alışverişinde bulunurlar, yardıma ihtiyacı olanlara el uzatma fikri de buralarda oluşurdu. Şairlerin muamma astıkları, bilgi, edep ve erkân öğrenilen bu kahvelerin bir fonksiyonları da haberleşme merkezi gibi olmalarıydı. Bu kahvelerde çeşitli şakalar da yapılırdı. Anlatıldığına göre, kahve tiryakisi Ali Ağa'yı denemek isteyen muzip arkadaşları onun kahvesinin içine biraz, bakalım anlayacak mı diye, kavrulmuş ve döğülmüş arpa kat-

mişlar. Kahveyi içen ünlü tiryaki hiç bir şey söylemeyince, şakayı yapanlar, anlamadı diye gülmüşler. Ali Ağa biraz sonra kahveden ayrılırken, topallayarak yürüyünce, dostları sebebini sorunca "arpalamışım" demiş. Ali Ağa böylece dostlarının şakasını anlattığını zarif bir şekilde dile getirmiş.

Girdikleri kahvehanede bekledikleri itibarı bulamayan iki arkadaşın birinin diğerine, çevredekilerin duyacağı sesle söylemiş olduğu şu beyit de eski kahve hatıraları içinde unutulmamıştı:

Tutup kes'in kenarından letafet birle hüpürdet
Desinler kahve içmekte bu emmi amma mahir ha

Eskiden çarşı kahvelerinde, kahve şekersiz pişirilirdi, yanına şeker koymak âdeti de sonradan çıkmıştı. Kahveye gelen bir kimse, şekerli kahve isterse, yabancı olduğu bilinirdi. Yerlilerin şekerle kahve içmeleri ayıp sayılırdı.

Yirmi yıl öncesine kadar, Sivas'ta çarşıda, dükkân dolaşarak, dolu kahve güğümü sağ elinde, kulpsuz kallâvi fincanları da iç içe dizmiş ve bunları, büyük bir ustalıklı, avucunun içinden omzuna doğru istif etmiş olarak ve kulağının arkasındaki tebeşiri ile, "gaaee" diye bağırarak halfelere rastlamak mümkündü. Kahvecinin gezdiği zamanlarda, muayyen abonelerin kahve içmesi şarttı. Halfeler bunlara tebeşiri ile bir çizgi çekerdi. Bir dükkâna misafir gelmişse, dükkân sahibi, kendi dükkânını kahve ocağına bağlayan ipi çekerek ucundaki zili çalardı. Kahveci de güğümü ve fincanları ile zil çeken, zil çeken diye bağırır, kahve isteyen dükkânı bulurdu.

75-80 yıl önceleri Sivas'ta bulunan kahveler üç çeşit idi. Bu kahvelerle ilgili bilgileri merhum babam Kâzım Arslan (1900-1991) ve hemşehrimiz Hilmi Atacan'ın ifadeleriyle alıyorum:

1- Şeyh Recep'in Kazinosu: Meydan Camii'nin tam karşısında iki dönemeçli bir merdivenle çıkılan bir kahve idi. Halk buraya Kasino da derdi. Şemseddin Sivasî'nin soyundan gelen Şeyh Recep'in kahvesinde, yatsı namazından sonra ünlü hikayeciler hikâyeler anlatırlardı. O zamanın en ünlü hikayecisi, 1877 Kars muhaciri olan, Berber Ağa Dayı idi. Saz çalan bir arkadaşı ile türkölü hikâyelerin on yıl kadar bu kahvede anlatılan Ağa Dayı, daha sonra kunduracıların içindeki Sulu Kahvede sanatını icra etmişti. Ağa Dayı'nın bulunduğu kahvenin müdavimleri çok olurdu.

2-Sıra kahveler: Meydan Camii'nin karşısındaki dört-beş kahve idi. Mevsim yaz ise, kahvenin önüne, hasır serilir. Müşteriler, bağdaş kurarak otururlar, halfeler de iki dizinin üzerinde gezerek kahve dağıtırdı. Kışın ise, içerde peyke denilen ve merdivenle çıkılan yerlerde oturulurdu ki peykelerin üzerlerine kilim serilirdi. Tütün içenler, çubuklarını, ortada bu-

lunan takatukalara silkerlerdi. Takatukalar, dört köşeli ağaçtan yapılmış kutulardı. Bu kahvenin peykelerinde, 93 harbinin (1877 Osmanlı-Rus savaşı) olayları anlatılır, dışarıdan gelen âşık ve saz şairleri çalar söylerlerdi. Erzurumlu Emrah, Mumcuların içindeki kahvede çalıp söylemişti (Hacı Ali Beyzade onu, Mahi hanımla evlendirmişti). Bu kahvelerde devrin gazetesi, Karagöz alınır, bir okumuş bulunarak okutturulur, siyaset de konuşulurdu. Kahveye önce gelmiş olan, sonra gelenlerin kahvesini ısımarlardı. Kahveciye her gün para verilmez, herkesin duvarda bir yeri olur, içilen kahve çizgi ile belirtilir, sonra toptan ödenirdi.

3-Ahırlı Kahveler: Daha çok köyden gelen hayvan sahiplerinin rağbet ettiği bu kahvelerin özelliği ahırlı olmaları idi. Ahır kahvelerin arkasında olur, kapısı açık bulundurulurdu. Hayvanı olanlar buraya bağlarlardı, köye gitmezlerse kahvede yatarlardı.

O devirlerdeki diğer kahveler, Avukat Haluk Çağdaş'ın verdiği bilgilere göre, Kunduracılar Çarşısının başındaki Havuzlu Kahve, yine buna yakın, Mermerli Kahve, eski belediye sokağında Mumcular Kahvesi, Sert Ağa'nın Kahvesi, Subaşı Hanımın yakınında Karahollo'nun Kahvesi ve bugünkü Taç Sitesi'nin yerinde bulunan Rıza Çavuş'un Kahvesi idi. Sivas'ta en az üç kuşağın malumu olan ve eskiden Telli Pınar'ın yanında bulunan Karadayı'nın Kahvesi, şamatanın fazla yapıldığı bir yer olmalıydı ki, böyle durumlarda, "Burayı Karadayı'nın Kahvesine çevirdiniz" denilirdi. Bu kahvelerin bazı meslek erbabının müşteri bekleme yeri gibi görevleri de vardı. Taşçılar, kireççiler, çekemler, marangozlar, sıvacılar belli kahvelerde otururlar, işe buradan götürülürlerdi. Mermerli Kahve külhanbeylerin, Ulus Kırathanesi partililerin, Cumhuriyet Kırathanesi ise emekli bürokratların uğrak yeri idi. Küçük kalem erbabının mekânı, Benzinci Ahmet'in Kristal Kırathanesi idi. Mehmetpaşa'nın ünlü Zaman Kırathanesi, gramofonu ile ünlü Nursaz, şimdilerin Çalgıcılar Kahvesi, geçmişten günümüze iz bırakan mekânlardı. Birisi, şimdi Adliye binasının bulunduğu, diğeri de bugün Ulu Çarşının olduğu yerde Faytoncular Kahvesi vardı ki bu meslek erbabıyla ilgili bilgileri, Ahmet Turan Alkan, Altıncı Şehir (1992) adlı kitabında, Faytonlar, Faytoncular bölümünde gayet güzel dile getirmiş ve günümüzün ünlü mekânlarından olan Çerkez'in Kahvesi'ni de yine bu kitapta ayrı bir bölüm halinde anlatmıştı. Günlük hayatımızda kahvenin yerini çaya terketmesi gibi, çarşıdaki mekânlarının adı çay evi oluyordu ki, eskinin özlemiyle, taş plak dinleyenlerin Çay Evi buna bir örnektir. Geçmişin derinliklerinde ve yaşlıların hatıralarında kalan kahvehaneler, eski fonksiyonları değişse de günümüzde sosyal hayatın bir parçası olarak yaşamaktadır.

Şiir Bahçesi

GÖRÜŞÜRÜZ

Yusuf ERBAY

*bu ayaküstü tanışmalar
öldürecek beni
iç geçirmeler/burukluk
ve nadir bakışlar*

*bu hatırlamalar
dalgın yürüyüşler akşamüstleri
öldürecek bu yangın
şehrin canlıları*

*"görüşürüz" / fakat ne zaman?
bu gidişler
öldürecek beni
alışılmış/umursamaz selamlar*

*bu hayat bazen her şeyim
benim dışındaki her şey
bazen öldürecek beni bu tanıdıklar*

DÖRTLÜK

Muvaffak ÖZMEN

*Hükmeder zamana sükût, hayat durur o an
Başlar sabır ötesi bekleyiş, olmaz arayan soran
Hüznü nöbetçi bırakır yerine, yaşama hevesi
Bitmeyen senfoni olur, sessizliğin kendi sesi*

MIRILDANIŞ

Mehmet Talât GÖZE

*Bana bir daha bağırma
Mırıldaniver yeter
Bütün gürültüleri
Küçük sesler içinde
Ufalayıver..*

*Tersine büyüsün
Doğrulsun her şey
Elini değil içini uzat
Varın yoğun senin olsun
Sen sadece mırıldan*

*Ya da sus;
Bir de böyle duyayım
Bana seslenip de
İçten içe söylenişim
Alev alev yandıktan sonra
Küllenişini*

*Ne sen ne de ben
Sadece umutlar,
Aydınlatсын gecelerimizi,
Gündüz oldu sansın
Uyusun ızdıraplar*

*Vurdum duymazlığın
Kayaları eriten
Dalgalarla beraber
Vursun kıyılarıma
Kırılсын yelkenler*

*Açık deniz hasretiyle
Islandı çöller
Buharlaşan seraplar ardında
Belli ki beni bekler
Kollarını iki yana açmış
Kaktüsler*

Bir Konuk

Şahin Uçar ile Sohbet

Cengizhan ORAKÇI

■ *Siz kelâm ile oynanmayacağı, oynanırsa insanlığın tenzil-i rütbe ile hayvaniyet mertebesine ineceğini söylüyorsunuz. Dille haddinden fazla oynanmıştır. Geldiğimiz noktada, bu Türkçe'yle artık edebiyat eserleri yazmak, felsefe yapmak mümkün müdür?*

Efendim, Türkçe diye bir dil kalmamak üzere Türkiye'de, yok olmak üzere. Dil kamustan ibaret değil; sentaksı bozuk, anlam yok kelimelerin altında, zaten anlam de fazla ilgilendirmiyor insanları. Yani, şurda bir anlam var mı, bu bir şey ifade ediyor mu, etmiyor mu, insanlar artık buna bakmıyorlar; lakırdı olsun da, ne olursa olsun... Hatta yazar arkadaşlar arasında bile öyle bir cümle yazıyorlar ki, cümlenin hiç bir anlamı yok. İnsanlar onu okuyorlar, "Yahu bu ne demek istiyor? Bu cümle anlamsız, bozuk bir cümle olmuş" diye, fark dahi etmiyorlar. Geçenlerde böyle bir şey oldu. Orada bozuk bir cümle vardı, anlamı çıkmayan bir cümle. Onu yazar da fark etmiyor, okuyan da. İkisi de yazar, memleketin entelektüeli. Kimse fark etmiyor, anlamı yok, Türkçe'nin anlamı yok kardeşim. Böyle bir sürü gürültü. Anlamsız gürültüler, dilsel alışkanlıklar.

Dilin sosyal yönü de vardır. Bazan kocakarılar sırf ko-

Prof. Dr. Şahin Uçar

1949'da Sivas'ta doğdu. İlk ve orta öğrenimini Sivas'ta, yükseköğrenimini İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü'nde tatamladı (1972). İslâm Tarihi Asistanı olarak girdiği Atatürk Üniversitesi Tarih Bölümü'nde 1982 yılında doktor, 1989'da doçent oldu. 1993'de Profesör olarak Niğde Üniversitesi'ne geçti. Dekan Vekili, Rektör Yardımcısı ve Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü olarak çalıştı. Halen Tarih Bölümü Başkanı'dır.

1992'de "Tarih Felsefesi Açısından İslâm'da Mülk ve Hilâfet" isimli eseri ile Türkiye Yazarlar Birliği "Yılın Fikir Adamı" ödülünü aldı. 1995'de "Varlığın Mânâ ve Mazmunu" isimli eseri ile ikinci defa aynı ödüle layık görüldü.

Yayınlanmış Eserleri:

Şeyda Divanı, 1980
Rüya ve Gerçek, Manzum Piyes, 1980
Anadolu'da İslâm-Bizans Mücadelesi, 1990
İslâm'da Mülk ve Hilafet, 1992
Hüküm Gecesi, Şiir, 1992
Tarih Felsefesi Yazıları, 1994
Varlığın Mânâ ve Mazmunu, 1995
Tarih Felsefesi Sohbetleri, 1996
Mâlihülyâ, Şiirler, 1997
Tarih Felsefesi Meseleleri, 1997

nuşukluk olsun diye, havadan sudan konuşurlar. İnsanlar arasında bir yakınlaşma, meselâ insanlar oturur futbol maçlarından bahsederler; şu bunu yenmiş, bu şunu diye, bir sosyal münasebet olsun diye konuşuyorlar. Güzel güzel bir şeyler konuşursanız, elbette bir sosyal yakınlaşma vesilesi olabilir. Yani, şu anda Türkçe sadece onu başarabilecek halde, bana göre. Başka bir halt edemiyor. Okuru da farkında değil bunun, yazarı da farkında değil. Dil bitmiş, dil gitmiş kardeşim. Dil bitmiş; sentaksı da, semantik temeli de kalmamış.

Ben, Kâni Karaca üzerine bir yazı yazdım. Yedi İklim dergisinde neşredildi. Aradan, cümlenin içinden bir kaç kelimenin çıktığı haller var, bir kaç kelime atlandığı haller var, cümlenin yarısından kesildiği haller var. Paragraflar hatta. Yazıda en az kırk tane böyle yanlış var. Birileri bana dediler ki, hem de bunlar yazar-mazar, ulema takımı, kitapçıda rastladılar, "Hocam yazınızı okuduk, güzel bir yazıymış." dediler. Dedim ki, "Ya, çok bozmuşlar yazıyı, çok büyük yanlışlar oluşmuş yazıda. Bazı cümleler anlamsızlaşmış." Onlar, "Yoo, biz hiçbir şey hissetmedik, gayet güzel bir yazıydı." dediler. Çünkü fark etmiyor, Türkçe'nin anlamı yok! Millet bunun farkında değil. Fark etmiyor adam, orda bir cümle eksikmiş, yanlışmış.

Hayvanların koklaştığı gibi, insanlar da konuşa konuşa derler ya; Türkçe artık böyle bir fonksiyon icra ediyor. Zaten aslına bakarsanız, benim "Türk Düşünce Geleneği" isimli yazımda da yaz-

miştım; Türkçe'de düşünce geleneği yok! O bakımdan, Türkçe tarihinde de fakirdi. Eskiden de doğru dürüst adam çıkmamıştı. Yani düşünür-müşünür, feylesof falan. O bakımdan, zaten Türkçe fakirdi. Kıyasladığınız zaman büyük kültürlerin bazı insanlarıyla, çok fakir kalıyordu Türkçe. Üstelik bir de Türkçe bozuldu, o eski kalite de yok zaten. Türkçe de yok, hiç bir şey de yok! Ben böyle düşünüyorum.

Bir yazımda yazdım, Türkçe'de artık, insanlar yazıların anlamlarını nasıl anlayacaklarını da bilmiyorlar. Türkiye'de okur-yazar da yok zaten. Okuma, tıfı-ı ebcedhanlık değil; okuduğunu anlamaktır. Yazmak da, derdini anlatabilmektedir. Öyle rastgele kelime salatası yapmak değildir. "Kelâmın ve Cümlelerin Vahdetine Dair" diye, bir yazı yazdım. Orada da söyledim, yani biz artık, dilde cümle yarım, anlamsızmış böyle şeyler için vaktimiz yok. Bir yazı nasıl okunmuş, nasıl anlaşılmalı; bütünü görmek, parçayı görmek... Böyle dertlerimiz yok zaten. Yazarlarımız, "cümle kekemesi" efendim. Orda Kurân-ı Kerim'de diyor ki, "Dilsizdirler, kördürler, sağırdırlar", bir de şey var, "Selâmetü'l-insan fi-hıfzül lisan", insanın selâmeti, dilini hıfzetmesindedir, denmiş. Bu tabii farklı bir anlamda. Yani insan dilini tutmasını

**Herkes tarih konuşuyor!
Tarihten bahsetmek için,
tarih filozofu olmak gerekir.
Çünkü tarih bilmek başka,
ondan bir anlam çıkarmak
başka. Adam tarihçi, tarihî vakaları
tasnif ediyor,
sıralıyor, değerlendiriyor. İşte
tarihte şunlar olmuştur,
diyor. Diğer insanlar da,
bizler de onları okumak
durumundayız. Bu bakımdan
onlara, medyun-ı şükranız.**

bilmeli, yani böyle benim gibi önüne gelene ateş yağdırmamalı.

Memleketin tamamını da karalamalı, bazen de dilini tutmalı. Politik sebeplerle filân anlamında bir laftır, insanın dilini tutması ama milletler söz konusu olduğunda, milletler dilini öyle muhafaza etmeli ki, O Kurân-ı Kerim'in "Sağırdırlar, kördürler, dilsizdirler" hitabına muhatap olmasınlar. Çünkü hayvanın da bir nevi şuuru var, hayvanın da hisleri var. Solucan gibi bir şey oluyor. Hayvanat mertebesine inmekle kalmıyor, solucan mertebesine iniyor. Çünkü sağır, kör, dilsiz bir hayvan.

■ *Hocam siz bir tarihçisiniz ve tarih felsefesi üstüne çalışıyorsunuz. Bugün bizim toplum olarak tarihle başımız dertte. Doğru ve tarafsız bir tarih bilgisine sahip olmadığımız halde, tarih tartışmaları, tarih kavgaları yapıyoruz. Bu kavgalar neden oluyor?*

Herkes tarih konuşuyor! Tarihten bahsetmek için, tarih filozofu olmak gerekir. Çünkü tarih bilmek başka, ondan bir anlam çıkarmak başka. Adam tarihçi, tarihî vakaları tasnif ediyor, sıralıyor, değerlendiriyor. İşte tarihte şunlar olmuştur, diyor. Diğer insanlar da, bizler de onları okumak durumundayız. Bu bakımdan onlara, medyun-ı şükranız.

İnsanlar siyasî, ideolojik manipülasyonlara müsait bir malzeme olarak tarihten bahsediyorlar. Beyin yıkama vasıtası oluyor ya da kavga sebebi oluyor. Kavga sebebi olması çok kötü; kan dökülüyor kardeşim. Tarih, hatta devletler arasında ihtilâflara sebep oluyor. Tarihî argümanları politikacılar falan değerlendiremez. O, tarih filozofu ister. Bu entelektüeller durmadan "tarih, tarih" diyorlar, tarihle kafayı bozmuşlar. Türkiye'de son 100-150 yılın tarihi, bu yüzden dökülen kanlarla lebâleb doludur! Türkiye kan gölüne dönmüş, tarih tartışmaları yüzünden.

■ *Eğer tarih yorumu yapmaya mecbursak -siz bir yazınızda "İçinde yaşadığımız muhitin ve kültür seviyemizin telkin ettiği bir tarih yorumu yapmaya mecburuz", diyor-sunuz- kim-kimler yapacak bunu?*

Tarih felsefesi yapmak, öyle sokaktan toplanacak adamlarla mümkün değil. Sonra mektepten yetiştirilecek adamlarla da mümkün değil. İslâm tarihinde bir tane tarih filozofu var, bir de benim. Tarih felsefesiyle uğraşıyorum. Başka da yok. Bir tane de biraz bunlara bulaşık Şemseddin Muhammed İçi vardır. Batı da öyledir, tamamını toplasanız nihayet 100 kişi çıkmaz. Bütün dünya tarihinde böyledir.

Biz, tarih felsefesinden bahsettik, galiba biraz popüler oldu. Herkes

bir tarih felsefesi lafıdır, etmeye başladı. Tarih felsefesi, öyle kolay konuşulacak bir konu değil. İnsan idrakinin en üst seviyesinden bahsediyoruz. Felsefeyi falan da aşar. Felsefesi de, dünya görüşü de, ilmi de her şey girer içine. Tarih filozofu, her gün gördüğümüz, sokakta rastladığımız bir şey değildir yani.

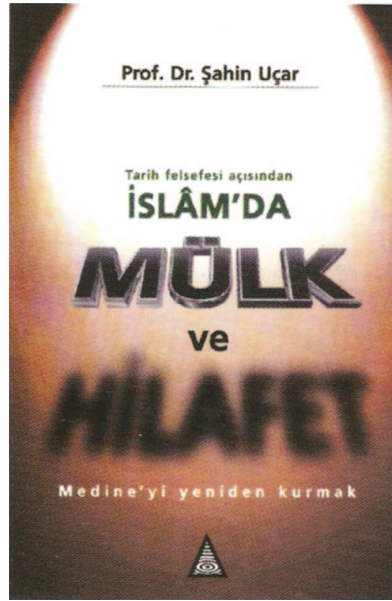
Orada söylemek istediğim, tarih felsefesi yapmanın zarureti ve bunu da birilerinin yapması gerektiği. İşte, ben de yapmaya çalışıyorum. Ama bundan aslında herkesin yapması gerekir, gibi bir anlam çıkarırsanız yanlış olur.

■ *Yani, tarihçiler yapmasınlar mı?*

Hayır, tarihçilerin yapması gerekmiyor. Ben yapıyorum, benim gibi birilerinin de çıkması gerekir. Tarihçiyle, felsefeciyse, üniversitedeki hocayla bu iş olmaz; onların yapacağı iş değil bu.

■ *Siz, şiir de yazıyorsunuz, şiir kitaplarınız var. Tarz-ı Kadim üzere yazılmış bir divan sahibisiniz. Siz önce şâir misiniz, yoksa ilim adamı mı?*

Ben tarih felsefesiyle uğraşıyorum. Tarih felsefesiyle uğraşabilmesi için adam, sanatın ve ilmin bütün prensiplerine vakıf olacak. Zaten, o kadar bilmeseydim bu işlere de kalkışmazdım, kalkışsaydım da beceremezdim. Bütün beşeriyet tarihinde ne olmuşsa, her şeyden anlayacak. Yani vakalar anlamında söylemiyorum. İlim diye bir şey var, ilimden anlayacak. Felsefe diye bir şey var, felsefeden anlayacak. Sanat diye bir şey var, sanattan anlayacak. Şöyle böyle değil, hakikaten anlayacak. Anlamıyorsa, zaten tarihi de anlaması mümkün değil. Tarih sadece siyasî olaylar değil. Bu andan itibaren, geçmişte kalan her şey "tarih" olmuştur, tarihtir. Binaenaleyh bunları tefrik edemezsiniz. Şu matematiktir, şu felsefedir; ben anlamam. Eğer tarih felsefesi yapacaksın, bunların hepsinden anlayacaksın. Yani, ben şimdi mimariden anlamıyorum, güzel. Efendim, Mimar Sinan Süleymaniye diye bir cami yapmış, geçtim karşısına sey-

Ben tarih felsefesiyle uğraşıyorum. Tarih felsefesiyle uğraşabilmesi için adam, sanatın ve ilmin bütün prensiplerine vakıf olacak. Zaten, o kadar bilmeseydim bu işlere de kalkışmazdım, kalkışsaydım da beceremezdim.

rettim. Ben ne anlayacağım şimdi? Tarih felsefesi, yorumu yapacak adam, mimariden de anlamalı, yeri geldiğinde konuşabilmeli.

Adam şiiri bilecek, adam musikiyi bilmeli, adam kültürü bilecek. Dili bilecek; dil işaretlerdir. Bir el hareketi bile dildir. Bütün işaretler bir dildir. Jest ve mimik de dildir. Trafik levhaları dahi dildir. Anlamalı olan her şey, sembolik bir şekilde bir anlama işaret eden her şey dildir. Tabii, sanatların da hepsinin ayrı bir dili var. Musiki dili, mimarî dili, şiir dili var, efendim var oğlu var. Her şeyin bir dili var, o dillerden anlayacaksın. O dilleri anlamazsan, nasıl okuyacaksın, nasıl yorumlayacaksın o dilleri? Böyle bir şey mümkün değil ki... Yani, sınırlı bir tek dili bilen adam, tabii ki onu konuşturacaktır; böyle olunca da tarih felsefesi yapamayacaktır. Çünkü Tarih, her şeyi içine alan şümulü bir şeydir.

■ *Şiir görüşünüz nedir? Poetikanız hakkında bilgi verir misiniz?*

Ben poetikamı yazdım. "Varlığın Mana ve Mazmunu" kitabımın birinci bölümünde anlattım. Şiir niçin yazılır, şiirin tekniği, şiir dili neyi gerektirir, nasıl yapılır? Onları anlattım. Hatta biraz da hakaretimiz bir ifadeyi de naklederek anlattım. Sonunu da öyle bağladım. Şiir içinde teşbihlerle oluşan muhayyel dünya, yani varlık dediğimiz şey, bir de sanat puanında, gerçekte mevcut olmayan hayal dünyasında var olan, varlıklar kategorisi olarak vardır. Yani sadece şu masa var değil. Sanat dünyasının, kendi dünyası var. Ben bunları uzun uzun anlattım. Öyle zannediyorum ki, diğer poetikalarla da karşılaştırılırsa onlardan çok daha kifayetli, çok daha teferruatlı, daha anlaşılabilir bir biçimde. Gerçi millet benim yazılarımı anlayamamaktan şikâyet ediyor ama aslında Necip Fazıl'ın, Ahmet Haşim'in yazdığı poetikalarda anlaşılacak bir şey yoktur. Çünkü bir şey anlatmıyorlar; edebiyat yapıyorlar. Ben bir şeyler anlatmaya çalıştım ve erbabı da bihakkin onu anlar.

Anlamamaktan şikâyet ediyor bazıları, o da başka bir fasıl. Ben poetikamı yazdım. Hatta "Malihulya" kitabımın kapağına da poetikanın, şiir anlayışımın hususiyetini de bir iki cümle halinde vurgulayarak yazdım. Şiir, keşf-i rumuzun (gizli sırların) veya aşikâr sırların, esrarın, bilmediğimiz sırların araştırılma yollarından biridir. Ama bu hadsî (sezgi ile) bir yoldur. Öyle bizim vatandaşların, şairlerin zannettiği gibi veya telâkki ettiği gibi de telâkki etmem şiiri. Yok, şiirde düşünce olmaz, yok yazı başka, şiir başka olmaz. Meselâ Tolstoy'un Harp ve Sulh'u birinci sınıf bir şiir numunesidir. Mükemmellik derecesinde hem de. Meselâ Eflatun'un Mağara istiaresi öyledir. Yani bunlar metaforlar olduğu için, bir şeyin içine metafor girdiği zaman, o şiir olur. Sembolik anlamı vardır, metaforlar biçiminde kullanılmıştır, semboller yoluyla, metaforlar yoluyla anlatıyorsanız, öyle hayalî

dünya yaratarak, o anlattığımız şeyin kalitesi de varsa, o şiiirdir.

Felsefi olan veya sadece anlam kalitesiyle yazılmış şeyler nesirdir. Yani herhangi bir yazılı metni sırf anlamı itibarıyla ele almak, felsefi bir ele alıştır. Metaforik olarak ele alabilirsiniz, psikolojik ele alabilirsiniz yani çeşitli metin okuma biçimleri var, buna göre değişir. İşte şiir de, ben böyle "farklı düşündüğüm için, keşf-i rumuzun, sembollerin, gizli hakikatlerin araştırılması yollarından biridir. Ben tabii ne dediğini bilen bir yazar olduğum veya öyle olmaya çalıştığım için, düşünce demedim, duygu da demedim; idea dedim. Şiirin her şeyi ideadır. İdeasız şiirler beş kuruş etmez. İsteddiği kadar metafor kullansın. Şiirde her şey ideadır. İdea duygu da, düşünce de ihtiva eder. Siz, o ideaları ifade ediyor musunuz? Siz onu, düz bir anlatımla, izah etme kaygısıyla, efendim felsefi bakımdan sırf mantikî yönden, anlam ciheğine dikkat ederek anlatıyorsanız, onlar nesirdir. Siz isterseniz manzum yazın, isterseniz mensur yazın. Yani nesir biçiminde de yazsanız, vezinli-kafiyeli de yazsanız hiç bir şey fark etmez. Şiir olmayan bir şey, şiir değildir.

Çok meşhur şairler biliyorum ben Türk edebiyatında, işte fevkalade güzel, ahenkli, vezinli, kafiyeli, herkesin de beğendiği şiirleri var; bunlar şiir değil! Çünkü metaforla, temsili bir dünyayla ilgisi yok. Diğer taraftan, aynı şairlerin başarılı olduğu şiirleri de var. Bazen de manzum, kafiyeli olunca, şiir dilini taklit edince, şiir oldu zannediyorlar; onun şiirle ilgisi yok, o nesir. Sadece şiir özentisine kapılarak yazılmış metinlerdir.

Ben, size bir misal vereyim "Karanlığın Sol Eli" diye bilim-kurgu bir roman var. O bilim-kurgu romanın, bazen yer yer birer ikişer sayfa, böyle muhayyel bir tarikat hakkında, bir ekol hakkında bilgi verme kaygısıyla yazılmış bölümleri var. O sayfaları okuduğunuzda saf şiirle karşılaşıyorsunuz. Sezginin gücü kullanılmış, sezgiyle ulaşılmış o gerçeklere. Evet, nesir biçiminde

Kendi kendisiyle yabancılaşmış bir insanım; kendimi, yabancı hissediyorum. Çok fazla da kültürü putlaştırmam; çok açık söyleyeyim dünyanın bütün kültürlerine de açık bir insanım. Osmanlı toplumunda olduğu gibi, biraz kozmopolit kültürüm de vardır.

yazılmış, ama şiiirdir. Bizim şairlerimiz çoğunun hiç bir zaman ulaşamayacağı bir şiiirdir, mensur olması bir şeyi değiştirmez.

■ *Sevdiğiniz, beğendiğiniz şairler var mı, kimlerdir?*

Kendi edebiyatımızdan Fuzûlî ile Yunus Emre, en çok sevdiğim onlardır. Dünya edebiyatından çok.

■ *Yakın dönemlerden kimse var mı?*

Yakın dönemlerde pek fazla büyük şair olduğunu sanmıyorum. Yani, güzel şiir yazan şairler var, ama büyük şair kategorisine girmez, dünya çapında şair sayılmazlar. Bir Mevlânâ'yla, Hâfız'la, bir Nizâmî'yle, bir Goethe'yle kıyaslayabileceğimiz şairler bence Fuzûlî ve Yunus olabilir; öbürleri bu kategoriye girmez.

■ *Hocam Türkiye'de yaşamak sizi mutlu ediyor mu? Huzurlu musunuz?*

Hayır! Çirkin ördek yavrusuyum, Andersen'in dediği gibi. Andersen kunduracılık yaparmış. Dermiş ki: "Kundurancının yaldızı gider geriye gön kalır". Haklıyım, haklı olunca da ister istemez çarpık ilişkilerin dışındayım. Kendi kendisiyle yabancılaşmış bir insanım; kendimi, yabancı hissediyorum. Çok fazla da kültürü putlaştırmam; çok açık söyleyeyim dünyanın bütün kültürlerine de açık bir insanım. Osmanlı toplumunda olduğu gibi, biraz kozmopolit kültürüm de vardır. Yani şöyle, bir takım normlar koymam kendime. O yüzden, zaten ister istemez benim kültürümde veya nosyonumda farklı kültürlerin, dünyanın diğer kültürlerinin izleri var. İncelemek, öğrenmek zorundayım tarih felsefesiyle uğraşırken. Bir kültürle uğraşırken de zaten benimsemek zorundasınız, benimsemekten kaçınamazsınız.

■ *Şiirlerinizde de bu açıkça görülmüyor.*

Dikkat edin, benim şiirimde üç şairden iktibas vardır, bazen büyük şairlerden iktibas yaparım. Biri si Fuzûlî'dir, Mevlânâ'dır, Hafız'dır ama kırk-elli tane şair ismi geçer orada. Onlar gerçekten büyüktür, dünya çapında şairlerdir. Yani, sıradan insanlardan iktibas yapılmamıştır. Ama baktığımız zaman, o isimlerin çok farklı kültürlerle ait olduğunu görüyorsunuz. İşte Hint'ten, Çin'den, Amerika'dan, şuradan buradan... O zaman da kozmopolit manzara çıkıyor tabii. Zaten şekil ve muhteva olarak da, benim şiirlerim, bizim şiire benzemez. Tabii "Şeyda Divanı" klasik gelenektaydi. Bunların ise arkaik yerleri de vardır, ultra modern yerleri de vardır. Yani bu gün yaşayan çağdaş insanın düşüncelerine, kültürüne sahip bir insanın, nasıl yazması gerekirse, böyle yazılmış şiirlerdir. Sadece Türk milletinin, Türk kültürünün alışık olduğu estetik şartlanmalara bağımlı olması düşünülemez. Tabii onda batı şiirinin de, doğu şiirinin de etkileri var; sadece Türk şiirinin değil. Şekil ve muhtevanızı da farklı yapıyor. Belki de bir ölçüde yabancı. Kendi kültür geleneği-

mizi de az çok kullandık. Okuyucu, bizim halkın mani söyleyiş biçimine de rastlayacaktır yer yer. Divan edebiyatımızın üslûbuna da rastlayacaktır; az çok aksetmiştir, ama başka pek çok kültür de aksetmiştir. İktibas edilen yerlerden de anlaşılır zaten.

■ *Hocam, günümüz şehirleri yaşanmaz birer mekân haline geldi. Şehirle ilgili düşünceleriniz nedir? Ne olacak bu şehirler?*

Şehirler oldum olası yaşanmaz mekânlardır. Tarih boyunca bütün şehirler, medeniyetin metropollerini, birçok kötülüğün kaynağı olmuşlardır, şehirleri putlaştırmak, eski şehirlere nostaljiler falan duymak, tarih felsefesiyle uğraşmayan insanların lakırdılarıdır. Şehirler, daima kötülüğün kaynakları olmuştur. Nitekim işte medeniyetin kendi pisliği içinde boğulacağı kanaatini taşıyorum. Bu boğulma zamanı da çok değil, 50-60 sene daha bu pisliği üretmeye devam ederse, bu medeniyet o pisliğin, çöplüğün altında kalır. O kendi pisliğinde boğulur. Bu pisliğin kaynaklarının başkası, merkezleştiği yerler medeniyetin metropollerini olmuştur. Evet, medeniyetlerin birçok kazançları da metropollerde üretilmiştir, tabii medenî kazançları kastediyorum (teknoloji vb.), ama kayıplar da o

metropollerde cereyan etmiştir. İnsan haysiyetinden, vakarından, dürüstlüğünden, insanî vasıflarından yapılan bütün fedakârlıklar metropollerin getirdiği zaruretlerdir. Hatta daha şunu söyleyeyim ben size, bir zoolog oturup "İnsanât Bahçesi" diye kitap yazmıştır. Türkçe'de de var. Şehirleri, hayvanat bahçesinden kinayeli olarak, insanât bahçesine benzetiyor. Nasıl hayvanât bahçesinde kafese tıklan çeşitli hayvanlar anormal psikolojik refleksler gösterir, anormal davranışlar sergilerlerse durmadan, onların şehirde yaşayan insanların davranışlarına kıyasla, oldukça haklı benzetmelerle, şehirde yaşayan insanları da aynı anormal, ruhî açıdan problemliler, hapsedilmiş olmanın bir mekâna ve o şehrin bir kafese kapatılmış şartlarında yaşamaktan ve onun telkin ettiği insanî vasıfın şartlarından kaynaklanan problemleri, benzetmelerle, hayvanat bahçesine benzetmelerle yazmıştır, adamcağız. Okursanız, birçok şeye hâk vermemek elden gelmez.

Şehirleri, medeniyetleri putlaştırma hastalığı tutuyor entellerin, bir şey anlamadıkları için. Ben öyle, şehirlere sempatiyle bakmam. Onlar olmadan, bir şeyler de yapılabilir miydi, diye de düşünceler var tabii. O başka, uzun bir fasıl.

■ *Ama hocam, medeniyetler şehirde ortaya çıkmadı mı?*

Medeniyetler şehirde temerküz eder, medeniyet şehirlilik kültürü demektir zaten. Ama şu da var: Kültür başka, medeniyet başkadır diyenler de var. Medeniyet, kültürün ölümüdür diyenler de var. Meselâ Spengler böyle der...

Valla, hemşehrilerim kusura bakmasınlar, benim Sivas'ta her şeyden çok sevdiğim, Sivas'ın tarihî dokusudur. Yani Selçuklu eserleri var orada, çocukluğum onların arasında oynayarak geçti.

■ *Siz katılıyor musunuz, bu fikre?*

Ben bu fikre katılıyorum. Medeniyet kültürün ölümüdür, hatta insanî vasıfların çoğunun dejenere olmasına sebep olur. İnsanın da ölümüdür bir anlamda ve şöyle der Spengler, o fikrine de katılıyorum, "Bütün kültürler dindardır, bütün medeniyetler dinsizdir. Kozmopolittir ve dinsizdir. Şehirde yaşayan insan da dinsiz olmak zorundadır!" Bu fikir de doğrudur.

■ *Hocam, bir Sivaslı olarak, Sivas'a dair neler söylersiniz?*

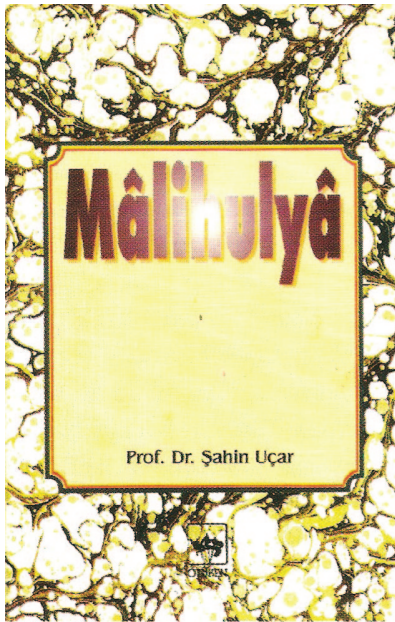
Valla, hemşehrilerim kusura bakmasınlar, benim Sivas'ta her şeyden çok sevdiğim, Sivas'ın tarihî dokusudur. Yani Selçuklu eserleri var orada, çocukluğum onların arasında oynayarak geçti. Çifte Minare'sidir, Gök Medrese'sidir, şudur budur... Eski devirlerden kalma mimarî abideler ve onların oluşturduğu mekânları fazla özleyorum. Başka da özleyecek bir şey olduğunu sanmıyorum Sivas'ta, benim kendi açımdan. Onları özlerim, Sivas'ın o tarafını severim.

■ *Sivas'ta geçen bir hatıranızı anlatır mısınız, hemen aklınıza geliveren?*

Bir sürüde yani... Zaten birini de yazdım. "El mülkü lillahi" ibaresine Çifte Minare'de rastladım, yıllarca uğraştım. Sonunda da çok yaygın bir ifade olduğunu fark ettim ve arka planını da çözdüğüm zaman bir kitap çıktı: "Mülk ve Hilâfet" kitabım. Bu hatırayı da, orada anlattım zaten kısaca. En azından, bu tarihî eserler, bana kitap yazdırmıştır. İşte bir tanesi bu. Mesela şiirlerimde Tecer Dağları çok geçer. Başka bir çok şiirimde Sivas'ın çocukluk mekânlarına dair, içinde yaşadığım mekânlar ve o mekânlardaki duygulara dair hatıralar şiirlerime de çok miktarda yansımıştır. Bu da zaten her insanın tabii duyguları kabilindedir.

■ *Çok teşekkür ediyorum, bize vakit ayırdığınız için.*

Ben teşekkür ederim.

Türkülerin Muamması

Ahmet Turan ALKAN

*"Pir Sultan Abdal'ım yatar; hastadır;
Elinde gülleri deste destedir.
Adem oğlu bir acaib nesnedir;
Muhabbeti tatlı dile çevrilir."*

Klasik musikimizin tabiatında, sevenlerini akıl almaz müşköllere salan esrarengiz sualler yoktur: Formu, makam seyri, darbı, güftesi, bestesi ve özellikle bestekârı ile onun nice haddeden geçmiş etvârında, bildik yollarda yürümenin aşinalığı sezilir. Klasik musikimiz, isminin terkindeki "klasik" lâfzına yaraşan muhkem bir müesseseyi andırır. Miktâr-ı kâfide tedebür edilirse eserin bünyesinde "kırkıncı oda" gibi duran mânâ dehlizlerini teşrih etmek mümkündür. Bazen hayatı hakkında, isminden gayrı pek az şey bildiğimiz bir bestekârın serencâmı tahrik eder merakımızı; bazen Hamamîzâde İsmail Dede'nin Ferahfezalarda, Bestenigârlarda ve Sultâniyegâhlarda kanatlanan ruhunun kanat izlerini takib ederken başımız döner gibi olur ama netice itibarıyla bütün klasik sanatları anlamak için gerek duyduğumuz empatik(*) hassalar yardımıyla neler olup bittiğini anlayabilme şansımız vardır. Eski devirlere dair kültür şifreleri, kıymet hükümleri, siyâsi, edebî ve içtimai hadiseler arasındaki münasebetler, bestekârın ve güfte sahibinin diğer eserleri bilindiğinde kırkıncı odanın kapısı aralanır. Klasik sanatlar bu yüzden revaç bulurlar ve bu yüzden seyrek revaç bulurlar: Emek ve empati, klasik sanatların ve ilimlerin (özellikle tarihin) maymuncuğu gibidir.

Dildâdelerine azim muammalar çözdürmek ve neticede muammanın kudreti önünde çaresiz bırakmak hususunda klasik sanatımızın hiçbir şubesi halk musikimizle mukayese edilemez zannına kapıldığımız oluyor; keza halk şiirimizi dahi bu çerçevede mütalaa edebiliriz. Bu musikinin kahir ekseriyet itibarıyla nâm-ü nişanesi bilinmemiş meçhul sanatkârların eserlerinden mürekkep bulunması, bünyesindeki "kırkıncı oda" dehlizlerinin esrarını kesifletiriyor sanki. Çok kullanışlı bir tâbirmiş gibi rastgele kullandığımız o mahut "anonim" tabiri ise esasen meçhul bulunana ezoterik(**) bir derinlik katmaktan başka bir işe yaramıyor: Anonim tabiri her ne kadar ismi bilinmeyen, müellifi belirsiz" anlamına gel-

mekteyse de Türkçe'de, "kollektif, ortaklaşa" gibi bir anlam kaymasına uğramış bulunuyor. Bir türkü notasının üstünde ne zaman "anonim" ibaresi görsem (bu ifadeden nota deşifre edebildiğim yolunda vahim bir kanaat istihraç olunabilir ki külliye asılsızdır) zihnimde hemen şöyle bir manzara canlanır: Köy meydanında veya köy odasında halka şeklinde oturmuş otuz-kırk kişi, ağız ağıza verip saz tumbırdatarak türkü imâl etmekte ve her biri türkünün bir notasını veya sözlerinin bir kelimesini ortaya atarak müşterek bir eser te'lif etmektedir. Şu vaziyetin aykırılığı ve gülünçlüğü mâkul okurlar tarafından hemen kabul edilse de, böyle bir türkünün asla bestelenmemiş olduğunu anlamak, itiraf ederim ki, hayli zamanımı aldı.

Sanat eserinin, baştan sona bir ferdiyet ibrazından ibaret bulunduğunu hamdolsun ki artık biliyorum. Daha sonra bu abes kollektif türkü besteleme fantezisinin bir başka bakımdan da eksik kurgulanmış olduğunu fark ettim: Türkü, sadece köylülerin değil, şehirlilerin de aynı derecede revaç gösterdikleri bir ifade biçimiydi. Halk musikisi denilince niçin elinde bağlaması veya kavalı ile karayağız bir köylü delikanlısını veya onulmaz hicranlara düşmüş solgun yanaklı bir köylü dilberini tahattur ettiğimi artık pekâlâ tahlil edebiliyorum: Mektep sıralarında ku-

lağımıza tekrar be tekrar üflenen. "Halk musikisi ve halk şiiri halkımızın eseridir; klasik musiki ve divan şiiri ise saraylarda yaşayan, halktan kopuk bir takım dalkavukların işidir" yavesinin tortuları, şuuraltında bana hâlâ o halkın zekâsına hakaret eden "halkçılık" suretleri göstermekteydi.

RÜZGARA YAZILAN ARZUHAL

Bazen alelade bir türküde, dimağın bir yerlerinde mücessem toprak kütlesinin dağ yamacından kopup hışımla aşağılara inmesini andırır bir âfet yaratan çığlıklar duyduğunuz oluyor mu; ezeli sükûnetin kasnağında çiçeklenen akıl ve sır ermez fevkalâdeliklerde yüreğe saplanan nağmeler; ızdırabı, mihneti, yürek yanıklarını, sabrı ve her şeye rağmen hayatın devam ettiğini anlatan yorgun fısıltılar; gönül yangınlarını öğretilmemiş bir asaletin en üst mertebelerinde küllenmeye terk eden ince şikâyetlere rastlıyor musunuz; sizin de bazen bir türkü dinlerken "nedir bu, nedir, nasıl izah edilir, nereye yerleştirilir, neyle mukayese edilir, izahı mümkün müdür" diye bir "kırkıncı oda" kapısını kurcaladığınız var mıdır?

"Sobalarında kuru meşe yanıyor" gibi harcîlem bir lâf, nasıl oluyor da koşulduğu nağmenin derin güzelliği ardında bir "kelâm-ı kibar" gibi parıldayabiliyor; "Herkes dosta yazmış arzuhalini/Benimkini ürüzgâra yazmışlar" şikâyetinin müzikal kıymetini bir tarafa bırakalım da, sinema diliyle ifadesi mümkün müdür acaba;" Maraş'tan bir haber geldi / Dediler ki Merik öldü" türküsüne nakarat edilen "oy merik" iniltisi, hangi ecza ile içimizde bir yerleri kav gibi tutuşturup durmaktadır; "Yüzbin mihnet ilen bir bağ bitirdim/Ben yarı bezettim el aldı gitti" diye figan eden Emrah gönül defterine bir de maliyet hesabı sayfası mı açmaktadır; hele şu "kandilin şavkına konan" bülbüller de neyin nesidir bre; siz bu müşkül muammalara akli başında cevap bulabilenlerden misiniz?

Size Şarkışlalı Medine Karaköse'den derlenen "Bedir" türküsünün şuurumda nasıl rahneler açtığını tasvir edebilmem mümkün değildir; İzmir radyosu sanatkarlarından Hâle Gür hanımefendiye yalvarıp bütün varlığımızla kulak kesilerek dinlemelisiniz ki aynı şeyden bahsediyor olalım; Türkünün sözleri mazbuttur, musikisi malumdur, derleyeni, notaya çekenini bellidir ama bütün heyetiyle meçhuldür. Bedir türküsünün ardındaki insanı, türkünün ayak izlerinden hareket ederek bulamazsınız: Ne bilgi işe yarar, ne de empatik hassalar. İşte bu türküler mahiyeti anlaşılamayan, künhüne vâkıf olunamayan ve esrarına erişilemeyen ama tamamıyla bize ait ses şehriyeleri olarak öyle kendi gök kubbemizde asılı dururlar ve biz türkü damarlarımız kabardığında gider, başımızı onlara vururuz.

KARA VE KURU TEKİLLİKLERDEKİ TÜRKÜ ESRİMELEİ

Şair, her ne kadar, "Kâfir olsun mey içip âlemde güzel sevmeyen" diyerek dil ehli olmayanlara sitem-

le mülemma beddualar yağdırıyorsa da bizim neslimiz güzel sevmekte hayli ehliyet ibraz etmekle beraber mey içmekte gösterdiği ihmalkârlıkla malul ve mâruf bulunmaktadır. Nisa taifesinin ilk yarısını "düşman", ikinci kısmını "bacı" addederek "kara" ve "kuru" sevdaların tekilliklerinde bunalan nesildeşlerim, asabî zamanların gerginliğini mey şişelerinde değil, şu bizim türkülerde teskin etmeyi öğrenmişti. Davranışları hesaplı, tepkileri ölçülü, zevkleri sınırlı ve heyecanları tahditli gençlerdik biz; bir uzak sevdalarımız vardı, bir de türküler; türküler ki, ne zaman hülyâlı başımızı esritmek istesek helâlinden "kafa bulmaların en tehlikesiz ve meşru zeminini sermekteydi önümüze.

Hâlâ da öyledir.

Gençliğini 70'li yılların gri ve kaskatı günlerine batarak tüketen üç-beş arkadaş ne zaman bir araya gelsek türkü söyler de demleniriz; zaman zaman içimize sığmayacak kadar kabaran yüreğimizi bütün pencereleri açarak gecenin serinliğine dökmek geçer içimizden: "Yıkıl dağlar yıkıl" diye ünlenesimiz gelir; yapamayız, hiç yapmamışızdır. Türkü buğularıyla yüklenen gözlerimizi, çaktırmadan siler, demli çaylara vurulur, sigara dumanlarına dürülürüz. Kaba zurna seslerimizde tırmıklanan türküler başkaca söze hacet bırakmaz.

Bu türküler, bütün farklılığımızın temelinde taş gibi durmakta olduğunu neden sonra fark ettiğimiz bir başka lisandır. O lisan, Türkiye'nin derinliklerinde gizli bir başka mutabakat boyutunu hatırlatır bize: Malatyalı Fahri'den İzzet Altınmeşe'ye, Kazancı Bedih'ten İbrahim Tatlıses'e, Celâl Güzelses'ten Mehmet Özbek'e, Zaralı Halil'den Neşet Ertaş'a, Nida Tüfekçi'den Bayram Bilge Tokel'e, Hisarlı Ahmet'ten Hâle Gür'e. Keskinli Hacı Taşan'dan Ali Ekber Çiçek'e, Dâvud Sulâri'den Arif Sağ'a, Muzaffer Sarısözen'den Yavuz Top'a kadar yüzlerce ağır misafirimiz olur âlemimizde. Kimiyle meşrep, kimiyle mezhep farkımız vardır ama türkü söylerken bağlamanın sapına bağlanmış perdeler gibi hemâhenk ve hemgönül kesiliriz; ölenlere rahmet, kalanlara selamet diler türkü söyleriz,

Üstelik türkü söylemeyi adamdan saymadığımız da olur bizim.

Bizler ki aynı türkülerini ağız ağıza verip ortaklaşa çağırın insanlarız; bizden âlâ akraba mı olur(***)?

EL ÇEK TABİB EL ÇEK...

Haydi, ey musiki tarihçileri, etnomüzikologlar, siyâset ilimcileri, sosyal psikologlar, lisaniyatçılar, eğitimciler, her fincana bir kulp uydurmakta yekta hünerler gösteren sosyologlar, mütefekkirler, allâmeler: kerem edin de "Gönlüme bir ateş düştü / İçinde yâr da yandı" türküsünün mazmununu şerh edin ki, her dinleyişte bizi bu toprağın derinliklerinde saklı girdaplara doğru çeken müşkül muammalardan âzâde kalalım. Eliniz değmişken "Her gördüğüm sanmak seni / Senden midir, benden midir" mısralarının ardındaki yüreği dahi âyân edin; "At üstünde kuşlar gibi dönen yar/ Ken-

di gidip ahbabları kalan yar" deyişinin nasıl bir ruhta ete büründüğünü anlatın; size istediğiniz kadar zaman ve imkân verelim, "Dağlara lâle düştü/Güle velvele düştü" sözündeki "velvele"yi tefsir buyurun. Maşukun, "Kirpiği kaşına değdiği zaman" neler olur; anlatın da dinleyelim. Sevdiğine, "Sen yağmur ol ben bulut/ Maçka'da buluşalım" diye akıl almaz işmarlar çakan adamın bir benzerini gördünüz mü ömrünüzde; "Mah yüzüne bir nikab çek/Ben yandım el yamasın" diye feryad eden adamın "ne gördüğünü" tasavvur edebilir misiniz; "Bir yanım kurt kuş yemiş/ bir yanım bihaberdir" siteminin sahibi hangi dertten muzdariptir sizce.

Ah... affedersiniz, baştan sormam gerekirdi: Daha önce sıradan bir türküyü birilerinin ruhunu muazzez etmeden şöyle adam gibi okumuşluğunuz, hiç değilse kemâl-i edeb ve ihtiramla dinle-mişliğiniz var mı sizin? Bir nağmeyi saatlerce ve günlerce ve aylarca, her nefes alışta yürekten geçirmek kaydıyla atardamarlarınızda gezdirdiğiniz oldu mu hiç?

Gecenin bir vaktinde ağır gaffetlere gömülmüş köhne şehrinizin bütün uyuyanlarına karşı pencere-leri ardına kadar açıp "Yassıl dağlar yassıl/Osman efem de geliyor aman" diye nârâlanmak geçmez mi içinizden?

Pardon; biz burada başka bir şeyden söz ediyorduk.

TEMBİH Kİ NASIL?

Ey gelinlik çağına ermiş genç kızların titrek yürekli babaları; belki bir Aşar barağı değilse bile, sıradan bir Anadolu türküsünü kaşgöz yarmadan okuyabildiğinden emin olmadığımız hiçbir delikanlıya yavrurunuzu emanet etmeyiniz;

Ve ey alenen pilava kaşık saplayacak kertede gemi azıya almış koçak erlerin bahtiyar babaları; evladınıza lâyıf görüp evinize gelin diye getirdiğiniz hanımefendinin belki bir Yozgat Sürmelisi değilse bile, sıradan bir kına havasını kaşgöz yarmadan okuyabildiğine kani olmadığınız hiçbir güzele koçyiğidinizi kurban etmeyiniz!

BİN BEDİRDEN BİR BEDİR

Bedir'i tanımazsınız.

Bedir kimdir ben de bilmiyorum. Belki de bütün çeciciliğini bu bilinmezliğine, sıradanlığına borçlu bir köylü kızıdır. Adını bir türküde duydum; bilirsiniz ki Sivas havalisinde "Bedriye"yi yuvarlayıp Bedir diye telaffuz ederler. Bizim Bedir'imiz olsa olsa işte o Bedriye'lerden biridir.

Ne zaman yaşadı, anası babası kimdir ve hangi köy-dendir, onu da bilmiyorum ama size Bedir'i tarif ede-

bilirim: Solgun benizlidir, buralarda öylelerine sarıyağız da derler, hilkatın hareli yeşil üstüne acı kahve telvesinden püskürtüler düşürdüğü elâ gözlülerden olup, ince yapılı, orta boylu, onyed-onsekiz sularında bir köylü kızı. Daha üç-beş sene evvel yanaklarında çil üstüne elma kızartıları gezdiren cıvıl cıvıl bir çocuk iken, birkaç zamandır gülücüğü durulmuş, benzi solmuş, çehresindeki "sabî" terâvetine bir haller olmuştur. Baktığı yerde çakmaklanan ışıklı bakışları, artık eşyanın ötesinde bilinmeyen şeyler fark ediyor gibi dalgın ve durulmuş sular gibi derindir. Tombul çocuk ellerindeki mini mini gamzeleri kaybolup yerini ince, biçimli ama ne var ki ağır işlerden ötürü biraz örselenmiş parmaklara terk ettiği demden beri Bedir bir başka hâllerdedir; âşık mıdır nedir?.. Anası, onca görmüş geçmişliğine rağmen evvela "el kadar sabî"ye âşıklık halleri kondurmaz

da endişesi, "ince hastalık" vahim sularında dalgalanır. Velâkin işte o günlerden birgün çeşmeden gelirken izlediği kızının öteleri seyreten bakışlarında hülyâlî bir tebesümünden artakalan henüz pörsütülememiş ışık lekeleri yakalar. Hafızasının karışıklığında, o göz tebesümünün (o hareli yeşil gülüş izlerinin) ne mânaya geldiğini o saat çıkarıverir, elleriyle dizini döver, hay-vahlanır.

Bedir ince hastalıktan daha betere müptelâdır; ipi kulpu belirsiz, tüysüz bir oğlana gönül koymuştur. "Ne zaman büyüdü bu kız, nasıl anlamadım" diyerek gönül sızıları geçirir anası, talihine inkisar eder, olacakları görür gibi olur. "Bedir Türküsü"nü nota yazısının başında şöyle yazıyor: "Şarkışla-Medine Köseoğlu'ndan alınmıştır"; başka malumat yok. Elbette Bedir'in de bir hikâyesi vardır; bilenler bilir, lâkin bu tür-

künün imâ ile geçtiği hadiseleri gözümüzde canlandırmak için şu dört kelimeden gayri tutamağımız yok; öyle yapacağız; türkünün boş bıraktığı, imâ ile geçtiği yerleri tahmin ile dokuyacağız; çâre yok.

Bedir türküsünü dinlemeyen "türkü dinledim" demesin; bu öyle bir türkü!

*Uğrunu uğrunu gelir dereden
Benlerini sayamadım kareden
Sevdiğimi bana yazsa yaradan*

Edmond Saussey'in "Türk Halk Edebiyatı" adlı küçük fakat mühim eserinde "Suya gider su testisin doldurur/Eve gelir gül benzini soldurur" türküsü hakkında yürüttüğü tahmin bir mahz-ı ibarettir: Genç kız suya gitmiş ve pınar başında sevdiği delikanlı ile karşılaşmıştır. Bu hüsn-ü tesadüften duyduğu heyecanla kanı damarlarına sığmamış, yanaklarını ateş basmış, yüzü pembeleşmiştir. Ama bu gibi

hallerde çok insafsızca akan zaman tükenivermiş, testi çoktan dolmuştur: Eve dönüş vaktidir ama zavallı genç kız pınarla ev arasındaki yolda "gül benzeni soldurmak", yavuklusu ile karşılaştığını kimseye belli etmemek zorundadır.

İşte Bedir'in "uğrunu uğrunu" dereden gelmesi de böyledir: Dereden eve gelirken kimselere görünmek istemeyen Bedir, belli ki ailesinin hoş karşılamayacağı bir buluşmadan dönmektedir. Hava epey kararmış, akşamın kasveti dağları basmıştır, öyle ki Bedir'in duru yüzündeki serpmeye benzeri bile zor seçilir haldedir. Yavuklusu Bedir'in ardından "nice bir hasretle" bakarak kalmış ve gönlünden geçeni niyaz diliyle yakarış eylemiştir: "Sevdiğimi bana yazsa yarıdan". Ah hele bir yazsa, o gün gelse!...

Bedir'in türküsü sözleriyle ve boşluklarını doldurmaya çalıştığımız hikayesiyle güzel değildir. Meşhur bir söz vardır ya, "Anadolu'da hangi taş vursanız Hüseyin'den bir feryad getirir" diye, işte o misal; Anadolu'da Bedir'siz, çobansız ve sonu hüsrarla biten sevdasız bir köy var mıdır?

Şu "Anonim" lafı ne manasız, ne sığ bir sözdür? Medlulüne bakarak şöyle düşünesiniz gelir: Bir köyün ahalisi meydana toplanmış, ağız ağıza verip bir türküyü yakmış, söz düzmüşler ki olacak iş değildir!

En iyisi "anonim" yerine "Lâ-edri" demektir.

Bedir türküsün kimin yaktığını çok bilmek isterdim. O insanı tanımak saatler boyu konuşmak ve o emsalsiz Hicaz nağmelerini, hangi harami mağarasından kaçırıp bir biri ardınca nasıl sıraladığını anlamak isterdim. Belki, yüzbinlerce Bedir içinden, bin tanesi kara bahtlarının esiri olarak ayrılık acısı çekmişlerdir de, "Bedir Geliyor" gibi bir türküyle nâm alıp yüceltilmek sadece bizim Bedir'imize nasip olmuştur.

Belki kemikleri çoktan toprak oldu, solgun benzeni kurtlar kemirdi Bedir'in; kimbilir belki de köylerin birinde dişleri dökülmüş, avurdu buruşmuş, kınalı seyrek saçlarıyla torunlarına çorap örüp duruyor; bilinmez,

Analara zulüm yakıştırmak kadar isabetsiz bir başka iş var mıdır bilinmez ama Bedir'in anası o cinstendir işte! Varsa para, yoksa altın. Gözü başka şey görmez; belki de altından kalkılmaz bir başlık isteyerek işi yokuşa sürmek niyetindedir. Bedir'ini de elin çulsuzuna kaptıracak değildir. Öfkeyle dolar içi; alır Bedir'i ayağının altına, keçe gibi çiğner, çiğner. Tehditler, beddualar, ilenmeler... "Delî kız, güzellik üç gün; varmayacaksın o ite, vermem seni o çulsuza!"

Ve (hadi çoban diyelim Bedir'in yavuklusuna) çoban dünyaya, düzene ve feleğe lanetler yağdırmaktadır. Zengin olmayı bir tek sebep yüzünden ister: Altını tenekeyle Bedir'in anasının başına çalacak, kadın çıldırması gibi altınları atıp tutar, sayıp oynarken o sessizce Bedir'in elini tutup gidecektir; lâkin ah para, ah para!

*Boğazında lira, alnında altın
Bedir'i vermiyor şu gürcü hatun
Param çok değil ki, alayım satın*

Bedir'in anası gerçi, kızını dövmüş terbiyesini vermiştir ama o iflâhsız çoban da sağda solda gezinip söylenmekte, âh-ü enîn edip durmaktadır; bu gidişle kızının gül adı kötüye çıkacak, bekleyip durduğu o zengin dünürçülerin kulağına degecektir: Ne yapılmalıdır?

Birkaç gün sonra Bedir yayla yollarındadır. Zalim anası köyden uzaklaşsın diye Bedir'i "alınan hileylen" yaylaya yollamaktadır. Bizim kara bahtlı çoban, haberi son anda öğrenir, alnından vurulmuş gibi yollara düşer, kervanı uzaktan izler ama yanaşacak cesaret nerede? Takatinin kesildiği bir yerde devrilir ve uzaklarda başı pâre pâre karlı mor dağları görür:

Bedir artık onlara emanettir!

*Kanak boğazında ardından yettim
Kızıyandı'ya kadar beraber gittim
Bedir'i yaylaya emanet ettim*

*Şu dereden cıvıl cıvıl kuş gelir
Armağanlar dolu gider boş gelir
Sevda bilmeyene hayal düş gelir*

Nafile; ne ses, ne bir nefes! Varını yoğunu satar, satar, para eder: Bedir'ine haberler, hediyeler gönderir ama o zalim anası Bedir'le Çobanın arasına gerilmiş bir kara perde gibidir.

Ve her kıtanın sonunda "Şen ol yaylam şen ol, Bedir geliyor" mısrası vardır. Ne bahtiyar yayladır o, ne şanslıdır. Başına talih kuşu konmuştur, Kaf dağının Zümrüdüanka'sı inmiştir de haberi yoktur.

Çoban, o yaylada, Bedir'in her gün gelip geçtiği yolun kenarında bir dal diken olabilmek için neler vermez ki?

Fıkr-i acizimce "Bedir Türküsü" ile boy ölçüşecek kıraatta pek az türkümüz var: Hisarlı Ahmet'ten alınan "Kütahya'nın Pınarları", rahmetli Sarısözen'in derlediği "Ferafi" ve şimdi hatırlayamadığım (lâzım olunca hatıra gelmez nedense) birkaç türkü daha. Bunlara ben Türk Halk Müsikisinin şaheserleri nazarıyla bakıyorum,

Ama ille de Bedir Türküsü! Sivas halayı gibi vakur ve ağırbaşlı, yaylalar gibi duru ve temiz, Anadolu toprağı gibi acıyla, hasretle ve inkisarla dolu. Artık taşınmaz hale gelmiş hicranın hicaz diliyle dağa taş fısıldanışı. Bir isyan çılgınlığının, yarı yolda hicaba rastlayıp kolunun-kanadının kırılışı.

Bedir Türküsünü bir de böyle dinleyiniz!

(*) "Empathy": Kendisini onun yerinde farzederek bir başkasının duygularını anlayabilme mânâsında kullanılan bir psikoloji tabiri.

(**) "Esoteric": Anlaşılması zor, gizli, saklı; ancak belirli bir guruba hitab eden ve onlar tarafından anlaşılması mümkün olan mânâsında.

(***) Rahmetli Cemil Meriç miydi: "Bizler ki aynı kitaplara baş eğmiş insanlarız; bizden âlâ akraba mı olur" diyen?

Sivas'ta Mûsikî

Uğur KAYA

Müzik deyince, aklımıza yaygın anlamıyla; "Kulağa hoş gelen ahenkli sesler" gelir. Bu, bence müziğin tam bir tanımı sayılmaz. Müzik, çok geniş anlam taşıyan, dünyanın başlangıcından kıyamete değin sürecek bir varoluşun başlangıç ve bitiş noktasıdır. Müzik zaman içerisinde belli bir ritmin periyodik olarak tekrarlanmasıdır. Bu, bazen ahenkli bir ses, bazen bir boşluktur. Ancak tüm kainat, zamanın içerisinde düzenli aralıklarla kendi musikisini yorumlamakta, bazen hoş bazen nahos sesler gelmektedir. Sözelimi, bir insanın doğumundan ölümüne kadar geçirdiği safha, binlerce sayfalık bir konçertonun içerisinde yer alan bir kaç ölçülük alıntı gibime geliyor.

Dünya bir ritm içerisinde yıllardır bu musikiyi sürdürmektedir. Kışın, baharın, yazın ve sonbaharın düzenli olarak seyretmesi dört bölümlü bir eserdir. Bu dört bölümde ayrı bir atmosfer içerisinde seyreden bir şaheserdir, dört mevsim. Her bölüm başlayıp gelişen ve sonra biten ayrı pasajlar içerir (3 ay). Her pasaj dörder parçaya bölünmüş ifadelerle doludur (4 hafta). Her ifade 7 kısımdan hazırlanmış partiyonlarla (Günler) devam etmektedir. Her partiyon dilimi 24 eşit kısımda yazılmış eşit ölçülerdir (1 gün). Ölçüler 3/8 lik usuldedir (sabah- öğle-akşam). Her usul saatlerin, dakikaların ve saniyelerin hızla devam ettiği bir senfonin ritmik bölümlerini teşkil eder. Bence müzik bu.

Her insana mutlak bir musiki eseri hazırlanmıştır. Bu eser kimine ağıt kimine oyun havası olur. Ancak şu var ki, her insan kendi ritmik dengesiyle kendi musikisini bilerek ya da bilmeyerek yaşar.

Affınıza sığınarak farklı bir müzik tanımı yaptım. Sivas'ta müzik konulu bir makaleyi hazırlarken klasik kavramların dışında bir geniş tanımlamayı uygun gördüm.

Aslında Sivas'ın yaşadığı musiki değerleri Anadolu'nun diğer bölgelerinde yer alan insanların yapmış olduğu değerlerden pek farkı yoktur. Zaman zaman ortak bir musiki anlayışı tüm insanlarca benimsenmiş anonimleşmiştir. Halkın üretmiş olduğu" geleneksel halk musikisinin yanında diğer beste ve güftesi belli olan müzik eserleri de bütün illerde yaygınlık kazanmıştır. Ancak bu ortak kültürün içerisinde Sivas'ı incelemek, Sivas'ta musiki konusunu anlatmak gerçekten zor. Bugüne değin yazılanların dışında, bilinip de yazılmayan veya akla gelmeyen şekliyle konuyu ak-

MUZAFFER SARISÖZEN
(1899-1963)

tarmaya çalışacağım. Elbette benim de gözümden kaçan ayrıntılar olmuş olabilir. Ancak hoş görünüze sığınarak işte Sivas'ta musiki diyorum.

Sivas, haritaya şöyle bir bakıldığında her ne kadar İç Anadolu Bölgesi'nin kuzeydoğusu olarak adlandırıl-sa da, musiki anlamında Sivas'ın bulunduğu konum, ne bölgeler haritasındaki gibi İç Anadolu'nun kuzeydoğusu olarak, ne de şehirler haritasındaki gibi coğrafik sınırlarla ayrılacaktır Sözelimi, türkülerin bir musiki haritasını (hatta diğer folklorik değerleri de düşünebiliriz) şöyle bir çizmeye kalksak, şehir sınırlarının aradan kalktığını bunların yerine değişik folklorik sınırların geldiğini görürüz. Bakınız böyle bir folklor haritasında Sivas musiki anlamında nasıl bir yer tutar.

Sivas'ın Şarkışla ilçesinin geleneksel müziği genelinde Kayseri, Kırşehir, Yozgat tavrı ile bir yaklaşma içerisinde. Şarkışlalı Ali İzzet ÖZKAN'ın söylemiş olduğu ezgiler zaman zaman Kırşehirli Muharrem ERTAŞ'ın ya da Kayserili Ahmet Gazi AYHAN'ın söylemiş olduğu türkülerini çağrıştırmaktadır. Hatta daha ilerisine gidecek olursak, Afyon Emirdağı türkülerini Şarkışla türkülerini arasında hem ezgisel yapı hem de söyleniş tarzı olarak aynı özellikleri taşıyan bulgulara rastlarız. "Al Fadimem" türküsü Afyon Emirdağ türküsüdür. Bu türküyü "Şarkışla türküsüdür" diyene çoğu

kez şahid olmuşumdur.

Türkü elbette Emirdağ'da söylenmektedir. Ancak Şarkışla yöremize ait olan "Uğrünü uğrünü gelir dere-den" veya "Hacel Obasını engin mi sandın?" isimli türküleri Emirdağlıların da en az kendi türküleri kadar se-verek okuduklarına inanıyorum.

Ancak Şarkışla folkloru bununla bitmiyor. Demin söylediğimiz tarzdan çok farklı olarak bir Aşık Veysel Şatıroğlu'nu bizlere kazandırıyor. Aşık Veysel'in ünü Anadolu'ya sığmamış; dünyalara taşmıştır. Gerek söz gerekse musiki anlamında Aşık Veysel son derece eşsiz örnekler sergilemiştir. Söylemiş olduğu uzun hava ve türküleri az önce örneklediğimiz gibi ne Kayseri, ne Kırşehir ne de Yozgat tarzlarıyla uzaktan yakından alakalıdır. Aşık Veysel, Sivas'ta Kangal, Divriği, Zara, Yıldızeli, Malatya ,Erzincan, Tokat, Tunceli sınırlarını da zorlayan geniş tabanlı bir musikinin ürünüdür. Aşık Veysel kendine has çalıp söyleme tekniği ile bağlama-da uygulanan bir akort ismine de damgasını vurmuş bunun adına 'Veysel Düzeni" dedirtmiştir -ki bu düzen şimdi halk müziğinde çalış tekniği olarak çok ileri bo-yutlara varmıştır. Yakın zamanda ise bağlama sap kısmında Do ya da Re perdesi dediğimiz yerden kesilmiş, özellikle Veysel düzeni ile akortlanan bu saza kısa sap ya da çögür gibi adlar verilmiştir-. Aşık Veysel'in söy-lediği türküler deyiş-semah türünde olup bugün bile dilden düşmeden birer klasik türkü haline gelmiştir.

Pir Sultan Abdal ise, Yıldızeli'nin Banaz köyünde-dir. Söylemiş olduğu sözler günümüze kadar gelmiş bazı sözleri de daha sonraları başka âşıklar tarafından (Tokat, Erzincan, Malatya'dan örnekler mevcuttur) de-ğişik dizi ve makamlarla söylenerek anonimleşmiştir.

Kangal 'ın Deliktaş köyünden Aşık Ruhsati'nin şiirleri de diğer âşıklar tarafından değişik makamlarla okunarak halk müziği repertuarına girmiştir.

Divriği, kendine has folklorik yapısıyla Kangal, Erzincan ve Ma-latya folkloruna benzer özellikler gösterir. Özellikle Çamşılı uzun havalarıyla Malatya Arguvan uzun-hava türleri arasında çok büyük benzerlikler vardır.

Yine Divriğili Nuri ÜSTÜNSES de bu yörenin seçkin isimle-rindedir. Onun da yöresinin türkü-lerini iyi yorumladığı bilinir. Ancak burada bir kültür alışverişine örnek olarak Nuri ÜSTÜNSES'le ilgili bir not düşmek istiyorum.

"Dumlucanın Bayırına" isimli türkü repertuarda (Yöre adı: Sivas-Divriği, Derleyen- Kaynak kişi: Nuri ÜSTÜNSES) olarak bilinir.

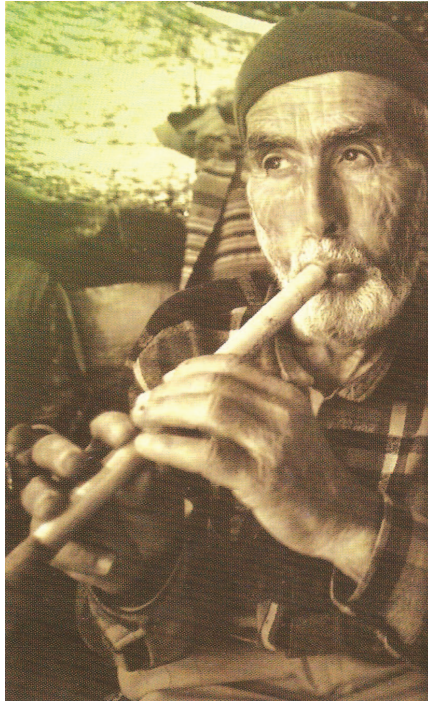
Bu türküyü halk müziği ile haşır neşir olmuş bir insa-na "Tarz olarak hangi yöreye aittir?" diye sorsak, te-reddütsüz Trakya yöresine ait olabileceğini söyler. Ben de Divriği yöresine ait bu tarz söylenen ya da çalınan 9/8'lik başka bir ezgiye rastlamış değilim. Bunun sebe-bini daha sonra öğrendim, anladım. Nuri ÜSTÜNSES uzun yıllar İstanbul Kadıköy Kuyubaşı denem semtte ikamet etmiştir. İşte bu dönemde Nuri ÜSTÜNSES, yine müzikle iç içe yaşamış, her yöreden değişik mu-sikişinasla tanışmıştır. Bu olayı Yüksek Lisans yaptı-ğım dönemde Hocam Şenel ÖNALDI aktarmıştı. Ta-bidir ki, Trakya'dan, Edirne'den, Kırklareli'nden de çok geleni gideni olurdu. Doğal olarak Nuri ÜSTÜNSES de bu ezgilerden birini veya sentezini Divriği yöresine ait olan sözlerle söylemiş olması ihtimal dâhilindedir. Sözü edilen türkü de bu şekilde kayıtlara geçmiş oldu.

Bence bu fevkaladelik aslında mükemmel bir folk-lor alışverişinin en güzel örneklerinden biri olarak dü-şünülmelidir.

Bazen rastlarız "Efendim şu türkü bizim Urfa'nın, yok efendim bizim Diyarbakır'ın, Sivas'ın , Elazığ'ın" gibi söylentilerle gereksiz ciddi tartışmalar yaşanır.

Zara 'ya gelince... Zaralı Halil SÖYLER (1906-1964) bu yöremizin mümessili olarak Zara'nın adını tüm Anadolu'ya tanıtmış önemli bir sanatçıdır. Zara, her ne kadar Kangal ve Divriği folkloruna yakın ör-nekler çıkarsa da Halil Söyler, farklı bir musiki anlayı-şıyla karşımıza çıkar. Halil SÖYLER müziklerini ince saz dediğimiz enstrümanlarla dile getirmiş, oldukça popüler olmuştu. Söylemiş olduğu türküleri, o dönemin belli isimlerinden Diyarbakırlı Celâl GÜZELSES, Ma-latyalı Fahri KAYAHAN ve Urfalı Hacı Baki YURT-SEVER gibi o zamanın büyük musiki üstatların oku-muş olduğu türküleriyle aynı tarzda olmuş ve böylelikle aralarında müt-hiş bir müzik etkileşimi doğmuştur. Türküyü söyleyenlerden hangi-si Celâl GÜZELSES, hangisi Zaralı Halil olduğu fikri, kara sakız plağın gramofona yerleştirildikten, ince-den inceye başlayan hışırtılar ara-sından keman, klarnet cümbüş sesi ile harmanlanmış bir ara sazından sonra anlaşılırdı. İşte bu örnek daha önce sözünü ettiğimiz il sınırlarını yine aradan kaldırdı. Biri Diyarba-kır, diğeri Sivas. Celâl GÜZELSES "Ayağında Kundura" isimli türküyü okurken, Zaralı Halil aynı ezgilerle "Ağalın Altı Kengel" isimli türküyü okumuştur. Kimin kimden esinlen-miş olduğu merak konusu olsa ge-rek.

Ayrıca Zara'nın musiki yapısı Elazığ, Diyarbakır ve Urfa musiki yapısıyla da benzer özellikler gös-terir. Yine çoğu zaman gereksiz tar-

tışılır. Erzurum'da "Huma Kuşu" adıyla bilinen uzun hava Zaralı Halil'in dilinde "Akşam olur gölge düşer kayaya" sözleriyle başlayan türkü ile aynı makamda söylenmiştir. Asıl önemli olan türkülerimizi ve buna benzer değerlerimizi coğrafik sınırlarla hapsedmemek gerektiğidir. Türküler han ya da kervansaray değil ki yerleşik ilin adıyla anılsın. Türküler dilden dile söylenen ve insanlar arasında çok kuvvetli bir iletişim doğuran folklorik değerlerdir. Bugün değişik yöre türkülerinin başka değişik bir yörede çok sevilmesi (Karadeniz ya da Azerbaycan türkeleri gibi) bu değerlerin sınır tanımamasından kaynaklanmaktadır. Türkülerin anonim olmasının özelliklerinden biri de halkın çok severek okumaları ve geniş kitleler halinde söylemeleri idi. İşte türkülerimiz dilden dile dolaşıyor, türkülerimizle oynuyor, gülüyor gerekirse ağlıyoruz.

Gelelim coğrafik sınırlarımız içerisindeki diğer yörelerimize. Suşehri ve Koyulhisar il merkezine uzak olmasının yanında Tokat, Ordu ve Giresun folkloru ile daha çok uyum içerisinde. Bu yörelerimizde zaman zaman değişimlerimize rastlasak da Karadeniz yöresinin etkisiyle söylenmiş 7/8'lik örneklerin daha ağırlıkta olduğunu görürüz.

Sivas bugünkü tespitlere göre 300'den fazla âşığa sahiptir. Bunların birçoğu saz çalmasını bilmezdi, ancak bunlar arasında Ruhsatî, Meslekî, Minhacî, Em-sali gibi son derece güçlü şairlere rastlarız. Yaşayan âşıklarımızdan Sefil Selimî, İsmetî, Kul Gazi v.s gibi âşıklar da bu geleneği devam ettiren önemli isimlerdendir. Bilhassa İç Anadolu ve Doğu'da yaygın olan âşıklık geleneği ustadan çırağa aktarılan suretiyle bugün de yaşatılmaktadır. Sivas, Kars, Erzurum, Erzin-can, Tokat, Tunceli ve Malatya gibi illerimiz bu geleneği sürdüren illerin başında gelir. Bilindiği gibi her yıl Konya'da Aşıklar Bayramı kutlanmaktadır. Bizim de dileğimiz, Sivas Belediyesi'nin son dört yıldır Mart ayında geleneksel olarak düzenlediği âşıklar şöleninin, ilerde büyük bir âşıklar bayramına dönüşmesidir.

Sivas şehir merkezinde de oldukça zengin musiki kaynağına sahiptir.

Tarihte Kapadokya adıyla bilinen yerleşim merkezlerinden biri olan Sivas, Selçuklulara, İlhanlılara ve Eratnalılara büyük merkez illerden biri olmuş, daha sonraları da Kadı Burhanettin ve Osmanlı Devletlerinde önemli rol oynamıştır. Bu dönem içerisinde Sivas'ın musiki yaşantısı ile ilgili önemli bir tarihi bulguya rastlanmamıştır. Ancak tahmin edilir ki Anadolu'nun dört bir tarafında uzun yıllar ikamet eden Türk Milleti kendi öz musikisini, gelenek ve kültürünü bugünlere kadar ulaştırmıştır.

Türkiye Cumhuriyetinin ilanından bugüne kadar geniş bir musiki anlayışı süratle yaygınlık kazanmış, küçük kitleler halinde özelliklerini sürdüren geleneksel müziğimiz bugün Anadolu'nun dört bir tarafına yayılmıştır. Teknolojik imkânların gelişmesiyle halkın bu zengin musiki değerleri kayıtlara geçmiş, notalara alınmıştır. Böylelikle, Ege'de yaşayan insanların doğu mü-

Asıl önemli olan türkülerimizi ve buna benzer değerlerimizi coğrafik sınırlarla hapsedmemek gerektiğidir. Türküler han ya da kervansaray değil ki yerleşik ilin adıyla anılsın. Türküler dilden dile söylenen ve insanlar arasında çok kuvvetli bir iletişim doğuran folklorik değerlerdir.

ziğinden, Karadeniz'de yaşayan insanın da Akdeniz ve Güneydoğu müziğinden haberleri, olmuştur.

Bu arada Türk Halk Müziği alanında gerek Sivas'ın gerekse Türkiye'nin medar-ı iftihar olan rahmetli Muzaffer SARISÖZEN'den söz etmek istiyorum. 1899-1963 yılları arasında yaşamış olan büyük müzik dehası, folklor adamı Muzaffer SARISÖZEN'i rahmetle anarken, onun Türk Halk Müziğine yapmış olduğu hizmetler karşısında saygıyla eğiliyoruz. Sivas'ta Sarı Hatıpzadeler ya da Saçlılar lakabıyla bilinen aile efradından Saçlıların Muzaffer 1939 tarihinde Sivas'ta müzik öğretmenliği yapmış, daha sonra İstanbul Konservatuvarında müzik hayatına atılmıştır. 1926'da Eski Belediye Konservatuvarı'nın (İstanbul Darü'l-Elhan) düzenlemiş olduğu folklor derleme çalışmalarına katılmış, bu derleme ve araştırma çalışmaları son günlerine kadar devam etmiştir. 1940'lı yıllarda Ankara Radyo Evinde Yurttan Sesler korosunu kurarak, radyo yayınları sayesinde bugünkü geleneksel müziğimizin günümüze ulaşmasına vesile olmuştur. Daha sonraları ise İstanbul, İzmir ve Erzurum Radyosu Türk Halk Müziği Toplulukları kurulmuştur. Yakın zamanda ise Kültür Bakanlığı Ankara, Sivas ve Şanlıurfa Türk Halk Müziği koroları kurulmuştur. Bütün bu toplulukların kurulmasında ve bu topluluklarda görev yapan gerek saz, gerekse ses sanatçılarının Muzaffer SARISÖZEN'e çok şey borçlu olduklarının bilinmesi gerekmektedir.

Benim müzikle ilk tanışmam, 1966'ta eve yeni alınan radyodan duyduğum seslerle olmuştur. İçerisinde küçük adamların var olduğunu sanmamız çok doğaldı. O yıllar salon düğünlerinin yeni yeni ilgi görmeye başladığı yıllardı. Salonda yapılan düğünler parmakla gösterilir, şu kadar insan düğüne geldi şu kadar pasta, gazoz dağıtıldı, şu kadar sürdü denilirdi. Düğün yapan aileler düğünden sonra ise bugün İstanbul Hilton'da düğün yapan ailelerin havasıyla şehirde gezinir, Sivas sosyetesinde (!) yerini alırdı. Şaka bir tarafa, düğünler şimdiki gibi akşam değil, öğle vakti başlatılırdı ve daha ziyade, Belediye Düğün Salonunda yahut Afyon Sokak'taki Esnaf Kefalet Kooperatifinin salonunda yapılırdı. Bu düğünlerde ne kadar da ilginçlikler yaşanırdı! Sanatçılar (Bugün "çalgıcılar" deniliyor.) için ayrılan kısım, özel kalın perdelerle kapatılırdı. Asla perde-

lerini açamayan bir tiyatro sahnesi gibi hazırlanan podyumun ait olduğu salon, aslında perde arkası ve perde önündeki insanların farklı atmosferlerle bir araya geldikleri bir hengame yeri idi. Dügünler genelde kadınların bulunduğu ortama göre hazırlandığı için bu perde arkasında düğün çalmak, bir kural gereği idi. Dügün kadın düğünü olunca, erkeklerin gözle görülür şekilde ortada olmaları sakıncalı olduğu gibi çalgıcıların hanımları görmeleri, hanımların da çalgıcıları görmeleri abes sayılırdı. Çalgıcılara istekler genellikle biz çocuklar vasıtasıyla iletilirdi. Bizler de bir elçi edasıyla arkasında nasıl insanların olduğunu merak eden gözlerle perdeyi aralar, isteği çalgıcılara iletirdik. Daha sonra bozuk bir klarnet sesiyle başlayan ezginin, cümbüş ve tefin eşliğiyle ya bir "madımak", ya bir "çiftetelli", ya da bir "çemberim" olduğu anlaşılır ve çalınırdı.

Peki, bu salonlar olmadan önce bu düğünler nasıl yapılırdı? Elbetteki köy düğün gelenekleri daha yaygındı, yani evlerde kadınlar ve erkekler ayrı ayrı eğlenirdi. Dügünler davullarla zurnalarla yapılırdı, değişik halaylar çekilirdi. Şimdilerde ise kalın perdeler, Berlin duvarının yıkılması gibi aradan kalkmış, düğün salonlarımız büyük bir reform başlatan pop-caz orkestralarında bir Elvis PRESLEY edasıyla gitarını çalan, yalnızca müzikte çok ileri olduğunu sanan aç müzisyenlerle dolmuştur. Orkestra aralarında ise, elektronik saz volümlerinin sonuna kadar açıldığı türkü mü şarkı mı ne olduğu belli olmayan bir müzik parçasını bozuk bir yorumla okuyan sözde Halk Müziği ya da Sanat Müziği sanatçıları ile dolu (bu durum yalnız Sivas değil başta büyük iller olmak üzere tüm Türkiye'de böyledir). Yine bu düğünlerde eğer tanıdığın var ise falanca derneğin on dakika oynadığı bir folklor ekibi ile eğlence devam eder (Bu sırada gelinle damadın el öpme faslı halen sürmektedir). Dügün sonunda yüksek seslerle kulakları deforme olmuş yorgun argın bir sürü insan salonu terk ederken düğün sahipleri de dört, bilemedin beş saat süren düğünün ardından evlerine çekilmek üzere iyi dilek ve dualarla vedalaşır. Artık düğünlerimiz geleneksellikten uzaklaşmış, farklı bir kültür atmosferi içerisinde. Zengin bir yemek menusunun bulunduğu bir lokanta, piyanist şantörlerin bu yemekleri hazmettirmek için hazırladığı özel repertuarı eşliğinde günün geç saatlerinde hiç de geleneksel olmayan oryantalın tek başına cirit attığı piste bakan gözlerin mahmurluğu (daha önceleri çalgıcılar kalın perdeler arkasına kapanmış iken!) biraz hayret ve ibret verici olsa gerek... 1970'lerin başında Sivas'ta mahalle aralarına kurulan içkili, cümbüşlü ve klarnetli düğünler de bugünkü modern salon(!) düğünlerinin habercileriydi belki. Ancak örf adet ve geleneklerimizin de yok olmaya başladığı bu eğ-

Zengin bir yemek menusunun bulunduğu bir lokanta, piyanist şantörlerin bu yemekleri hazmettirmek için hazırladığı özel repertuarı eşliğinde günün geç saatlerinde hiç de geleneksel olmayan oryantalın tek başına cirit attığı piste bakan gözlerin mahmurluğu biraz hayret ve ibret verici olsa gerek.

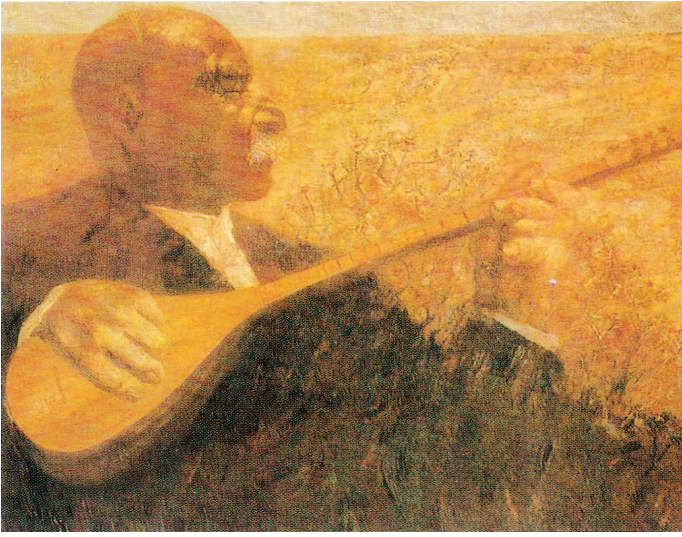
lencelerde neleri kaybettiğimizi söylemeye sanırım hiç gerek yok. Ne olduğunu bilmediğimiz bir kültüre farkında olmadan kendimizi kaptırmış, yavaş yavaş farklı bir kültüre asimile olmuşuk. Bu elbise üzerimize ya çok büyük geliyor ya da bedenimizi biraz sıkıyordu. Yine o zamanlar bol paçalı İspanyol pantolonlar erkeklerimize, 15-20 santimlik kaim ökçeli ayakkabılar da kadınlarımıza süs oldu

Cümbüşçü Nadir, Kurbanı ve Rahmi, Defçi Kör Erdal, Darbukacı Kör Ekrem, Kemancı Muhlis, Klarnetçi Zom Zom ve Paytoncu Şükrü o zamanın perde arkasında kalan, düğünleri neşelendiren emektar Sivas müzisyenlerinden sadece birkaç tanesi... Bu isimler de sanırım Sivas'ın musiki yaşantısında önemli bir yer tutmaktadırlar.

Sivas toprağının yüzü ne kadar kıraç olursa olsun bağrından birçok müzik adamını çıkartmayı halen sürdürmektedir. Önceleri Halk Evlerinde yapılan musiki çalışmaları daha sonraları Halk Eğitim Merkezlerine kaymıştır. Gayet iyi hatırlıyorum. 1975 yılı idi. Sivas Halk Eğitim Merkezi'nde hem Türk Sanat Müziği Topluluğu hem de Türk Halk Müziği Topluluğu vardı. Ben de 1979'a kadar buradaki Türk Halk Müziği çalışmalarına katıldım. Bizim dönemimizden çok önce Sivas'tan yetişmiş sanatçıların başında Muzaffan SARISÖZEN hocamız, Ankara ve İstanbul Radyosunda uzun yıllar görev yapmış yakın zamandan aramızdan ayrılan rahmetli Selahattin ERORHAN, yine İstanbul Radyosunda görev yapan Ömer ŞAN ve Ahmet Turan ŞAN Ankara Radyosunda halen görevini sürdüren Kubilay DÖKMETAS aklı gelmektedir. Buna ilave olarak Kültür Bakanlığı Sivas Devlet Türk Halk Müziği Korosunda görev yapan sanatçıları da burada belirtmek isterim. Rahmi İBİCEK, Uğur KAYA, Enver MERALLI, Cafer ÜVENÇ, Sait DÖŞKAYA, Sinan ÜNALMIŞER, Ömer KORÇUM, Asım TEMİZ, Serhan Çekem ALTINTAŞ, Yüksel YAŞAR, Özlem KIZILTAŞ ve Hülya AKDAĞ bu koroda görev yapan Sivaslı sanatçılardır.

Yıl 1979'da -o zamanlar notalı eğitim olmasa da- Mehmet TEK'in (bağlama sanatçısı) Halk Eğitim Merkezi salonunda en az 70-80 kursiyere nasıl saz öğretme gayreti içinde olduğunu hatırlıyorum. Yine koro çalışmalarının yapıldığı dönemlerde, divan sazı çalan rahmetli Şeref KARAPINAR ağabeyimiz, cura sazı çalan Şoför Necmi ağabeyimiz, öğretmen İsmail TEKİN Hoca ve Rıfat KAYA ağabeyimiz aklıma geliyor. Özellikle Rıfat ağabeyin çok kişide emeği vardır. Seçkin taş plak arşivi ile hem çalıştırdığı koroya hem de pek çok amatör müzisyene oldukça faydalı olmuştur.

Bu çalışmalar uzun yıllar böyle de-

vam etti,1980-1990'lı yıllar arasında gerek Türk Halk Müziği gerekse Türk Sanat Müziği çalışmaları Halk Eğitim Merkezinde yapıldı. Yine Sivas'ın bağrından çıkan, önemli bir müzik adamı olan Ömer Dilek TALU hocayı özellikle Türk Sanat Müziği dalında yapmış olduğu hizmetlerle görüyoruz.

1984'lü yıllarda Sivas Belediye Konservatuvarı Müdürü iken -ki bu konservatuar Ömer Hocaya çok şey borçludur- Sivas gerek halk müziği, gerekse sanat müziği dalında ilk sistemli çalışmaya şahit olmuştur. Genç yeteneklerin çoğu ilk notalı çalışmaları burada yapmıştır. Diğer taraftan konservatuarın sanat müziği çalıştırıcılarından Mustafa AKPINAR gibi bir yeteneğin ve halk müziği alanında Ahmet DÖKMETAŞ hocanın da Sivas musiki camiasına yaptığı güzel hizmetleri halen sürmektedir. Gençlerin çoğu burada nota öğrendi. Çoğu öğrenciler devlet konservatuarlarını ve üniversitelerin Müzik bölümlerini kazanıp daha ileri düzeyde eğitim gördüler. Cumhuriyet Üniversitesi'nde amatör Türk Halk Müziği ve Türk Sanat Müziği koroları kuruldu. Sivas müzik alanında o kadar çok yeteneğe sahip ki, bence Cumhuriyet Üniversitesi bünyesinde özellikle bir Türk Musikisi Devlet Konservatuarının kurulması çok lüzumlu bir hale gelmiştir. Her yıl yüzlerce genç, konservatuarları kazanmak uğruna büyük şehirlere akıyor, kazanan yetenekler de buralarda birçok dezavantajlarla eğitimini sürdürmeye çalışıyor. Hiç şüphesiz ki, hem Sivas, hem de çevre illerden gelen genç yetenekler için Sivas Cumhuriyet Üniversitesi bünyesinde bir konservatuarın kurulması zaruret haline gelmiştir.

Umarım, bir uzun havaya yol gösteren bağlamadan çıkan o esrarengiz tını, tüylerimizi diken diken, gözlerimizi dolu dolu etmeyi sürdürsün. Gözyaşlarımız, ne üzüntüden ne kederden ne de sevinçten. O tını; söyleyemediklerimizin, anlatamadıklarımızın dilidir.

Bu amatör çalışmaları sürdüren bir başka kuruluş da Sivas Atatürk Kültür Merkezi Müdürlüğü'dür. Burada hem Türk Sanat Müziği çalışmaları hem de Türk Halk Müziği çalışmaları yapılmaktadır.

Sivas'taki bu amatör müzik çalışmaları, ilerde profesyonel olabilecek pek çok yetenekli insana mükemmel bir alt yapı oluşturmaktadır.

01-12-1990 tarihinde faaliyete geçen Sivas'taki ilk profesyonel koro Kültür Bakanlığı Sivas Devlet Türk Halk Müziği Korosu'dur. Koro şefi Celal VURAL yönetimindeki koroda ayrıca bir şef yardımcısı, 29 ses ve 11 saz sanatçısı görev yapmaktadır. Devlet Türk Halk Müziği Korosu 1990 yılından beri vermiş olduğu periyodik konserlerle Sivaslı sanatseverlerin beğenisini kazanmıştır.

Sivas'ın musiki yaşantısının dünü ve bugününe kısaca temas ettim. Yarın ise, sürekli bir değişim içerisinde büyümeye çalışan Sivas'ın musiki yaşantısında, umarım güzellikler yaşanır. Musikiyi öğrenen gençler daha sonra öğretmen ya da sanatçı olurlar. Bundan da öte, musikiyle yoğrulmuş bu insanlar, eminiz ki, hayatları boyu musikiyle içice yaşayacaktır. Umarım, insanlarımızın o güzel hisleri bozulmaz.

Umarım, bir uzun havaya yol gösteren bağlamadan çıkan o esrarengiz tını, tüylerimizi diken diken, gözlerimizi dolu dolu etmeyi sürdürsün.

Gözyaşlarımız, ne üzüntüden ne kederden ne de sevinçten.

O tını; söyleyemediklerimizin, anlatamadıklarımızın dilidir. Hayallerimizin uğrak noktası, yaşanan filmin bir şerididir.

O tını; beşikteki bebeğin ağlaması, askere gidenlerin ağıtıdır. Toprağın çatlağına akan bir damla su, ninemin yüzündeki kırışıklıkta gördüğüm bir damla gözyaşındır.

O tını ; Sivas'ın köylerinden büyük şehre göç eden gardaşımın sırtındaki yükü; üzerindeki yorganı, yattığı döşektir.

Hasrettir, sıldadır, içini yakan bir avuç kordur.

O tını;

"Bir ev burda bir ev karşıda kalmış,
Hele sorun bizim komşular n'olmuş,
Kırk senelik ağaç kurumuş kalmış,
Hele bizim köye benzemiyor gel hele!.."

diyen ağızların feryadı, serzenişidir. İç çekmektir, boyun bükmeektir. Sıkıca sarmak, kucaklamaktır.

Bazen şakır şakır yağan yağmur, bazen damlayan bir su damlasıdır.

O tını; bizim türkülerimizdir.

O tını; Anadoludur.

O tını; Sivas'ın coşkun sadasıdır.

Tarihte Bir Başkasıyla

Takas Edilen Şehir: SİVAS

Adnan MAHİROĞULLARI
Cumhuriyet Üniversitesi Öğretim Görevlisi

Sivas, tarih boyu coğrafi konumu itibarıyla Avrupa'yı Asya'ya bağlayan yollar kavşağında Anadolu'nun ticaret ve kültür merkezlerinden biri olmuştur. Şehir merkezinin yollar kavşağında bulunması Sivas'a bazı avantajlar sağladığı gibi, orduların geçiş güzergâhları üzerinde oluşu, zaman zaman şehrin yağmalanmasına, zarar görmesine de zemin hazırlar. Ama ne var ki, orduların hareket kabiliyetlerinin kısıtlı olduğu dönemlerde, Anadolu'ya doğudan veya batıdan gelecek saldırılarda sınır boylarındaki şehirlere oranla oldukça "güvenli" bir coğrafyadadır. Nitekim Kurtuluş Savaşı'nda bu özelliğinden dolayı Sivas, Anadolu'nun kaderini değiştiren "kongrelerden birine ev sahipliği yapmış, hatta bir ara yeni kurulacak Cumhuriyet'e "başkent" olması dahi düşünülmüştür.

Sivas, tarihte sırasıyla Hitit, Asur, Lidya, Frig, Pontus, Roma, Bizans ve son olarak Türklerin eline geçmiştir. Sivas'ın tarihte bilinen ilk adı "Kabira"dır. Daha sonra Pontus Kralı Mitridat'ı yenerek yöreyi ele geçiren ünlü Roma komutanı Pompeus, şehrin adını içerisinde antik dönemden kalma mabetlerine (Lunus ve Mon-parnak tapınakları) izafeten tanrı şehri anlamına gelen "Diopolis" olarak değiştirir. Pontuslu Prenses Pythodorus ise, bu adı Roma kralı, "August'un şehri" anlamına gelen Sebaste yapar. Ortaçağ'a ait yazılı kaynakların bir kısmında, Sebaste adının "Sevaste" yerine "Sevast" olarak yazıldığı da görülür. Şehrin bu günkü isminin, "Sevast" sözcüğünün dilimizin fonetik yapısına uyum sağlamasıyla "Sivas"a dönüştüğü sanılmaktadır.

1020'li yıllarda Sivas, Doğu'da başka bir şehirle "takas" edilecektir. Zira bu yıllar, Batı'ya yönelen Türk akınlarının Anadolu kapılarını dövmeğe başladığı yıllardır. Bu akınlar sırasında kuzeyde Ermeni Krallığının başkenti Ani'ye, güneyde

Faruk Aburşu Arşivinden Hükümet Meydanı 1948

Van-Ahlat'a kadar giderler. Kuzeyden güneye doğru inen bu şeritte, o yıllarda Ermeniler yaşamaktadır. Bir anlamda bu hat, Bizanslarla Türkler arasında "tampon bölge" görevi üstlenmiştir. Fakat gittikçe artan Türk akınlarına karşı koyamayan Ermeni Kralı Senekerim, 1021 yılında Bizans Kralı II. Basil'e başvurarak Van Gölü yöresindeki krallığına ait Vaspuragan eyaletini, Türk tehlikesi geçene kadar, coğrafi konumu itibarıyla güvenli bir yörede olan herhangi bir Bizans şehriyle takas etmek istediğini bildirir. Ermeni kralının bu arzusu kabul edilir. Vaspuragan'a karşılık Sivas geçici olarak Ermenilere verilir. Kral Senekerim, hanedanı ve 14.000

civarındaki vatandaşıyla birlikte Sivas'a gelip yerleşir. Fakat Senekerim, kısa süre sonra bağımsızlığını ilan ederek Sivas'ı Küçük Ermenistan'ın başkenti yapar. Gerek bağımsızlığın tek taraflı olarak ilan edilmesi, gerekse Ermenilerin Bizanslılara göre farklı mezhepten olmaları, birlikte uyum içinde yaşayamamalarına, dolayısıyla aralarının açıl-

masına, sebep olur. İki toplumun karşılıklı hasmane tutum içerisine girmesinden sonra, Ermeniler tabiri caizse Anadolu'da "sığıntı" durumuna düşer.

Bizanslılar "Ortodoks", Ermeniler ise, "Gregoryen" mezhebindedir. Yörede "hâkim unsur" olan Rumlar, Ermenileri mezhep değiştirmeye zorlarlar. Bu nedenle, zaman zaman yöredeki Bizans birlikleri Ermeni birlikleriyle çatışmaya girerlerse, bu sıralarda Selçuklu sultanı Tuğrul Bey'in komutanları doğu sınırlarını korumaya çalışan Bizans engelini aşarak Anadolu'nun içlerine, Sivas'a kadar ilerlemeyi başarmıştır. Bu yüzden Bizanslılarla Ermeniler arasındaki hesaplaşma bir süre dondurulur. Türk akınlarına birlikte karşı koyabilmek için işbirliği yapılır. Ama ne var ki, bu işbirliği, Türklere karşı yöre topraklarını korumada sonuçsuz kalacaktır. Zira, Türklere 1059'da Sivas surları önüne ulaşmıştır bile. Bir hafta süreyle Türklere elinde kalır Sivas. Ancak, Türklere çekilmeleriyle tekrar Ermenilerin eline geçer.

Ermenilerin yörede bağımsızlıklarını ilan etmelerini hazmedemeyen Romen Diyojen, Malazgirt Savaşına giderken Sivas'ta yaşayan, Ermenilerle bir türlü anlaşamayan Rum halkının da kışkırtmalarıyla Sivas'ı yağmalar, Ermeni halkı katlet-

tirir. Katliamdan kurtaran Ermeni halkının bir kısmını Anadolu'nun değişik şehirlerine ve Akdeniz yöresine, Klıkya'ya kaçar. Bir kısmı da, Bizans orduları Sivas'tan hareket ettikten sonra başlarında Ermeni prensleri Adom ve Ebusehl olmak üzere geri Sivas'a döner. Fakat bu dönüş uzun sürmez.

Müteveffa kral Senekerim'in oğulları Ebusehl ve Adom, Türk baskınlarına gereği gibi karşı koyamadıkları, hatta Bizanslılara karşı zaman zaman Türklerle işbirliği yaptıkları gerekçesiyle Bizans İmparatoru Nikefor tarafından 1080 yılında öldürülünce, şehir yeniden Bizanslıların eline geçer.

Alparslan, Malazgirt zafere sonra, Sivas ve Kapadokya yöresini fethetmek üzere ünlü komutanı Danişmend Gazi'yi görevlendirir. Danişmend Gazi 1085 yılında Sivas'a gelerek şehri ele geçirir. Sivas'ın bir daha çıkmamak üzere Türklere eline geçiş tarihi bu tarihtir. Gazi, Sivas'ı aldıktan sonra fetihlerini Kapadokya (Kayseri, Nevşehir yöresinin antik dön-

nemdeki genel adı), Tokat, Niksar ve Canik'te sürdürür. Samsun yöresini fethetmeye giderken o zamana kadar Sivas'ta olan başkentini Niksar'a taşır. Bu savaşlardan sonra Sivas'ta kalan Ermeni nüfusu, Danişmendliler ve yörede hükümlerine ele geçiren diğer Türk beyliklerine ve Osmanlıya tabii olarak yirminci yüzyılın başlarına kadar birlikte yaşarlar. Daha sonra bir kısmı İstanbul'a bir kısmı Amerika, Fransa gibi ülkelere, bir kısmı da Sovyet Ermenistan'ına göç eder. Ermenilerin 1021 yılında çıktığı Anadolu yolculuğu, iki şehrin Sivas ve Vaspuragan'ın "takas'ı ile başlar, 900 yıl gibi uzun bir süreç geçmesine rağmen "değiş-tokuş" yoluyla elde edilen toprakların kolayca "vatanlaşmaya" yüz tutamayacağı acı tecrübesiyle sona erer.

KAYNAKLAR

İ. Hakkı-R. Nafiz, *Sivas Şehri, Erzurum 1992 Vital Cuinet, La Turquie d'Asie, Cilt I, Paris 1891 Osman Turan, Selçuklular Zamanında Türkiye, İstanbul 1984*

İrene Melikoff, *"Gazi Melik Danişmend et la Conquete de Sivas", Selçuklu Araştırmaları Dergisi s. LV Ankara 1975.*

Kamuran Gürün, Ermeni Dosyası, Ankara 1980.

Mustafa Kemal Paşa'nın Şehrimizi İkinci Kez Teşrifleri

Yrd. Doç. Dr. Burhan PAÇACIOĞLU
C. Ü. Fen Edb. Fak. Türk Dili ve Edb. Böl. Öğretim Üyesi

Cumhuriyetimizin temelini 4 Eylül 1919 tarihinde Sivas'ta atıldığını okur yazar olan hemen herkes bilmektedir. Gazi Mustafa Kemal Paşa ve bütün illerin temsilcilerinden oluşan beraberindeki heyet, Erzurum Kongresi'nden sonra Sivas'a gelerek burada düzenledikleri kongrede Türk milleti adına kararlar almışlar ve gelecekte cumhuriyetin ilan edileceğinin mesajını vermişlerdir. Bu tarihî olay her yıl Sivas'ta düzenlenen törenlerle kutlanmakta, günün mana ve önemi çeşitli etkinliklerle yeni yetişen genç nesillere anlatılmaya çalışılmaktadır.

Ancak bugüne kadar Sivas ve Sivas basını açısından son derece önemi haiz olan Gazi'nin -Erzurum Kongresine giderken Sivas'tan geçtiğini saymazsak- şehrimize ikinci kez gelişinden hiç söz edilmemektedir. O, ne zaman ve niçin ikinci kez şehrimizi teşrif etmişlerdir? Bu yazımızda işte bu konuya açıklık getirmeye çalıştık.

Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın şehrimize ikinci kez gelişi 19 Eylül 1928 tarihine rastlar. Sivas Kongresi'nde alınan kararlar birer birer uygulamaya geçirilip cumhuriyet ilân edildikten sonra, sıra inkılaplara gelmişti. Hiç şüphesiz ki bu inkılapların en önemlisi, batılılaşmanın ve çağdaşlaşmanın mihenk taşı olarak telâkki edilen "Harf İnkılâbı"ydı. Lâtin harflerini incelemek için 23 Mayıs 1928 tarihinde kurulan Dil Encümeni, yaptığı çalışmalarını 6 Ağustos 1928 tarihinde sonuçlandırarak kullanılacak olan Lâtin harfleri tespit etmiş ve sıra, halka bu alfabe ile yazıp okumayı öğretmeye gelmişti.

9 Ağustos 1928 tarihinde Sarayburnu'nda verilen startla başlayan eğitim seferberliği yarışı, kısa sürede bütün yurt sathında uygulamaya konmuştur. Bu yarışa kadın, erkeği; yaşlısı, genci ile bütün Türk milleti katılmış ve amaçlanan hedefe bir an önce ulaşabilmek için hummalı bir çalışma başlatılmıştır. O tarihten itibaren her yerde "Millet Mektepleri" açılmış ve yurdumuzun her köşesi âdeta birer eğitim şantiyesi haline getirilmiştir.

İlimizde bu konuda sergilenen faaliyetleri o tarihlerde şehrimizin yegâne özel gazetesi olan "Kızılırmak Gazetesi"nden takip etmek mümkündür.(1) Kızılırmak Gazetesi bu dönemde bir yandan halkı harf inkılabı konusunda aydınlatma, diğer yandan da yurt çapında sürdürülen eğitim faaliyetlerinden halkı haberdar etme görevini üstlenmiştir. Takdire şayan bir durumdur ki, İstanbul'daki gazeteler bile kısmen Lâtin harfleriyle neşriyate 9 Ağustos 1928 tarihinden itibaren başladıkları hâlde, Kızılırmak Gazetesi bir ilke imza atarak bu uygulamayı 17 Mayıs 1928 tarihinde "Latin Harfleri Kabul Edilirse" başlığını taşıyan bir yazıyla başlatmıştır.

Sivas'taki Lâtin harfleriyle okuma yazma kursları ilk olarak 19 Ağustos 1928 tarihinde açılmış ve bu kurslara dahiliye memurları kaydedilmiştir. Bunu, dönemin Milli Eğitim Müdürü Kâzım Bey'in öğretmen ve maarif memurları için İsmet Paşa Mektebi'nde açtığı kurslar takip eder. Bu kurslardan mezun olan öğretmenler, daha sonra açılan Millet Mektepleri'ne gelen halka okuma yazma öğretmekle görevlendirilmiştir.

O tarihlerde Kızılırmak Gazetesi'nde yer alan haber yazılarından öğrendiğimize göre şehrimizde 15 dershane açılmıştır. Kurslar; tarihî lise binasında, İsmet Paşa Mektebi'nde, Cumhuriyet Mektebi'nde, Hafız Recep Mektebi'nde, Belediye binasında, Halk Fırkası binasında, Jandarma binasında, Şehir Yatı Mektebi'nde (kadın-

lar için) sürdürülmüştür. Bunun dışında Meydan Camii civarında 3, Hükümet Çarşısı'nda 2, Nalbantlarbaşı'nda 1 ve Hükümet Caddesi'nde 3 olmak üzere toplam 9 kahvede de halk için kurslar açılmış ve bu kurslarda, 12-13 ve 19-20 saatleri arasında okuma yazma dersleri verilmiştir. Ayrıca İmam ve hatiplerle vaizler için de Millî Eğitim Müdürlüğüne bir kurs açılmıştır. Eylül ayının başından itibaren de Yıldızeli, Şarkışla, Gürün, Darende, Zara, Divriği, Kangal ilçelerinde öğretmenler için ayrı, halk için ayrı olmak üzere ikişer dersane açılarak kurslar başlatılmıştır. Halk için açılan kursların süresi; eski harflerle okuma yazma bilenler için iki ay, bilmeyenler için dört ay olmak üzere tespit edilmiştir.

Atatürk, bütün yurtda eğitim seferberliği sürerken bu faaliyetleri yerinde görmek amacıyla 23 Ağustos 1928 tarihinde Tekirdağ'dan başlayan ve Bursa, Çanak-kale, Gelibolu, Sinop, Samsun, Amasya, Tokat, Sivas ve Kayseri'yi içine alan bir gezi programı düzenler. O, devlet erkânıyla çıktığı bu gezide; bir yandan halkı harf inkılâbı konusunda aydınlatırken diğer yandan da açılan kurslardaki başarı durumunu ölçmek için kursiyerleri imtihan etmeyi ihmal etmemiştir. Atatürk'ün Sivas'a ikinci kez gelişinde bu gezi münasebetiyle gerçekleşmiştir.

Atatürk'ün geleceği günlerde Sivas'ta hummalı bir çalışma başlatılarak en küçük dükkana kadar bütün tabelâlar yeni harflerle yazılmış, şehrin en işlek caddelerine dört tak kurulmuş ve bu taklara yeşil yapraklardan Lâtin harfleriyle "Hoş Geldiniz Sivas'ın Aziz Misafiri", "Selam Sana Büyük Halaskar", "Yaşasın Büyük Reiscumhurumuz Gazi Mustafa Kemal Paşa Hazretleri", Hoş Geldiniz Sivas'ın Aziz Misafiri Kahraman Gazi" ibareleri yazılmıştır. Vali Konağı da günün imkânları dâhilinde son derece itinalı bir şekilde tefriş edilerek Gazi'nin istirahatı için hazırlanmıştır.

19 Eylül 1928 Çarşamba günü sabahı, Sivas'ın milletvekillerinden Rasim, Necmettin, Sâdık, Şemsettin, Rahmi, İbrahim, Alaattin, Ziya Beylerle Vali Süleyman Bey, Millî Eğitim Müdürü Kâzım Beyefendi ve cemiyet mümessillerinden müteşekkil bir heyet Atatürk'ü karşılamak için Çamlıbel'e gitmiştir.

Samsun'dan sonra Amasya ve Tokat'a uğrayan Mustafa Kemal Paşa, yanında Başbakan İsmet Paşa, Sıhhiye Vekili Refik Beyefendi, Halk Fırkası Katib-i Umûmisi Erzincan Mebusu Savfet, ikinci Mıntıkâ Müfettişi Samsun Mebusu Avni, Gazi Antep Mebusu Kılıç Ali, Sinop Mebusu Recep Zühtü, Yozgat mebusu Salih, Bolu Mebusu Cevat Abbas, Rize Mebusu Hasan Cavit, Moskova Sefiri Tevfik, Seryaver Resuhi Beyler olduğu hâlde 20'yi aşkın bir araba konvoyuyla saat 16'da Sivas'a gelmişlerdir.

19 Eylül 1928 Çarşamba günü halkın sevgi gösterileri arasında şehrimize giren Mustafa Kemal Paşa, istirahat için doğruca Vali Konağı'na gitmiş ve bir saat kadar dinlendikten sonra konağın ikinci katında maiyetiyle birlikte yemeklerini yiyerek çalışma odalarına çekilmişlerdir. O gece şehrin çarşı ve caddeleri fenerlerle süslenmiş, asker ve siviller fener alayları düzenlemiş, halk davul zurna eşliğinde geç vakitlere kadar Hükümet Meydanı'nda eğlenmiştir,

Ertesi gün Hükümet Meydanı, sabahın erken saatlerinden itibaren Atatürk'ü görmek için gelen Sivaslılarla dolup taşmaya başlamıştır. Koyu kurşunî sivil bir elbise giymiş olan Mustafa Kemal, Vali Konağı'ndan çıkıp halkı selâmladıktan sonra, doğruca eski Subay Gazinosu'nun bahçesine kurulan yazı tahtasının yanına gitmiş ve burada bazı memurları okuma yazma sınavına tabi tutmuştur. Bu sırada Gazi'nin yanına gelen ve Belediye Reisi Hayri Bey'in oğlu olan 8-10 yaşlarındaki küçük çocuk, Gazi'nin dikkatini çekmiş ve ona kitaptan bir yer okutmuştur. Küçük çocuk parçayı hatasız bir şekilde okuyunca Gazi'nin takdirini kazanmıştır.

Mustafa Kemal daha sonra halkın arasından Abidin isimli bir kasabı tahtanın başına davet eder. Abidin'in, harfleri henüz öğrenemediğini derin bir hicap duyarak ifade etmesi üzerine Atatürk, ona on dakika içinde Abidin kelimesinde yer alan harfleri öğretir ve yazdırır. Kasap yazma işini başarınca meydan "Yaşa, var ol büyük Gazi!" sesleriyle çınlar. Birçok kaynakta Sinop'ta çekildiği belirtilen Mustafa Kemal'in kara tahta başındaki fotoğrafı, aslında Sivas'ta yaşanan bu anının bir hatırasıdır.(2)

Mustafa Kemal, yanında bulunan İsmet Paşa'ya: "Öğrenmişler Paşa" diyerek oradan ayrılıp tarihi lise binasına geçer. Binada Sivas Kongresi sırasında kaldığı odayı ziyaret eden Gazi, yanındakilere o günlerin hatıralarını duyulanarak anlattıktan sonra İnkılâp Müzesi'ne ait hatıra defterine: "İlk Kongrenin toplandığı salonu görmekten pek mütehassis oldum." cümlesini yazar.

Atatürk, saat 8.30'da maiyetiyle birlikte yine Sivas halkının coşkun sevgi gösterileri arasında Sivas'tan ayrılarak Kayseri'ye doğru yola çıkar.

Yurt çapında sürdürülen bu çalışmalardan olumlu sonuçlar alındığını gören Mustafa Kemal Paşa başkanlığındaki Türkiye Büyük Millet Meclisi, 1 Kasım 1928 tarihinde 1353 sayılı "Türk Harflerinin Kabul ve Tatbiki Hakkında Kanunu"nu kabul eder ve kanun 3 Kasım 1928 tarihinde Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girer. Bu kanuna göre artık bütün gazete ve dergiler 1 Aralık 1928 tarihinden itibaren yeni harflerle çıkarılacaktır. Bunu 24 Kasım 1928 tarihinde Resmî Gazete'de yayımlanan "Millet Mektepleri Kanunnamesi" takip eder ve açılan okuma yazma kursları böylece resmîleşmiş olur. Yurt çapında 1928-1929 yılları arasında açılan Millet Mektepleri'nin sayısı 20.489'a ulaşmıştır. Bu mekteplerden diploma alanların sayısı ise bir yıl içinde 567.010'a ulaşmış ve Türkiye'deki okuma yazma bilenlerin oranında inanılmazı güç bir artış sağlanmıştır.

Milletimizi çağdaş medeniyet seviyesine ulaştırmak amacıyla bu çalışmalarda emeği geçen bütün aydınlarımıza ve bu meyanda üzerine aldığı görevi en iyi şekilde yerine getiren vefakâr ve cefakeş Halk Fırkası ve Türk Ocağı mensuplarına Allah'tan rahmet diler, bu vesile ile en derin şükranlarımı sunarım.

(1) *Burhan Paçacıoğlu, Sivas Basınında Harf İnkılâbı, Cumhuriyet Üni. Yay., Sivas, 1990, s. 132.*

(2) *Sami N. Özerdim, Yazı devriminin öyküsü, TDK Yay., Ankara 1978, s. 31.*

Namaz Kılanı Sevmek

Ergun GÖZE

Doğduğum kasabanın soğukları meşhurdur. Karı da fırtınası da. Yine öyle soğuk günler yaşıyoruz. Kış günlerinde insanlar birbirlerine daha yakın ve sokulgan olurlar. Evler bile birbirine dayanmış, sığınmış gibiler. Aklıma eski kışlar geldi. Çocukluğumun kışları. Kar üstünde yalın ayak dilenen ihtiyar kadınlar. Sadece ekmek isterlerdi ve kuru ekmeklere bile teşekkür ederlerdi. Yollar buzdan aynaya dönerdi. Bu buzdan aynalar üzerindeki çıplak ayaklar yürürken, sanki ciğerime basardı. Çocuk mantığımla bu acıyı, bu hali izah edemez, üzüntümü içime iterdim.

Amma, kış günlerinin sefaları da vardı. Isınmak ihtiyacı insanları yaklaştırdı. Ve ben kışı severdim. Sokaktaki elektrik lambasının ışığında elenen kar tanelerini seyrederek yürürdüm. Kukuletamın ağız kısmı buz tutardı. Böyle bir kış gecesi "Büyük Hala" bize misafiri gelmişti. Büyük hala, yaşlı bir akraba hanımdı. Babam onu çok sevdi. "Yiğit kadın" derdi, "Öksüzlerinin üstüne kol kanat gerdi, aşkolsun" derdi. Onun eve gelişi bayram sevinci doğururdu. Babam ona takılmayı ve biraz da kızdıran biberli konuşurmayı çok sevdi. Böyle bir sohbetten sonra, büyük hala geç kaldım gitmem lâzım dedi, tutturdu. Beni ona baston tayin ettiler. Eli omzumda, yağın karın altında büyük halanın ayağına uyararak şehrin öbür ucundaki eve geldik. Yolda, beni sıkmamak için tatlı şeyler söylemeye çalışıyordu. Eve girdik, tertemizlik kokusu genzimi doldurdu. Büyük hala hemence, bastonunu bırakıp sobayı yaktı ki küçük misafiri üşümesin. Sonra yatağı serdi, zaten yorulmuştum. Hemence yatağa girdim, amma buz gibi çarşaf tıttı beni ve uykumu kaçırdı. Bu eski evde elektrik yoktu. Belki büyük hala, şeytan icadı diye almak istemiyordu. Bisiklete bile "Cin arabası" diyordu. Hoş o günlerde, bisiklete başkaları da velospit diyordu ya. Bu, iki katlı, eski yapılı, eski köşeli ve lâmbalarla aydınlanan, odun sobasıyla ısınan ev ruhumu sarmıştı. Yor-

ganın temizliği, çatırdayan sobanın tavana vuran yalazları, kendini hissettirmeye başlayan ılıkılık ve evet büyük halanın namaz kılışı. Beni yatırdıktan sonra büyük hala, okuya üfleye abdest almış, namaz kılmaya durmuştu.

Eğilip kalktıkça, ağızdan çıkan ayetler fısıltılaşıkça odanın içi sükûnetle doluyordu sanki. Sükûnet içinde sükûnet. Ve bu katmerli sükûnet içinde o zaman bir ses ortaya çıktı. Duvardaki saatin tiktakları. Bu eski zaman saatinin tiktakları da sanki ruha esrarengiz bir şifa damlatıyordu. Ben bu namaz bitmesin istiyordum. Bu tiktaklar kesilmesin. Bu çatırtılar durmasın. Yabancı bir evde ilk gece hissedilen gariplik duygusu kalkmış, içimde daha derin ve fakat şifası yine kendi içinde olan bir başka gariplik çökmüştü. Bunları otuz sene sonra şimdi anlıyorum ancak. Duasını bitiren büyük halaya çocuk safiyetimle "Büyük hala ne güzel namaz kılıyorsun" demiştim. Yaşlı kadın gülererek şöyle cevap verdi "Namazdan çok namaz kılanı severim buyuruyor bir büyük veli... Seni de sabah namazına kaldırıyorum". Ve öylece uyuyorum. Sabahleyin namaza kalktım mı kalkmadım mı hatırlamıyorum. Amma o büyük velinin sözünü de galiba şimdi anlamaya başlıyorum. Çünkü namaz kılmakta enâniyyet ve riya olabilir, amma namaz kılanı sevmekte enâniyyet olamaz.

Keşik

Doğan KAYA

Hani bugün su, elektrik, telefon vs. parasını yarıtırırken girdiğimiz sıra var ya, halk deyimiyle "kuyruk" dediğimiz sıra, keşik diye biz Sivaslı'lar ona deriz. Tabi eskiden ne bilet ne makbuz sırası vardı. Çocukluğumda hiç unutmadığım sıra tatlısı sırasıydı. Eskilerin gayet iyi bildiği gibi Sivas'ta akan suların beş ismi vardı: Mihr-i vefa, Behram Paşa, Kepenek, tatlısı ve boru suyu. Şimdi kala kala tatlısı ile kireçli borusuyu kaldı. Sivas'ın çat ayazında tetiklerimiz (parmaklarımız) donuncaya kadar tatlısı başında az mı beklerdik!

Yazımıza bu başlığı vermemizin elbette bir sebebi var.

Keşik sözünü manevi anlamda düşünürsek, bunun hayatın bir safhasını ihtiva ettiğini görürüz. Hayatın üç dönüm noktası vardır; çocukluk, gençlik, ihtiyarlık. Sivaslı bunu kendine göre "beşik-eşik-keşik" olarak değerlendirir. Keşik, hayatın nihayetine, yani yaşlılığa delalet eder. Hemen her insan günlük yaşantısında olduğu gibi, -meseleyi hayat bazında düşünürsek- bu dünyada keşimini bekler ve emr-i Hak vaki olduğunda bu dünyadan geçer.

Âşık Edebiyatında ortaya konulmuş eserlere bak-

tığımızda, en fazla gençlik dönemine ait şiirler vücuda getirilmiştir, Yaşlılık dönemini ihtiva eden şiirler yok denecek kadar azdır. Ne var ki, Sivas yöresi âşıkları her konuda olduğu gibi bu konuda da kayıtsız kalmamıştır. Bu vadede ortaya koydukları eserler, rahatlıkla söyleyebiliriz ki, edebiyatımızda nadir örnekler arasında gösterilecek üstünlüktedir.

İhtiyarlığı / kocalığı konu alan şiirler, muhteva olarak insanımızın ruhi ve bedeni çöküşünü, insanların yavaş yavaş evden ve toplumdan dışlanmalarını, gerçekleşmemiş idealleri, hayıflanmaları, pişmanlıkları yansıtmaktadırlar. Farklı âşıklar konuya değişik açılardan yaklaşırken, hedefledikleri bir şey vardır; o da, kendilerinden sonraki nesillere mesaj vermek. Onlar vazifelerini yaparken, genç nesilden acaba kaç fert, yaşlanmayı hatta ölmeyi aklına getirmektedir, bu bizim meçhulümüz. Hani ne demişler; "Gençler düşünebilse, ihtiyarlar yapabilse!" Fakat şurası var ki, tarih boyu, önceki nesil öğüt verir, ibretler sıralar, arkalarından gelenler ise, kayıtsız yaşama-ya devam eder.

Biz bu yazımızda edebiyatımızda ihmal edilmiş olan bu konuya yer vermeyi düşündük. Dileriz, kaydettiğimiz şiirlerdeki mesajlar semeresini gösterir.

Ruhsatî (1835-1911)

Yâr

Geldi geçti yiğitliğin harmanı
Koy ver gayri tutma benim peşim yâr
Elli beşte keçimizi seçelim
Otuz beşte lâzım idin eşim yâr

Genç olanlar için görüp haklıyor
Esrarını sezdirmeyip saklıyor
Çün Azrail haftada bir yokluyor
Eksik değil yüreğimde kışım yâr

Gençliğimde nere varsam bulurdu
Üç beş defa hatırımı alırdı
Kocalığın alâmeti belirdi
Yavaş yavaş titiriyor başım yâr

Her ne kadar gayret etsem olmadı
Gamda kaldı deli gönül gülmedi
Yemeğin de halveti kalmadı
Haftada bir dökülüyor dişim yar

Ölüm fırtınası çöktü özüme
Sekizde bir kanan yoktur sözüme
Can gözüyle bakan yoktur yüzüme
Gözümün üstüne indi kaşım yâr

Hiç bir yerde, halvetim tadım yok
Hocalıktan gayri başka adım yok
On senedir kısırladım südüm yok
Ne ayranım kaldı ne de keşim yâr

Gönül kuşu yücesinden uçurdum
Bade deyi semi zehir içirdim
Gitti gayri yaz baharım geçirdim
Çar etrafım hisar etti kışım yâr

Sabır köşesine geçtim oturdum
Her hesabı bir kapıda bitirdim
Ne hal ile iki evlat yetirdim
Büyüğü boşadı attı eşim yâr

Söylerim sözüme yalan katamam
Metaımı az parayla satamam
RUHSATÎ'den kes ümidin yatamam
Yetmişine kadem bastı yaşım yâr

Ali ÖZSOY Dede (1907-)

Yaşlılık

Ömür baharımın mevsimi geçti
Yaz gelecek diyebilsem ne fayda
Kocalık geldi bağrımıza el attı
Ellerimiz tutmaz oldu ne fayda

Nere gitsem her mevsimler kış oldu
Düz yollar da bana hep yokuş oldu
Yazım güzüm boran oldu kış oldu
Başımıza duman çöktü ne fayda

Tarih gitti seksen beşe kavuştu
Yaşım geldi yetmiş beşe ulaştı
Ne de safalica bir günüm geçti
Bundan sonra ömür bitti ne fayda

Seyit Türk (1911 - 1986)

Gayrı

Erişti şirinimiz kemâli buldu
Tam çöktü sinnime ihtiyar vakti
Felek beni böyle sona bıraktı
Ağlayan gözlerim gülmüyor gayrı

Cevahir sözlerim satılmaz oldu
İlacım mayaya katılmaz oldu
Tutulan sözlerim tutulmaz oldu
Ayalım yanıma gelmiyor gayrı

Bakmıyor yüzüme gelinim kızım
Görmüyor gözlerim tutmuyor dizim
Avrada söylüyüm kâr etmez sözüm
Bulgur çorbasından vermiyor gayrı

Sırrımı söyleyim ahabplar eller
Açıp söyler isem bana ne derler
Yakaları yırttım kazandım mallar
Avrat da kıymetim bilmiyor gayrı

ÂŞIK SEYİT ne söylüyon koyaktan
Çok söylersen haber alın dayaktan
Düşmanım düşmesin elden ayaktan
Derler koca sinsiz ölmüyor gayrı

Hüseyin Püryanı (1914-)

Kocalık

Aldın irademi elimden benim
Var isterim gücüm yetmez kocalık
Bir yandan dert keder vurdu kaldırmaz
Var isterim gücüm yetmez kocalık

Kur'an okur iken gözüm sulanır
Ayağa kalkarsam başım dolanır
Sabah namazlarım kuşluğa kalır
Vay halime eller güler kocalık

Gelin hırsla gelir bir çehre çalar
İşitmez kulağım torunlar güler
Ağırır bütün vücut elim titirer
Vay komşular yaman oldu kocalık

Bu ne ihtiyarlık Rabbi Zü'l-Celâl
Gözüm düşer amma gelmiyor zeval
Ölmüşse ayalin bir odada kal
Vay halime su veren yok kocalık

PÜRYANI'm der gençler gülmeyin bize
At gibi yetişir kocalık size
Eğerki oğlun kem çıkarsa yüze
Vay halimden bilen olmaz kocalık

Noksani (1917- 1993)

Elli Yaşın Ardından

Gönül yine kış ayına uğradı
Dostlar benden akıl öğrenir iken
Duman sardı boran sardı başımı
Gayrı bilmez oldum kendi işimi

Çok nasihat ettim gönül almıyor
Yarin sevdasından geri kalmıyor
Ona kavuşmaya falım gelmiyor
Yine kötü yoruyorum düşümü

Felek ağu kattı tatlı aşıma
Elim tutmaz oldu varam işime
Bazı yere bazı duvar taşına
Daha çok mu çalacağım başımı

AHMED'im derdi çok yoktur artığı
Döküldü yaprağı kurudu bağı
Geçti yiğitliğin nevbahar çağı
Hesap ettim elli demiş yaşımı

Ömür Geçti Gitti

Ömrüm geçti gitti uçan kuş oldu
Yetişip ardından tutamıyorum
Hısım-kavim oldu bana el gibi
Kendimi onlara katamıyorum

Böyle ömür sürmek bana gam oldu
Ağlamaktan didelerim nem oldu
Hep dertlerim başucuma cem oldu
Ne yapsam başımdan atamıyorum

NOKSANİ kurudun gonca gül gibi
Büküldü kametin eğri dal gibi
Gençlik dahi gitti esen yel gibi
Koşup arkasından yetemiyorum

Gitti Gençlik

Kader midir, neden kaldın bu çağa
Birkaç asır evvel gelmeli imiş
Gitti gençlik gayrı oldum ihtiyar
Bilmedim kadrini bilmeli imiş

Başta geleceği kimse bilmiyor
Ömür gitti daha geri gelmiyor
Ne yapsa yaşlının yüzü gülmüyor
Meğer zamanında gülmeli imiş

NOKSANİ dünyaya geç vakit geldi
Gülenin yerini ağlamak aldı
Büyüdük de yaşadık da ne oldu
Vay çocuk iken ölmeli imiş

Zakirî (1919 -1981)

Yorulдум Gayrı

Elimi attığım dallar kurudu
Kocadım fandım yorulдум gayrı
Kaderim ne ise gelecek başa
Tevekkül babına sarıldım gayrı

Her işimi asan eyle Yaradan
Yerim cennet eyle seçme sıradan
Yar ile ağyarı başa dar eden
Kendi tecellime darıldım gayrı

Elestü hitabın bildi ZAKİRÎ
Muhammed'e ümmet oldu ZAKİRÎ
Birgün de derler ki öldü ZAKİRÎ
Genç oldum kocadım kırıldım gayrı

Ahmet Bozkurt (1920-1991)

İhtiyarlık

Gençlik başımızda altın tac idi
Gitti elden şakaklarım sancıdı
Gençler bana güldü göynüm acıdı
Şimdiden eyledi zor ihtiyarlık

Rençber idim erden aldım işimi
Zehir ettin ekmeğimi aşımı
Kırdın kirpiğimi döktün kaşımı
En sonunda ettin kel ihtiyarlık

Darılmayın gençler kendime sözüm
Sızlar el-ayağım titirer dizim
Çatalladı gayrı görmüyor gözüm
Bir gün de edecek kör ihtiyarlık

Der AHMED kimden çekti ne çekti
Ceza çekti hasret çekti yas çekti
Namus çekti geçim çekti dert çekti
Alayın(ı) bastırıldı zor ihtiyarlık

Bekir Yiğit (1920 -)

Ömrün Gölgesinde

Bakardım aynaya saçlarım siyah
Kırpikler ok gibi kaşlarım kıyak
Şimdi bakıyorum diyok ki: "Eyvah"
Hani o eski aynalar aynalar

Bakardım ezeli elaydı gözler
Gül açmış yanaklar bülbülü özler
Bakıyorum şimdi buruştu yüzler
Hani o eski aynalar aynalar

Tarih dokuz yüz kırk bıyıklar burma
Kepezli kuş gibi sanki bir turna
Bozuldu aynalar kendini kurma
Hani o eski aynalar aynalar

Oturduğum yerden kalkmak istemem
Tükendi kuvvetim yakmak istemem
Bozuldu aynalar bakmak istemem
Hani o eski aynalar aynalar

BEKİR'im sabahtan uykudan kalktım
Abdesti aldım da aynaya baktım
Keşke bakmasaydım kafayı taktım
Hani o eski aynalar aynalar

Nedimî

Yaşlılık Destanı

Kocalık bize de geldi
Farıdım oğlum farıdım
Sanki bir bezirgân idim
Yürüdüm oğlum yürüdüm

Cirit oynar seçilirdim
Çiçek gibi açılırdım
Şurup gibi içilirdim
Nar idim oğlum nar idim

Nişangâhı görür idim
Yumurta yı vurur idim
Cevher gibi durur idim
Dür idim oğlum dür idim

Gürülde idim dağ gibi
Görenler sanır sağ gibi
Tavaya konmuş yağ gibi
Eridim oğlum eridim

Gümüş, belim döver idi

Rast gelen över idi

Herkes beni sever idi

Yâr idim oğlum yâr idim

Yürükene hızlanırdım

Misafirden hazlanırdım

İş görmezdim nazlanırdım

Bir idim oğlum bir idim

Ballar akardı dilimden

Kimse bilmedi halimden

Şu deli başın elinden

Çürüdüm oğlum çürüdüm

Gözlüksüz görmüyor gözüm

Bir gün dinlenmedi sözüm

Niye bozardı gül yüzüm

Kurudum oğlum kumdum

Gitti bahar geldi kışlar

Şimdi yaman oldu işler

NEDİMÎ yakasın dişler

Dar idim oğlum dar idim

Hasan Devranî (1928 - 1993)

Kocalık

Haber verip kapımızı çalmadan
Köşenin başına çöktün kocalık
Gençliğimde yanaşmadın yanıma
Eğdin kametimi бүktün kocalık

Yokuşa yukarı sırtıma binen
İnişe aşağı ayağım çelen
Her düşüp kalktıkça halime gülen
Bak şimdi anamı ettin kocalık

İçimde yanıyor gitmez bir acı
Bulunmaz derdimin yoktur ilacı
Ocağ(ı)mın başına incir ağacı
Getirip zorunan diktin kocalık

DEVİRANÎ halimi diyemez oldum
İşitmez kulağım duyamaz oldum
Bir lokma ekmeğim yiyemez oldum
Ağzımda dişimi döktün kocalık

Tabibî (1928-)

İhtiyarlık

Ben kendimi hâlâ civan sanırdım
Ne tez gelip çattın vay ihtiyarlık
Yüz yıllık ömrümün ellisi gece
İnanmazsan sen de say ihtiyarlık

Ne yazık boş geçti gençlik çağlarım
Gazel döktü mor sümbüllü bağlarım
Hay vah diye gece gündüz ağlarım
Akıttın gözümde çay ihtiyarlık

Kırdın kanadımı uçuramaz ettin
Bir kaşık çorbayı içirmez ettin
Sözümü kimseye geçirmez ettin
Ettin çocuklara tay ihtiyarlık

Ahbabım yarenim eşim kalmadı
Kâkülüm zülûfüm kaşım kalmadı
Döküldü ağzımda dişim kalmadı
Umdurdun herleden pay ihtiyarlık

TABİB der ok atmaz kırıldı yayım
Gayrı sayılıdır günlerim ayım
Ecel döşeğini serip yatayım
Götür mekânıma koy ihtiyarlık

İsmetî (1934 -)

Ayna

Sen olmasan kocamazdım
Ayna çalam seni yere
Yaşım kaçtır seçemezdim
Ayna çalam seni yere

Elden gitti gençlik tacım
Azalıyor eski gücüm
Ağarıyor kara saçım
Ayna çalam seni yere

Dökülüyor dişim bu ne
Bak şu birden geçen güne
Benzemiyom bugün düne
Ayna çalam seni yere

İSMETÎ'ye oyun etmiş
Bütün ömrüm birden bitmiş
Yüzüm kırış kırış gitmiş
Ayna çalam seni yere

Yük Oldu

Gençlik gelip geçti benden
Halim bana çok yük oldu
Diz dolaşır düşer yandan
Zalim bana çok yük oldu

Sevdasına sevindiğim
Kazanıp da gevindiğim
Malım deyip güvendiğim
Dalım bana çok yük oldu

Bina yapar barınırdım
Soğuklardan arınırdım
Kemer edip sarınırdım
Şalım bana çok yük oldu

Dünya başa dar oluyor
İSMET toprak yar oluyor
Soyunmak da zor oluyor
Kolum bana çok yük oldu

Kul Gazi (1934 -)

Gitti

Ne güzel günlerdi gençlik çağları
Deli sular gibi aktı da gitti
Dolanırdım yaylaları dağları
Hatıralar beni yaktı da gitti

Kocalık peşimden geldi kavuştu
Düşüncem görüşüm hepten değişti
Ömrümün güneşi erken kavuştu
Ecel pusulamı taktı da gitti

KUL GAZI'm dünyada kalmadı yadım
Hepsi insan sevgisiymiş anladım
Yaşlılıktan asla yok şikâyetim
Ham meyvelerimi döktü de gitti

Mahmut Erdal

Anlarsın

Sakin bu gençliğin bakidir sanma
Yıllar ile yarışınca anlarsın
Ola ki aynaya bakıp aldanma
Yüz hatların buruşunca anlarsın

Ömründen gün çalar bugün ve yarın
Hazana dönüşür gülün gülzarın
Hilâl kaş altında göz kapakların
Günden güne kırışınca anlarsın

Ağrılar baş verin sızılar dizin
Sis çöker önüne puslanır gözün
İlenmeye başlar oğlun ve
kızın Eşin bile darılınca anlarsın

Geçmez kara günler gam ile çile
Elinde değil ki edesin hile
Yokuş şöyle dursun düz yolda bile
Adım başı yorulunca anlarsın

Elinde avcunda yok ise malın
Yad olur dostların sorulmaz halın
Toz toprak içinde saçın sakalın
Birbirine karışınca anlarsın

İşte MAHMUT ERDAL örnektir sana
Baki kalmış var mı bey ile ağa
Bir gün kucak açıp kara toprağa
Sadık dosta sarılınca anlarsın

Ziya Doğan (1949-)

Sal Yavaş Yavaş

Ömürler bilenir aşındı bakın
Uzak yollar döner dolaşır yakın
İstersen kendini goncadan sakın
Gayrı dizin tutmaz hal yavaş yavaş

Gençliğe güvenen yorulur işte
Ağızda kalmadı damak da diş de
Akşam hayallerde rüyada düşte
Artık bir köşede kal yavaş yavaş

Baş yastıktan kalkmaz güç yoktur dizde
Dört yanı karanlık fer yoktur gözde
Ölmek istemez laf olsun der sözde
Derin uykulara dal yavaş yavaş

Kan damarda durur dolaşmaz yüzde
Can cesetten çıktı suskunluk özde
Artık figan başlar gelinde kızda
On iki metre bez al yavaş yavaş

ZİYA DOĞAN herkes gelip gidici
Her şey son buldu dost ağıt edici
Bundan sonra başlar yokluk çok feci
Gemi yükün aldı sal yavaş yavaş

İhtiyarlık

Geçti günler geldi sıra
İhtiyarlık buldu beni
Yüreğimde açtı yara
İhtiyarlık buldu beni

Siyah çöktü gözlerime
Kimse bakmaz sözlerime
Derman gelmez dizlerime
İhtiyarlık buldu beni

Damarda kalmadı kanım
Dara düştü tatlı canım
Sızlar oldu her bir yanımda
İhtiyarlık buldu beni

Gözlerimden akar yaşım
Nerde kalır dertli başım
İsmim yazar mezar taşım
İhtiyarlık buldu beni

Sarılmaz oldu bu yara
Kara toprak beni sara
GÜLKAYA'yım düştüm dara
İhtiyarlık buldu beni

Recep KIZILKAYA (1952-)

Sabaha güvendik şafak sökmeden
Bahara güvendik seller akmadan
Yıllara güvendik geri bakmadan
Saçımıza aklar döküldü gayrı

Coşardı gülerdi, arşa sığmazdı
Bahardı, çiçekte, mevsimdi, yazdı
Bahara fırtına, yollara tozdu
Gönül yatağına çekildi gayrı

Kekeliyor düzgün konuşan dilim
Titriyor bardağı tutarken elim
Bir zamanlar beni taşıyan belim
Şimdi kamburlaştı, büküldü gayrı

Biriken seneler bir sona erdi
Zorluklara karşı hep kolay derdi
Hep gelecek derdim, hep ümit vardı
Bütün o hayaller yıkıldı gayrı

Ayşe KAYA

Zamanın birinde fakir bir adam varmış. Abdest alır, namaz kılar, dua edermiş. Her dua edişinde;

- Allah'ım bana Hızır'ı gönder. Allah'ım bana Hızır'ı gönder. O, paranın ve hazinenin yerini bilir. Gönder de şu fakirlikten kurtulayım, demiş.

Ama ne hikmetse bir türlü Hızır karşısına çıkmamış.

Artık adam böyle dua etmekten usanmış. Bir gün;

- Allah'ım şeytan altının yerini bilir. Bana şeytanı gönder, diye yalvarmağa başlamış.

Bir gün evden çıkmış, çarşı-pazarı gezmeye başlamış. Gezinirken birisine rastlamış. Adam;

- Selâmünaleyküm, demiş, selâm vermiş.

Bu da;

- Aleyküsselâm, diye selâmını almış. Ama ben seni tanımıyorum, demiş adama. Adam buna;

- Sen kimi arıyorsun, diye sormuş.

- Ben şeytanı arıyorum, bulamıyorum, demiş.

- Şeytanı ne yapacaksın, diye tekrar sormuş,

Fakir adam da olanı anlatmış.

Adam;

- Şeytan benim ne yapacaksın, demiş? Fakirlikten canı yanan adam;

- Bir at yükü altın istiyorum, demiş. Şeytan;

- Hadi, ben altının yerini biliyorum. Çuvallarını, kazma-küreğini al, gidelim, demiş,

Adamcağızın fakirlikten canı yandı ya, hemen atını, çuvallarını, kazma ve küreğini, bir de heybesini almış. Şeytanla beraber yola düşmüşler. Şeytan önde, adamcağız arkada, şehirden dışarı çıkmışlar. Gele gele bir kayanın altına varmışlar. Şeytan kayanın altını göstererek;

- İşte, altın kuyusu burası. Fakat benim bir şartım var. Eğer kabul edersen kuyuyu açarım, demiş.

Adam;

- Şartın ne, diye sormuş. Şeytan;

- Kuyuyu açtıktan sonra beni hiçbir zaman işsiz bırakmayacaksın, demiş.

Adam şeytanın şartını duyunca geri çekilmiş. "Yahu bu şeytansa, ben bununla başa çıkamam. Her zaman işi nasıl bulayım? Şu altını göreyim de öldürürse öldürsün" diye düşünmüş.

Şeytan;

- Tamam mı, razı oldun mu, diye sormuş. Adam;

Kaynak Şahıs : Faike BENEK (1915-1980)

Memleketi : Sivas

Eğitim Durumu : Tahsilsiz.

Derleme Tarihi : 6 Şubat 1976

- Evet, razı oldum, demiş. Şeytan hemen şartını uygulamaya başlamış.

- Hadi, demiş bana bir iş ver. Adam;

- Eğer altın kuyusu burasıysa hadi eş bakalım. Öyle ya, bu da bir iş, demiş.

Şeytan kazma küreğe sarılmış, eşmeğe başlamış. Kürekle de toprağı atıyormuş. Bir müddet sonra altınlar görünmeğe başlamış. Adam heyecandan ölecek gibi olmuş. Şeytan;

- İşte demiş altınlar. Dediğimi yaptım. Bana iş ver bakalım.

Adamcağız heyecanlı heyecanlı;

- Ben çuvalları açayım, sen de doldur, demiş. Şeytanla beraber çuvalları ve heybeyi doldurmuşlar. Şeytan kuyuyu kapatıp, yine şartını söylemiş;

- Bu iş de bitti. Hadi bakalım, bana iş daha ver, demiş. Adam;

- Gel hele yahu! Şu çuvalları ata yükleyelim, demiş. Neyse çuvalları ata yüklemişler. Şeytan yine;

- Haydi, bana iş, demiş.

- Bak! Heybe geride kaldı. Al şu heybeyi de eve gidelim, demiş.

Bunlar yola koyulmuşlar. Bir müddet sonra eve gelmiş, altın çuvallarını attan indirmişler. Heybeyi de çuvalların üstüne koymuşlar. Şeytan duramamış;

- Haydi, bana iş ver, diye adamı tekrar sıkıştırmış.

Altınları eve getiren adam, zengin olmasına olmuş da bir yandan da şeytana iş düşünüyormuş. "Öyle bir iş olsun ki, onu uzun süre oyalasın" diye düşünürken sonunda aklına bir fikir gelmiş. Hemen şeytana;

- Öyle bir yol yap ki, uzaklığı İstanbul'a kadar olsun, demiş.

Şeytan bu ya; yolu göz açıp kapayana kadar yapıp "zırp" diye karşısına dikilmiş. Adama;

- Tamam demiş, o iş de bitti. Bana iş ver, demiş, Adam bir iş daha buyurmuş.

- Bu yaptığın yolun etrafına ağaçlar dik, çeşmeler yap! Şeytan bu işi de çabucak bitirip adamın karşısına dikilmiş;

- O iş de bitti. Bana iş, demiş.

Adamı artık bir sıkıntı basmış. "Nasıl bir iş versem de rahat bir nefes alsam." diye düşünmeye başlamış. "Şunu yap. bunu yap" diye, dünyada ne kadar iş varsa yaptır-

miş, ama yine de yakasını şeytandan kurtaramamış. Üstelik elindeki altından bir tane bile harcayamamış. Nereye de çıldırarak gibi olmuş. Bir gün şeytan yine;

- Bana iş ver bakalım, demiş,

Adam da;

- Peki al sana bir iş; Kaf Dağı'nın arkasından geçecek-sin. Dünyanın yüzüne su akıtacaksın, demiş.

Şeytan gitmiş. Kaf Dağı'na tırmanmağa başlamış, Tırmanıyor, tırmanıyor, yorgun olduğu için geri geri yuvarlanıyormuş. Tekrar tırmanmağa başlıyormuş. İçinden ne kadar da; "Aha az kaldı, aha az kaldı" diye kendi kendine telkin etse de, paldır, küldür yere yuvarlanıyormuş. Kalkıp doğruluyor; "Ben bu işi başaramadan ağanın yanına dönemem", diyerek tekrar tırmanmağa başlıyormuş.

Şeytan orada tırmanmakta olsun, biz haberi verelim adamcağızdan. Aradan bir- iki gün geçmiş. Adamcağız biraz rahat nefes almış. Karısına;

- Bu şeytan beni sağ bırakmayacak. Gideyim de eşim, dostun helâllaşayım, demiş,

Evden çıkıp, gitmiş, O gitmekte olsun biraz sonra şeytan dünyanın yüzüne suyu bağlamış, gelmiş.

- Hanımcığım, ağam nerede? Bana iş, demiş.

Hanım ona;

- Vay, vermez olaydın o altınları. Adamcağızın gözünü açtırmadın. İşte altınların, al götür, demiş. Şeytan;

- Yoook! Ben ağamı bulacağım, iş isterim, demiş. Hanımın saçı uzun ve kıvrıcıkmiş. O anda aklına saçı gelmiş. Saçından bir tel koparıp, şeytana vermiş.

- Al! Bu saçı doğrult! O şimdi gelir, diyerek şeytana oyalamış.

Şeytan saçı eline almış, iki ucundan çekmiş.

- Hanımcığım al! Saçın doğruldu, demiş.

Saçı bırakınca saç yeniden kıvrılmış. Şeytan yeniden iki ucundan çekmiş, saç yeniden doğrulmuş ama bırakınca yeniden kıvrılıyormuş. Nihayet saç elinde evden çıkmış, gitmiş. Taa uzaklarda bir köprünün altına oturup hanımın verdiği kılı doğrultmağa çalışmış. Her çekişinde kıl doğruluyormuş. Kendi kendine "Al hanım doğruldu" diyor-muş ama kılı bırakınca kıl yeniden kıvrılıyormuş.

Şeytan elindekiyle uğraşadursun adam soluk soluğa eve gelmiş.

- Hanım, şeytan geldi mi, diye sormuş.

Hanım;

- Gel efendi gel! Ben ona iş verdim. Ondan ne korkuyorsun, demiş. Adamcağız;

- Aman hanım ne yaptın, demiş Hanım da;

- Saçımдан bir tel verdim, doğrultmaya gitti, demiş.

Adam rahat bir nefes almış.

Günler geçmiş, şeytan yok. Aylar geçmiş, yıllar geçmiş şeytan yine yok. Tam yedi yıl olmuş, şeytan hala yok...

Adam şeytanın yokluğunda iyice zengin olmuş. Sarayları, arabaları, uşakları olmuş.

Bir gün karısına;

- Hanım, hazır ol da kır gezisine çıkalım, demiş.

Kadın kocasının isteğini kabul etmiş. Beraberce çıkmışlar. Bir yerde konaklamışlar. Meğerse şeytanın oturduğu köprünün civarında imişler. Zevk sefa içinde eğlenirken adam bir ara gezintiye çıkmış. Elini arkasına atmış dolaşıyormuş. Kulağına bir ses gelmiş. Kulak vermiş ki, birisi;

- Al hanım doğruldu, diyormuş.

Adam sağa sola bakmış, kimseyi görememiş. Az sonra aynı sesi yine duymuş. Sesin geldiği tarafa bakmış. Sesin köprünün altından geldiğini anlamış. Eğilmiş, bakmış ki, bir de ne görsün; Azraili olan şeytan oturmuş, elindeki kılı düzeltmeğe çalışıyor. Şeytanı görünce adeta dizlerinin bağı çözülmüş. Hemen toparlanıp hanımının yanına koşmuş.

- Çabuk hanım, çabuk! Buralardan kaçalım, demiş. Hanımı;

- Aman efendi ne oldu sana, diye cevap vermiş. Adam;

- Hanım ne sen sor, ne ben söyleyeyim, hemen buradan gidelim, demiş. Kadın;

- Yok efendi, bana sebebini söylemezsen, surdan şuraya gitmem, demiş. Adam;

- Aman hanım ne söylüyorsun, şeytan şu köprünün altında. Görürse ne seni bırakır, ne beni. İkimizi de öldürür, Hemen kaçalım, demiş.

Kadın;

- Yoook efendi yok! Sen benimle gel, demiş.

- Aman karıcığım, etme, tutma. Buradan kaçalım! Diye cevap vermiş.

Kadın adama ısrarlı bir şekilde;

- Gel! Gel! Hele sen arkamdan gel, diye seslenmiş.

Adam gitmek istemese de, hanımın arkasına düşmüş. Doğruca şeytanın oturduğu yere varmışlar. Şeytan hâlâ elindeki o tek kılı düzeltmekle meşgulmüş.

Hanım kurnaz bir şekilde;

- Ey arkadaş! Ne yaptın? Daha bir kılı düzeltemedin mi, diye sormuş.

Şeytan kafasını kaldırıncı hanımı görmüş. Telaşla;

- Al hanım, bu sefer doğruldu, diyerek kılı çekmiş, doğrultmuş. Bırakınca kıl yeniden kıvrılmış,

Hanım;

- Çabuk o kılı doğrult! Ondan bir avuç daha vereceğim, deyince; şeytan bir tek teli ile yedi sene uğraştığı halde, düzeltmediği telden bir avuç daha alacağını duyunca;

- Eyvah yandım, demiş.

Şeytan yavaş yavaş şişmeğe başlamış. Şiştikçe şişmiş, şiştikçe şişmiş. Oracıkta "paaat" diye ırmağa düşmüş. İrmağın sularıyla akıntıya kapılıp gitmiş. Hanım efendisine dönerek;

- Gözünle gör, işte şeytan gidiyor, demiş.

Şeytanın korkusundan hanımı yardımıyla kurtulan adam, bundan sonra hanımı ile mesut bir şekilde yaşamış.

Şiir Bahçesi

Ahmet Mahir PEKŞEN

O Günlerin Ardından

İndim kara trenden,
Babam tuttu elimi,
"Sivas'a geldik" lafı,
Ürperti yüreğimi...
Hava soğuk mu soğuk,
Saçaklar buzdan hançer,
Bir ses boğuk mu boğuk:
"Ağızlık var kalem var,
Ağızlık var kalem var..."
Anladım ki Sivas'ta
Bambaşka bir âlem var.

...
Faytona ilk binişim,
Dorukta heyecanım,
Ve faytonun düdüğü:
"Dikkat etsene hanım."
Kamçılar saklayınca,
Nal sesleri hızlanır.
Keyfime diyecek yok.
Faytonda kim sızlanır,
Atların nallarından,
Çıkan ses, aman ne hoş...
Dünyam fayton olmuştu,
Faytondan gayrиси boş...
Diyordum: Bu yolculuk,
Bitmese, son bulmasa,
Atlar duraklayınca,
Sanki boğuldum yasa...

...
Faytondan iner inmez,
Bizi bir duman sardı,
Az ötede maltızı
Üfleyen biri vardı.

...
Babamın koca eli,
Benim elimi sardı,
Dünyada benden daha,
Mesut, mutlu kim vardı.

"Simit var, gevrek simit"
Diyen çocuğa baktım,
Tablada bütün ümit.
Bu soğukta ayağı,
Kara lastiğe mahkum,
Ahh fakirlik, fakirlik,
Çocuk hayattan mahrum...

...
Az ötede bir çeşme,
Her tarafı kar ve buz,
Çeşmede kab yıkayan,
Üşümüş, bir gurup kız.
Buzlardan buhar tüten,
Gördüğüm ilk manzara,
Soğuğu iliğimde,
Hissetmişim bir ara.

...
O gün babam mest aldı,
Bana, tam beş liraya,
Bir de cizlavit lastik,
Vuruldum o karaya.
Lastiğin üzerinde,
Kendimi görüyordum,
Altı pütürlü idi,
Kaymadan yürüyordum.

...
O gün Sivas soğuktu,
Ama babamın eli,
Sıcaktı, hem kor gibi,
Bir mestle bir lastikle,
Gönlüm uçuyor gibi...

...
Mutluluk ne ucuzmuş,
Sivas'ta o zamanlar...
Beni ancak o yaşta,
Sivas'a gelen anlar.

Güllerin Mezarı

Özlem TUNA

Kış bitmiş, bahar bütün güzelliği ile gelmişti. Baharın temiz havası Sivas'ın Alçıören Köyü'nün her yerini kaplamıştı. Kışın yağan karlar yerlerini rengârenk çiçeklere bırakmıştı. Bu güzel bahara türküler söylenir, şiirler yazılır olmuştü.

Köyün tepelerine doğru yürüyorum, tepenin sonunda bir vadi var. Hemen oracıkta, ufacık, küçücük bir kulübe. Tahtalarla çevrili her yanı, tepeden hayranlıkla bakıyorum. Koşar adımlarla indim tepeyi, kulübenin arkasında gördüğüm şey çok şaşırttı beni, rengârenk, cıvıl cıvıl güllerdi bunlar. Güllerin arasında arkası bana dönük bir insan vardı. Tam dönüp gidiyordum ki "dur" dedi bir ses. Başımı çevirdim ve güllerin arasındaki insana baktım, Bu insan elli, altmış yaşları arası, saçları gür ve siyah, gözleri sürmeli, uzun boylu bir ihtiyar, yüzündeki kırışıklıklar ve belinin büküklüğü onun bu yaşlarda olduğunu belirliyordu.

Bana nereden geldiğimi sordu,

- Hemen şu tepenin arkası, dedim. Bahar gelmişti ama yine de üşüyordum. Hemen üzerime bir hırka verdi, sonra biraz konuştuk. Hava kararmaya yüz tutmuştu, tepeyi aşarak köye geri döndüm. Ertesi sabah büyük bir heyecanla, o tepeyi yine aştım. Beni oraya çeken bir şey vardı, belki de o güzel güller ve o sıcak insandı. Gittiğimde yine oradaydı, elinde eski bir testi ile gülleri suluyordu. Aklımda bir soru vardı, sormamam gerekirdi yine de sordum.

- Senin de köydekiler gibi bir işin yok mu amca?

Sonra gülümsedi, gülümserken yüzü kırışıyordu. - Benim işim bu güllere bakmak, onları sevmek, yoksa ölürlür. İlk defa orada öğrendim sevginin her canlıyı yaşattığını. Aradan tam bir ay geçti. Ben o sırada köyde değildim. Köye geldiğimde hemen o tepeyi aştım. Koşarak indim.

Önce kapıyı açtım, o da ne her yer sessiz, örümcek ağlarıyla dolu bu küçük kulübe. Kulübenin arkasına baktım, güller soluktu, boyunlarını eğmişlerdi, bir mezar görünümündeydi eskiden cennet olan bu yer, bu mezar, güllerin mezarıydı.

Duydum ki, bu cennetin bekçisi de ölmüş, ardından güllerini de götürmüş. Benim için güllerin bekçisi olan bu insan sevgiye inanan bir insandı. Bu yüzden ardından güllerini de götürdü. Sevgilisiydi, cananıydı o güller. İşte, güllere her baktığımda onun hatırası gelir aklıma.

Sivas'a Dair

Tekin ŞENER

Sivas: Doğduğum, büyüdüğüm şehir... Çocukluğum, ilk gençliğim oraya aittir. Benliğimin bir kısmı orada saklı. Her gittiğimde buluşuyoruz.

Tariflerimden birisi;

-Nerelisiniz efendim?

-Sivaslıyım.

Nasıl da kararlıydım. Ankara'da dört yılı tamam edince Sivas'tan bir daha ayrılmayacaktım. Dört yıl uzadı; altı, yedi oldu. Ve ben çözüldüm. Ankara'nın en sevdiğim yeri Şehirlerarası Otobüs Terminali değil ve artık yalnızca altı saatlik bir mesafede Sivas, farklı tılsımlı bir dünyada değil. Oysa otobüs Sivas'a yaklaştıkça Sivas nasıl da uzaklaşırdı. Bana kızmayın kıymetli hemşehrilerim! Siz değil misiniz "Açtı m'ola şu Sivas'ın gülü yaprağı/Çekti bizi bu yerlerin suyu top-rağı", diyen?..

Bir şehri bir kişi için anlamlı kılanın, şehrin kişiye kattıkları, kişinin o şehirdeki tecrübeleri ve yaşadıkları olduğuna inanıyorum. Dolayısıyla insan kendini birden çok şehre ait sayabilir. Hele biz Sivaslı'lar için bu daha da böyle. Yayılarak Türkiye'nin ve dünyanın dört bir yanına, oralarda hayatımızı idame ettiriyoruz. Başka tecrübeler ve anlamlar kazanıyoruz. Sivas'ın giderek küçülmesi ve taşralaşması pahasına bunu yapıyoruz. Fakat özünde kötü bir şey yapmadığımız kanaatindeyim.

Sevgili hemşehrilerim! Her şey biz istemeden oldu. Ve biz, sorulduğu zaman, "Sivaslı'yım" cevabını vererler bunun da altından kalkabiliriz. Değil mi ki başka şehirlerin suyu, toprağı bizi çekiyor olsa da, Sivas'ın açan gülünü yaprağını özlüyoruz. Değil mi ki şu diyarı gurbet elde farklı yaşantılar da, bin bir uğraş peşindeyken şen olmayan gönlümüzü tamir edecek ve ahvalimizi arzedeceğimiz bir dost arıyoruz. O zaman bizde ümit var demektir.

Bizim her içimiz sıkıldığında, her gönlümüz daraldığında sığınabileceğimiz bir şehrimiz var. Kaybettiğimizi zannettiğimiz hafıza "artık yok" dediğimiz yüzler ve yüreğimizi titreten hatıralar. Hepsi o şehirde bunların. Ve biz istersek geçmişimize ait renkler taşıyan, bir yanımızın yaşamaya devam ettiği şehrimize yani kendi hafızamıza, yüzümüze, hatıramıza kolayca ulaşabiliriz. O hep hazırdır. Bilmem kaç saatlik mesafedir. Yeter ki bir el uzatalım geri çevirmez.

Vehbi Cem AŞKUN

Folklorumuzda bir gelenek, bir de görenek vardır. Bu bakımdan doğrudan doğruya gelenekle süregelenlerle, görenekle gelen arasında bir ayırım yapmak gerekir.

Geleneğin kökü geçmişin derinliklerindedir. Bu Orta Asya'dan başlar günümüze kadar süre gelir. İşte bu yüzden edebî folklorumuzun temelinde yatan Âşık edebiyatı böyle bir özellik taşımaktadır.

Bu edebiyat, henüz yazı dilinin bulunmadığı zamanlarda Türk halkının içinde doğmuş, yine onun içinde yaşamıştır. Günümüze kadar âşıkların sazında ve sözünde yaşayan bu edebiyat, bizim geleneksel edebiyatımızdır. Bu yüzden folklor konusunun içindedir ve onun dışında bir sanat değildir.

Göktürkçenin ve Uygurcanın yazı dilinde de vardır. Ancak bu geleneksel edebiyatımız daha çok Türk halkının şuuruna işlediğinden yazıdan çok bellekte kalmıştır. Kaşgarlı Mahmut da bu edebiyatın ürünlerini Türk boylarını dolaşarak bellekten derlemiştir.

Zaten folklorumuzun konusunda bulunan bütün geleneklerimiz halktan derlenmiştir. İki ciltlik "Sivas Folkloru" adını taşıyan çalışmam da böyle bir çabanın ürünüdür.

İslâmlığın kabulü ile edebî folklorumuza yeni bir görenek girmiştir. Din içi edebiyatımızın özelliği budur. Tema din, şekilse geleneksel halk deyişindeki ölçülerdir. Araştırmacıların Dinî, Lâdinî diye ayırdıkları edebiyatımızın Dinî olanı "Tekke Edebiyatı" adını almıştır. Çünkü bu edebiyatın ustaları başta Yunus Emre olmak üzere dergâhlarda yaşamışlar, tasavvuf düşüncesinin edebî türünü işlemişlerdir. Bu yüzden tarıklara hizmetleri büyüktür. Mevlevî, Kadîrî, Halvetinin Şemsiye kolu bu edebiyatın müzikle imtizacından güçlenmişler ve ilginç olmuşlardır.

Zaten Geleneksel Halk deyişimizin kökünde de müzik, raks bulunmaktadır. Sivas'ın ünlü "Abdurrahman Halayı" yine Sivas'ın Şehitler mahallesinde yaşamış bir saz ustasının ürünüdür. Bu eserin yüz yıllık bir geçmişi vardır. Hâlâ Anadolu'muzdaki türlü adlar altında düğünleri ve her çeşit şenlikleri süsleyen oyunlarımız deyişin, müziğin, halk deyimiyle ezginin ve raksın birleşmesinden meydana gelmiş nesnelere. Bu

bakımdan geleneksel edebiyatımız bugün de ezgiden uzaklaşmış değildir. Kaybı büyük ilgi uyandıran Veyysel Şatıroğlu da daima deyişlerini kendine özgü sazının ve sesinin yardımıyla dile getirmiştir.

Onun için yine Sivas'ın adı az duyulan âşıklarından Kocabeyli Âşık Süleyman şu güzel süzme sözü söylediler: "Namaz kılırsan mesin olmalı, öküz beslersen kes'in olmalı, âşık mısın sesin olmalı" derdi.

Geleneksel edebiyatımızın ozanları çoğunlukla deyişlerini bir sazın yardımıyla dile getirmişlerdir. Bunlar halkın içinde doğan yine halkla birlikte yaşayan ozanlardır. Onların elinden ne devlet, ne hükümet tutmuştur. Onlar kent kent, kasaba kasaba, köy köy yurdu dolaşmışlardır.

Henüz geldiği kentin âşıklar kahvesine sazını asan âşık kendini o kentin hem yerli âşıklarına, hem de halkına haber vermiş olurdu. Nitekim Emrah da Sivas'a geldiğinde sazını Sulu kahveye asmıştır.

İslâmlığın kabulü ile doğan bir edebiyat daha vardır ki, o bizim konumuzun dışındadır. Adı "Divan Edebiyatı" olan bu edebiyat daha çok aydınlara seslenen bir edebiyattır. Medrese öğreniminden geçmişlerin edebiyatıdır. Bununla beraber tamamen bir göreneğin doğduğu bu edebiyat zamanla geleneksel edebiyatımızdan etkilendiği gibi, geleneksel edebiyatımızın ozanları da onlardan etkilenmişlerdir. Bu yüzden XIX. yüzyılın halk ve saz ozanlarının dili Osmanlıcadır. Ondan önceki yüzyılların ozanları daha arı bir dille deyişlerini söylemişlerdir.

Din göreneğiyle doğan Tekke edebiyatımız da kuşku yok ki edebî folklorumuzun dışında tutamayız. Bugün bile dinî toplantı ve törenlerde okunan ilâhiler birer ezgi ile deyişin eserleri değil midir?

Divan şiirinde mey vardır. Bu kuşkusuz yine bir yad göreneğidir. Şarap gibi alkollü içkiler ve bunun dağıtıcıları sakiler daima bu edebiyatın din dışı konularında yer almıştır. Batılı folklorcuların da folklor konusu içinde inceledikleri ve edebî folklor adını verdikleri geleneksel edebiyatımızın eserlerinde ise mey yoktur. Ayran vardır.

Türk halkı yakın zamanlara kadar meşrubat adı verilen alkolsüz içkilerden şerbeti, limonatayı, bir

de ayrandan özgesini bilmezlerdi. Kokakola, Fruko, Meysu'lar son yılların alkolsüz içkileridir. Hatta gazoz bile bilinmezdi. Hâlâ gazozu içmeyen yaşlılar vardır.

Rahmetli Milli Eğitim Vekillerinden Mustafa Necati Uzun Anadolu gezisine çıktığında, bundan 40 yıl önce Sivas'ın Hafik ilçesinde ilköğretim Müdüründen ayran istemiştir. Kahveyi, çayı reddetmiştir. Çünkü ayran Türk halkının milli içkisidir.

Günümüzde taşıtların motorluları yoktu. Limon bile uzak Anadolu şehirlerinde zor bulunurdu. Bu yüzden onun yerini limon tuzu alırdı. Gül mevsiminde şişelere konan ve limon tuzu ile sulandırılan güller rengini verir düğünlere bir giriş olan nişan şerbetleri ya bu gül şurubundan, ya da baldan yapılırdı. Bal şerbeti pek makbul sayılırdı.

İşte mevlid ve nişan törenlerinin içkisi ya güllü, ya ballı şerbetlerdir. Onun için bu şerbete "Nişan şerbeti, mevlid şerbeti" denirdi. Günümüzde olduğu gibi beş tane badem şekeri naylon bir torba içinde verilmez. Önce şerbet, arkasından nişan şekeri denilen ve bugün Konya'nın turistik özelliği olan peynir şekeri ikram edilirdi.

Şimdi konumuz olan "Boz Ayran"a gelince, bunun âşık edebiyatında özel bir yeri olduğunu Sivas'ın ünlü halk ve saz ozanlarından Âşık Ruhsatî ile ilgili bir olayla belirteceğim.

Âşık Ruhsatî Türkmen kızı Meryem'le evlenir ve bir yuva sahibi olmak ister. Deliktaş'ta kendine ait bir arsaya ev yapmaya başlar. Yaşantısında bir de onun bennelik denilen duvarcı ustalığı vardır. Bu bilgisinden faydalanarak işe koyulur. İrgadı ise, sevgili eşi Meryem'dir.

Mevsim yaz olduğundan sıcak basar ve âşık bir ara dinlenmek zorunda kalır. Bir gölgeye çekilir ve "ah şimdi bir tas ayran olsa" der. Fakat zavallının ne bir çift öküzü, ne de bir tek ineği var. Bu yüzden ağartıdan yoksundur. Meryem'e, "Var şu pınardan bâri bir tas soğuk su getir" der. Suyu içtikten sonra, sazını düzenler ve ayrana olan özlemini şöyle dile getirir:

Gine oldun gözümüze tutiya
Eski bildiğimiz koca boz ayran
Gündüz gündüz hayaline yelerdik
Girdin düşümeze gece boz ayran
Yoksulluğun zincirini kırasın
Darla da vara çoban durasın
Düşmanlar başına gele göresin
Gör bir yol yoksulluk nice boz ayran
Kadir Mevlâ'm şamamızı yandırsa
Pervanemiz serimize döndürse,
Herkes muhtacına bir tas gönderse
Nail olur sekiz Hacca boz ayran
Serin görenlerin yüreği yağlı
Seni görmeyenin yüreği dağlı,
Kaymağın torunu, yağın öz oğlu
Alçak mertebeli yüce boz ayran.

Ben neyleyim baklavayı, böreği
Sen soğudun ancak yanık yüreği
Mevlâ'm eksik etme dinin direği
Yanı sıra bir güzelce boz ayran,
Terk eyledin RUHSAT gibi yiğidi
Davar sahibine verdin öğüdü
Bilmem muhannetler senin nen idi
Döndürdün yüreğim tuca boz ayran.

Burada dinin direği ekmek, tuc da tunçtur.

Artık Âşık yaşantısından memnun. Bu deyişi işiten köy halkı birer tas ayranla Âşık'ın imdadına koşuyorlar. Meryem bunları büyücek bir kazana dolduruyor ve âşık susadıkça bir tas veriyor. Yine iki gün sonra "yandım" deyince Meryem kazana koşuyorsa da eli boş dönüyor. Meğer bir fare nasılsa bu ayran kazanına düşürmüş. Durumu öğrenince Âşık büyük bir üzüntüye kapılıyor. Farenin şu azizliği canını sıkıyor. Her derdini tellerinde dile getirdiği sazını kaptığı gibi bu üzüntüsünü şöyle dile getiriyor:

Hemen göçü yükletelim
Ya bu fare durur ya biz,
Karakollar bekletelim
Ya bu fare durur ya biz.
Damımız ardı tarladır,
Ekin yok bize zorladır
Karanlıkta göz parlatır
Ya bu fare durur ya biz,
Bacamızdan çıkmaz tütün
Unu teslim ettik bütün
Kaçak döğüşüne metin
Ya bu fare durur ya biz.
Denizden çıktım adaya,
Hasmım gözünde tutiya,
Arzuhal yazsak kediye
Ya bu fare durur ya biz.
Bacamıza taktık camı,
Cehteylese deler anı
Gel RUHSATİ yıkak damı
Ya bu fare durur ya biz.

Burada geçen "Tütün" duman, "Baca" ise dam anlamına gelmektedir. Sivas'ta toprak damların üstüne "Baca" öbürlerine de "kiremitlik", "çinkoluk" denir. Genellikle Sivas'ın köy evleri toprak damlardan ibarettir ve ortalarında da ışıklık bir pencere bulunur. Camın takıldığı yer burasıdır. Ekin yok, cam takılı, un ise ona teslim edilmiştir. Bu ayran kazanında fareciğin işi ne demek istiyor.

İşte böyle halk ozanlarımızın deyişlerin de yer alan boz ayran Anadolu halkının hâlâ alkolsüz millî içkisidir. Bu bakımdan folklorumuzda bunun da bir yeri ve değeri vardır.

(Sivas Folkloru, Sayı 16,1974)

rum, "yoksulluk kültürü"nden de kurtulacaktır.

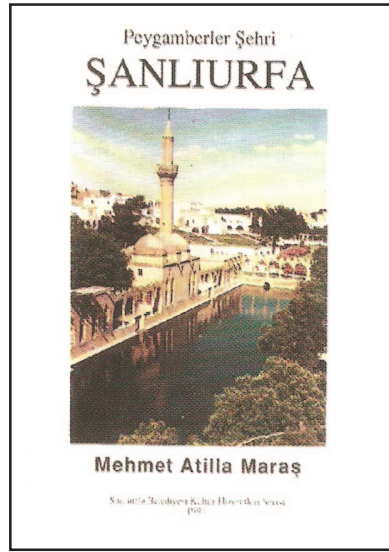
"Geçidi Bekleyen Şehir" de, millî mücadele ve yakın tarihimizi de takip ediyorsunuz. İnkılâpların Erzurum'a yansıması, modernizmin şehre girişi canlı ifadelerle çerçeveselenir. Sayfaların içinde, "bilinmeyenlere" ve "anlatılmayanlara" da vakıf olursunuz... Yazarın satırlarından Erzurum'da Demokrat Parti'nin ilk mitingini okurken, gülmekle şaşmak arası bir duygu yaşarsınız: DP Erzurum'da ilk mitingini yapacaktır. Kimin konuşacağı belli değil. Etrafta birkaç DP bayrağı, daha çok CHP bayrakları vardır. Derken kürsüye biri çıkar. Konuşmak üzere çıkan kişi CHP Erzurum il başkanıdır(!)

Eski şehirlerimizin çok önemli bir vasfı da "mektep" oluşuyordu; yazar, eski Erzurum'un da bir "mektep" olduğunu söylüyor: "Bu şehrin en sıradan insanlarında dahi, yüksek bir irfanın biçimlendirdiği bir edep, bir derinlik vardı. Şehir, adeta açık bir mektep, bu şehirde yaşayan insanlar ise bu mektebin, yerine göre muallimleri yahut talebeleriydi." (sf: 120)

Artık ne Erzurum, ne de diğer şehirlerimiz bu "mektep" olma özelliğine sahip değiller. Çünkü mekteplerimiz muallimlerini kaybetti; muallimsiz mektep de, işte böyle olacaktır. Nasıl ki, Erzurum'un artık bir Ethem Usta ayarında muallimi yoksa, diğer şehirlerimizde de durum aynıdır.

"Geçidi Bekleyen Şehir" için söylenecek daha pek çok husus var. Fakat bir tanıtma yazısının sınırları içinde, her şeyi söylemek mümkün değil. En iyisi okuyucularımızın bu eseri okumaları. Kütüphanelerimizdeki "Beş Şehir", "Altıncı Şehir", "Uzun Çarşının Uluları" kitaplarının yanına "Geçidi Bekleyen Şehir" in de konulması gerekiyor.

Okuyucular Erzurum'u okurken, kendi şehirlerini de okumuş olacaklar. Bütün okurlarımıza tavsiye ediyoruz,

PEYGAMBERLER ŞEHİRİ ŞANLIURFA

Mehmet Atilla MARAŞ
Şanlıurfa Belediyesi
Kültür Hizmetleri Serisi, 1997

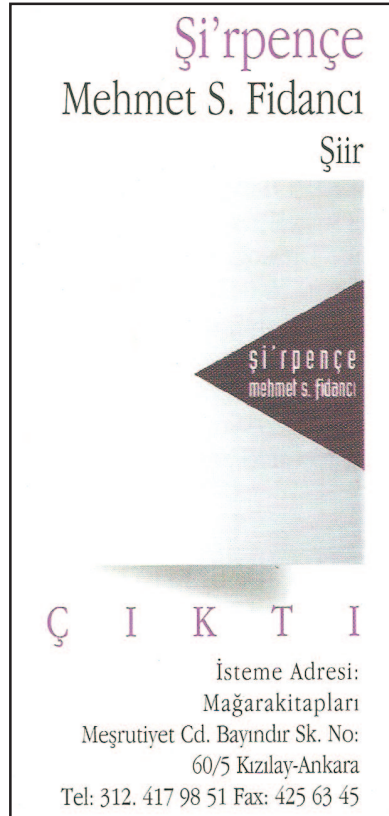
Son yıllarda, şehir kitaplarının yayınında bir artış gözleniyor. Bu artışı, şehirlerimize sahip çıkma adına sevinçle karşılarıyoruz. İşte bunlardan biri, yeni yayınla-

nan "Peygamberler Şehri ŞANLIURFA". Yazarı, aynı zamanda bir şair olan Mehmet Atilla MARAŞ.

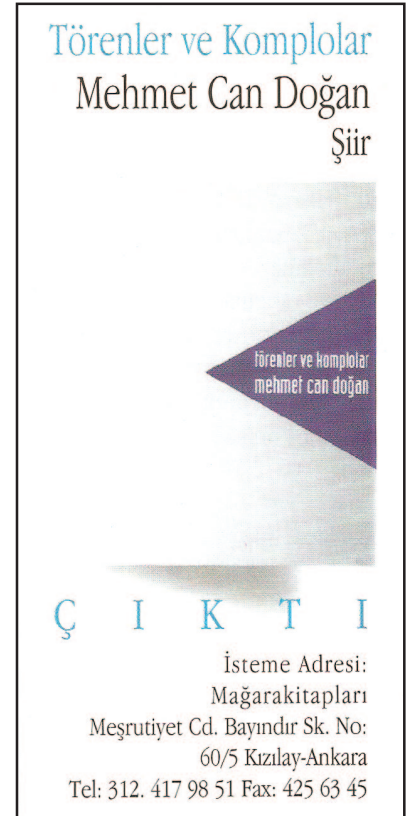
Yazar M. Atilla Maraş doğup, büyüdüğü şehrin bir biyografisinin yazılmayışını eksiklik olarak gördüğünden, böyle bir kitabı kaleme aldığını belirtiyor. Yazarın, şehrine karşı vefa borcunu ödemesi bir anlamda,

Bilindiği gibi Şanlıurfa, tarih boyunca önemli bir şehir konumundadır; yazarın belirttiği üzere, "Hz. İbrahim'in, Hz. Eyyub'un bu topraklarda yaşamış olması, Urfa'nın Peygamberler Şehri, ünvanıyla anılmasına vesile olmuştur." Divan şiirimizin en büyük üstatlarından olan Nâbî de Urfa'da yetişmiştir. Urfa, halk musikimizin de en önemli merkezlerinden biridir.

Şanlıurfa'nın daha pek çok zenginliği bu kitapta... Şehrin muhtelif fotoğraflarıyla da desteklenen kitap 248 sayfa ve birinci hamura basılmış. Kitap; Coğrafya, Tarih, Sosyal Yapı ve Ekonomi, Kültür, Folklor, Urfa'da Şiir, İlçeler, Turizm, Ünlü bölümlerinden oluşuyor.

İsteme Adresi:
Mağarakitapları
Meşrutiyet Cd. Bayındır Sk. No:
60/5 Kızılay-Ankara
Tel: 312. 417 98 51 Fax: 425 63 45

İsteme Adresi:
Mağarakitapları
Meşrutiyet Cd. Bayındır Sk. No:
60/5 Kızılay-Ankara
Tel: 312. 417 98 51 Fax: 425 63 45

Kırk Ambar

Derleyen: Kayhan TAKÇI

ESKİ ZAMAN AŞÇILARI

Dükkânlarının iç manzarasının nasıl olduğu, ne tarz da döşenip dayandığı, hizmet âdabının ne olduğu katiyetle tespit edilemeyen en eski aşçı dükkânlarından keyif ve insafa kalmış porsiyon usulü yerine uzunluk, ağırlık, sayı ve lokma hesabı ile yemek verildiğini muhtelif devirlere ait narh defterlerinden öğreniyoruz. Bugün bize tuhaf gelir ama, meselâ Sultan İbrahim zamanında 1640 (Hicrî 1050) yılında tanzim edilmiş narh defterine göre, o devirde şiş kebabı arşın üzerinden; yahni, kuşbaşı kebab, pilav tartı ile ve lâhna dolması sayı ile satılmaktadır, işte defterin aşçılara ait olan bendi:

Koyun yahnisi (okkası) 18 akçe
Sığır yahnisi (okkası) 9 akçe
Halis koyun etinden köfte (on dirhemi) 1 akçe
Lâhna sarması (20 tanesi) 1 akçe
Ciğer kebabı (40 büyük lokması) 1 akçe
Pirinç pilavı (100 dirhemi) 1 akçe
Şiş kebabı yarım ziralık (bir şiş dolusu) 1 akçe

MEVLEVİDİR

Sultan Selim, Mısır seferinden dönerken ordu-suyla Konya'ya varınca korkunç bir kasırğa çıkar, hortum başlar. Kalkan tozlar döne döne göklere yükselirken padişah Kemalpaşazâde'ye "Bu nedir?" diye sorar. Kemalpaşazâde:

- Efendim, burası Mevlana'nın şehridir; taşı da toprağı da mevlevîdir. İşte böyle durmadan dönerler.

EFENDİYE SÖYLE PERHİZ ETSİN

Sivas'ta şair geçinenlerden biri, yazdığı herzele-ri Keçecizade İzzet Molla'ya gönderir. Molla, şiirleri

şöyle bir göz gezdirip hepsinin deli saçmasından ibaret olduğunu görünce, şiirleri getiren uşağı:

- Beyefendiye selam söyle, perhiz etsin, der.

Şair taslağı, Molla'nın tavsiyesindeki inceliği sezemeyerek bir müddet yiyip içmede perhizkârlık etikten sonra, yeniden bir kaç parça şey karalayarak Molla'ya gönderir. Fakat İzzet Molla, bu sefer yine;

- Beyefendiye söyle, perhiz etsin der.

Bu minval üzere uşak bir kaç defa gider gelir. İzzet Molla iyiden iyiye kızmıştır. Bir gün o uşağı elinde kâğıtlarla yine kapısında görünce;

- Hiç o kâğıtları çıkarma. Efendin perhize devam etsin, deyince uşak dayanamaz:

- Efendim perhiz ede ede zavallının kımıldanacak hali kalmadı deyince, Molla ağzından baklayı çıkarır:

- Perhiz ediyor da, bu herzeleri ortaya kim çıkarıyor be herif!

1928' de SİVAS'TA GAZETE TİRAJLARI

Kızılırmak Gazetesi'nin 9 Şubat 1928 tarihli nüshasında, "Neler Okuyoruz" başlıklı yazıda Sivas'ta okunan gazete ve mecmualar şöyle sıralanmaktadır:

Millet 20, Vakıf 45, Cumhuriyet 40, Akşam 6, Resimli Perşembe 30, Resimli Ay 20, Resimli Gazete 5, Nasrettin Hoca 15, Karagöz 30, Yeni Kitap 10, Hayat 15, Kızılırmak 74 adet.

Başölmez

Fatma PEKŞEN

Bilmiyorum başka yörelerde var mı bu âdet? Eskiden Divriği'de mal sahipleri çevre köylere hayvanlarını teslim ederler, orada elde edilen kârı şehirde kullanırlarmış. Başölmez denilen bu adette köydeki çobana teslim edilen hayvanın sayısı değişmezmiş. Aslında hayvanlar çoğalmış da âdet gereği verilen hayvan sayısı değişmezmiş. Meselâ 20 koyunu olan mal sahibi bunu başölmez için bir çobana verse, aradan 15-20 sene geçse, hayvanlar ölse de çoğalsa da aynı sayı değişmez her yıl 20 koyunun ürününü çobandan alırmış. Ücret almadan hayvanlara bakan çoban yağını, yoğurdunu, yünü belirlî fasılalarla mal sahibine yollar, çoğalan kuzular da kendisine kâr kazırmış. Alan razı satan razı misali her iki tarafta durumdan memnun kalıyor olacak ki bu başölmez geleni yaygınmış eskiden...

Gene böyle, bir mal sahibi, köylerden birine 25 davarını yollar, her sene bu 25 davarın yünü, yoğurdu, yağı, sütü, kaymağı çoban tarafından elde edilip gönderilecek; tabii ki üreyen kuzularda çobana kalacak. Ne var ki çoban tembel mi tembel birisi, bırakın otlığa, yaylaya götürüp hayvanları semirtmeyi, her gün birisini kesip kesip yemekteymiş. Evde sırtüstü yatıp koyunun etini yemekte ve et bitince diğeri kesmekteymiş. Durumdan hoşnut olmayan karısı bir gün der ki "Bre herif, sen her gün birisini kesmekte sin, ya mal sahibi gelir de hesap sorarsa ne cevap vereceksin? Tembelin iş buyurduğu, hazır cevap olduğu hepinizce malûmdur. O da öyle yapmış zaten

"Aman karı, düşündüğün şeye bak. Mal sahibi gelince ben yüzümün akıyla çıkarım, merak etme haydi kalk da bir kavurma yap bize."

Gel zaman git zaman 25 koyunundan ne yağ, ne yoğurt ne yün geldiğini gören mal sahibi "Gidip bir çobanı göreyim, bakalım neyin nesi bu iş" der ve yola çıkar. Atıyla ne kadar sürdüyse nihayet köye ulaşır, çobanın evine yollanır. Çoban sedirine buyur eder, karısına misafire yemek çıkarmasını söyler. Az sonra bir sahan mis gibi kavurmayla bir çömlekte yoğurt getirir kadıncağız. Tahta sofraya taze ıslanmış köy ekmeği de koyar misafiri buyur eder. Leziz yoğurtla, kavurmaya kaşık sallamaya başlayan mal sahibi çobana sorar:

-Gardaş goyunlardan ne haber? Ne südünü gördük, ne yoğurdunu? Çoban bir iki yutkunur ve gayet pişkince:

-Heç sorma ağa, daştan düştü baş guzu, yanısıra getti beş guzu, onikisi getti gassaba, yedisi gelmez hesaba, gala gala bi tene galdı, aha bu yoğurt onun yoğurdu. Bögün bu yoğurdu da sana gettörecekim. Zaten bizim garı bu galan biteneyide gınaladı süsledi boynuna çingirak taktı. Vallaha ne sağa verür, ne de bağa, der boynunu bükür. Çömlekteki yoğurdu çobanın kafasına geçiren mal sahibi hiçbir şey söylemez kapıyı çarpar çıkar. Çoban mutfağa girer aş pişirmekte olan karısına der ki:

-Gız ben sana demedim miydi, elimin yüzümün akıyla garşına çıkarım diye.

TÜRK NEZAKETİ

Bize, Türklerin Avrupa'ya yerleşmiş barbarlar olduklarını bıkıp usanmadan anlatan en zalim Türk düşmanları aslında bu barbar dedikleri insanların son derece kibar ve vakur olduklarını itiraf ediyorlar.

Bir Türkü tanımak için dış görünüşteki ilk işaret sağ ellerini dudaklarına götürüp sonra alınlarına değdirerek verdikleri selamdır. Doğu'da yaygın olan bu selam saygı işaretidir. Bu, selam verdiğiniz şahsın elini dudaklarına götürüp sonra alınıza koyduğunuz anlamına gelir.

Türklerde hemen göze çarpan bir diğer özellik de selam verirken son derece ciddi ve terbiyeli olmalarıdır. Saygı ifadesi olan selamın verilmesi esnasında selamı alan şahsın da saygılı olması gereklidir.

(H. A. Munro Butler Johnstone, Türkler, T. Diyanet Vakfı Yay.)

Dernekten Haberler

OLAĞANÜSTÜ KONGRE

Sivas Kültürel ve Sosyal Yardımlaşma Derneği'nin Olağanüstü Genel Kurulu 22 Haziran 1997 Pazar günü saat 14'de dernek genel merkezinde yapıldı. Olağanüstü Genel Kurul aşağıdaki gündemle toplandı.

- 1) Açılış ve İstiklâl Marşı
- 2) Başkanlık Divanının Oluşumu
- 3) Faaliyet Raporunun Okunması, tartışılması ve onayı
- 4) Mali raporun okunması, tartışılması ve onayı
- 5) Dernek tüzük değişikliğinin görüşülmesi ve onayı
- 6) Yönetim, Denetim ve Disiplin Kurullarının seçimi
- 7) Dilek ve temenniler
- 8) Kapanış

Seçkin bir davetli topluluğunun katıldığı olağanüstü kongrede C. Ü. Öğretim Üyesi Faruk Aburşu yaklaşık 600 fotoğraftan oluşan eski Sivas görüntülerine ait bir slayt gösterisi yaptı. Anayasa Mahkemesi Üyesi ve Sivas Eski Valisi Lütfi Tuncel ile Adalet Eski Bakanı Şakir Şeker'in katılarak birer konuşma yaptıkları Genel Kurul Toplantısında dernek başkanlığına yeniden Doğan Ürgüp seçildi.

YURDUN ONARIMI

Derneğimiz Yönetim Kurulu'nun ve 54. Cumhuriyet Hükümetinde Maliye Bakanı olan hemşehrimiz Sivas Milletvekili Abdullatif Şener'in üstün gayretleriyle Sivas Valiliği, Özel İdare Müdürlüğü 29.09.1997 günü yaptığı ihale ile Sivas Yurdunun onarımına başlanmıştır. 25 yıllık eski bir bina olan Sivas Yurdu Aralık başında modern, temiz ve güvenli bir yurt olarak Ankara'daki gençlerimize hizmet vermeye devam edecektir.

Sivas Üzerine Çeşitlemeler

Eğriçimen Yaylası, Koyulhisar

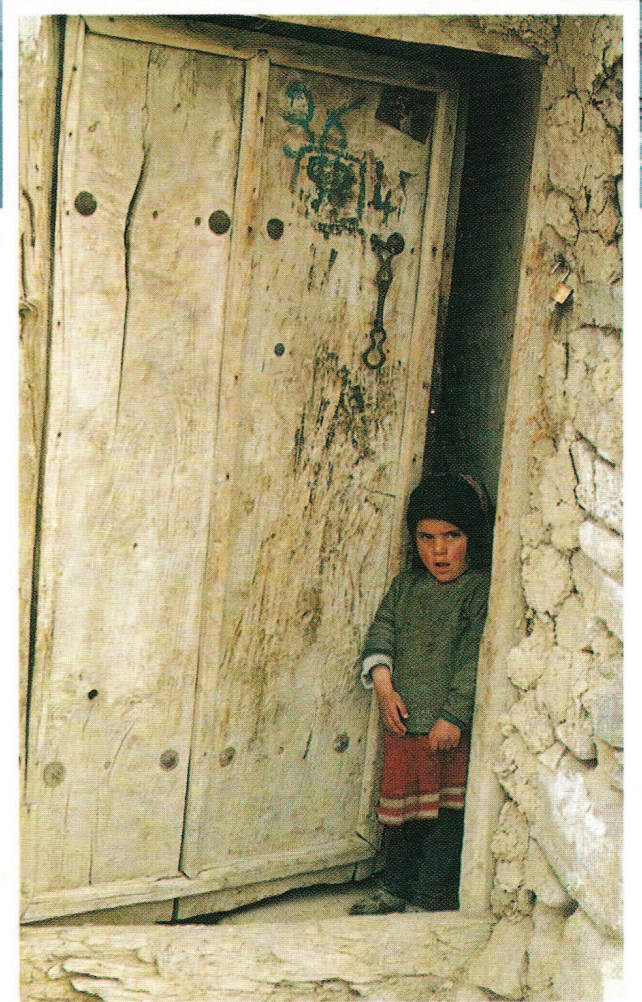
Alıç Ağaçları
Şarkışla

Çifte Minare - Sivas

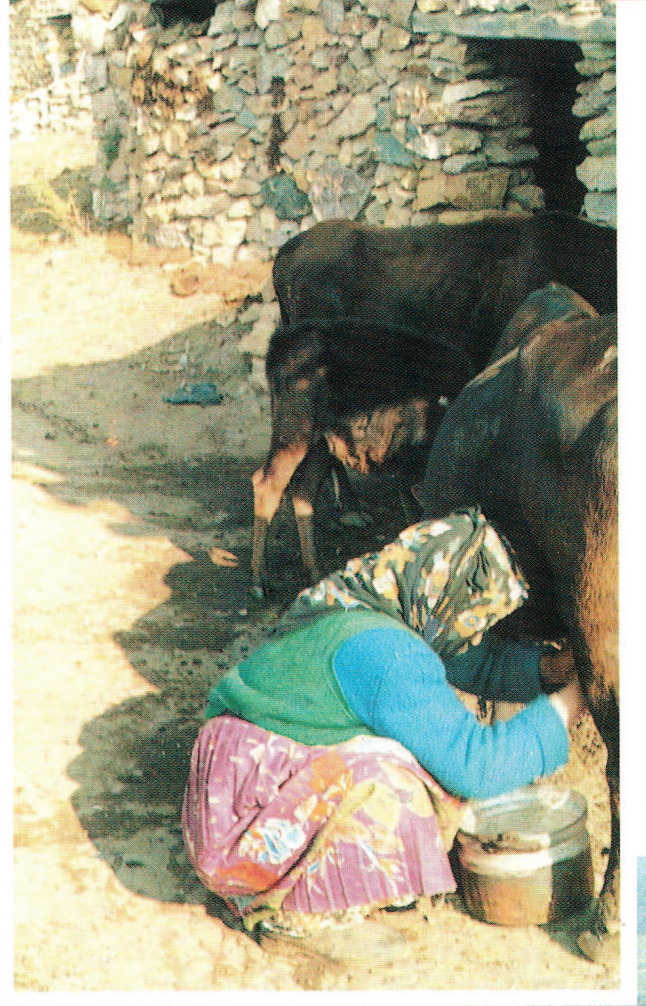

Kışın Kızılırmak
Fotoğraf: Faruk Aburşu

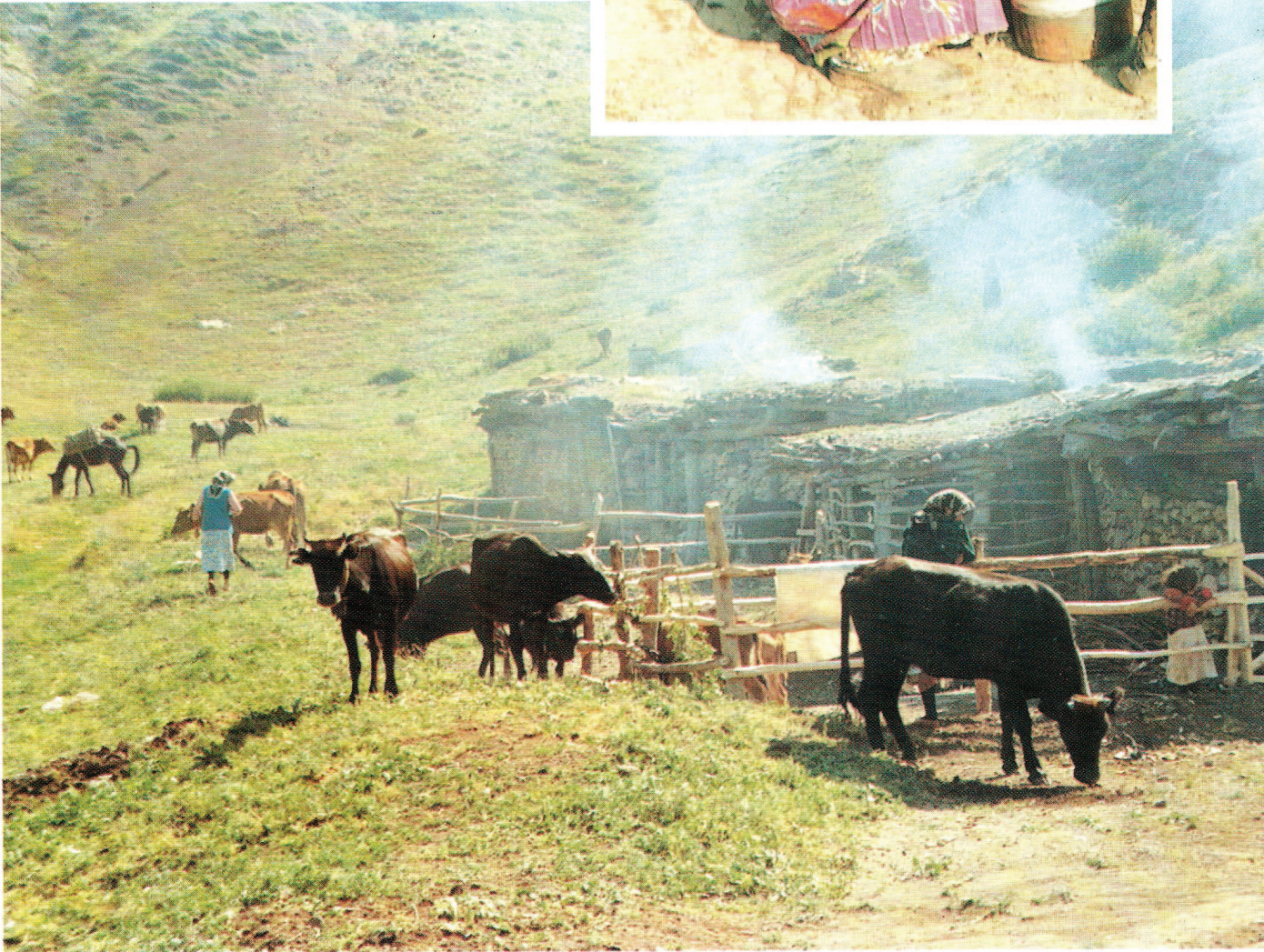

Kangal, Şihî Köyü
Fotoğraf: Faruk Aburşu

Hafik, Tozanlıdere
Fotoğraf: Faruk Aburşu

Hafik Asmalı Yaylası
Fotoğraf: Faruk Aburşu

Sivas'ta 1. Keykâvus Darüşşifası'nın Büyük Eyvanı

Kızılırmak'ta amaşır Günü

Gürün Gökpinar Gölü

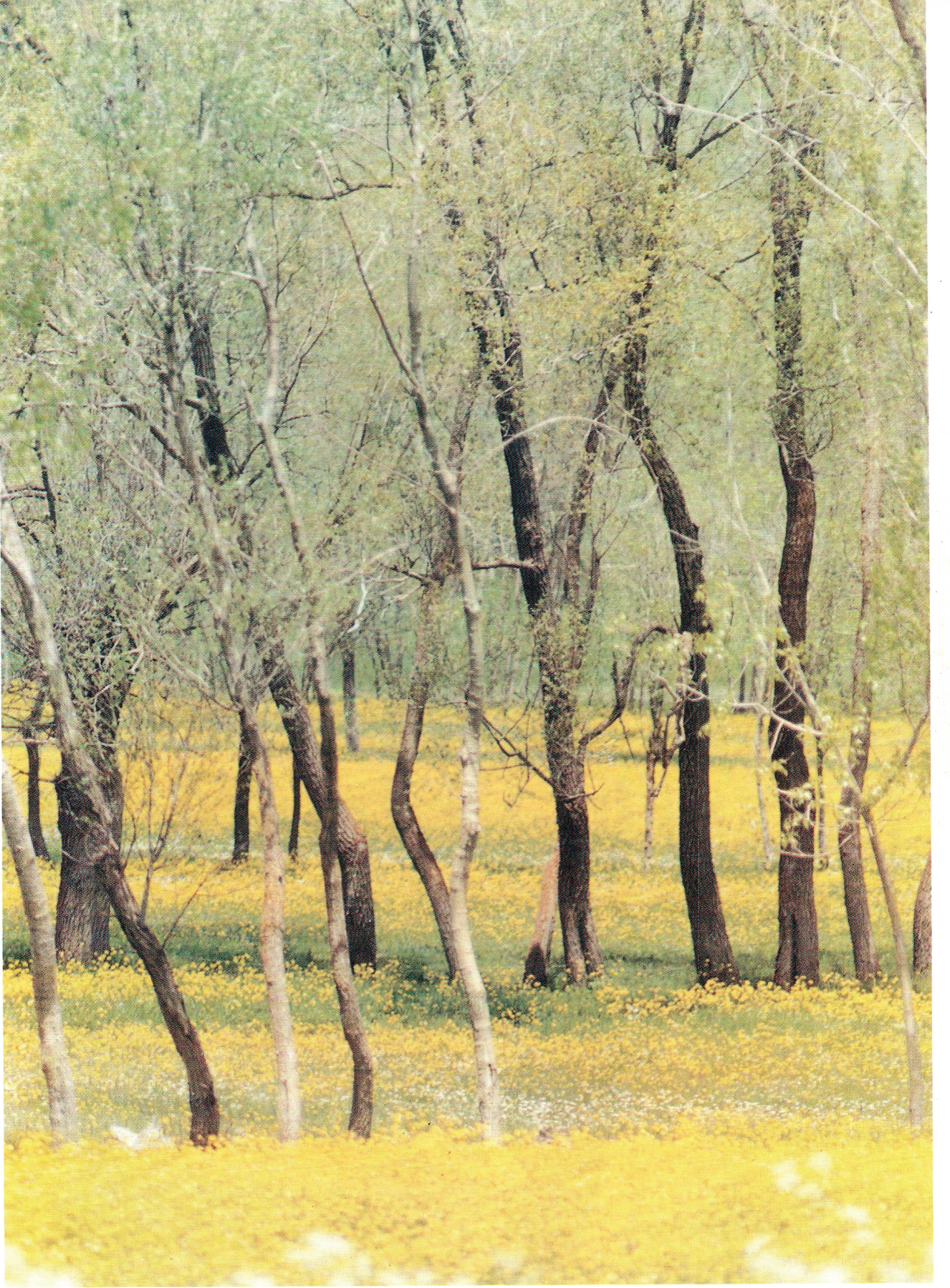

Sivas'ta Bayram Alış Verişi
Fotoğraf: Faruk Aburşu

Doğanşar'da Bir Şelale

Yıldızeli - Ilıca
Fotoğraf: Faruk Aburşu

Aslında,
Bütün Sivasslı'lar
Hürdoğan
Okuyorlar!

Hürdoğan

Günlük Siyasi Gazete

Tel: 0.346. 226 22 01 - 02 Fax: 0.346. 226 22 03 / SİVAS

**Huzurlu yolculuklar
dileriz.**

Zafer KARABAY
Makina Mühendisi

Rüzgarlı İbrahim Müteferrika Sk.
No: 1/19 Ulus-ANKARA
Tel: 312. 312 75 95 - 312 75 96
Fax: 312. 312 75 96
Çağrı: 258 79 06

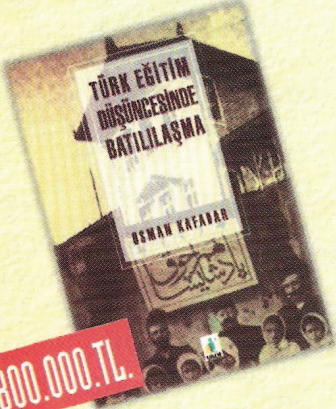
ZİRVE

ASANSÖR İNŞAAT SAN. TİC. LTD. ŞTİ

Vadi Yayınları

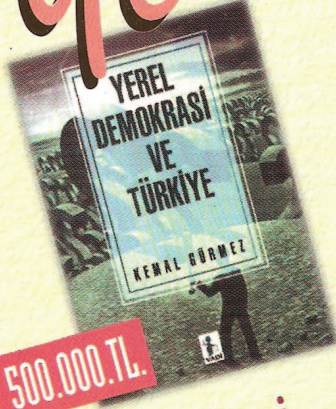

Yeni

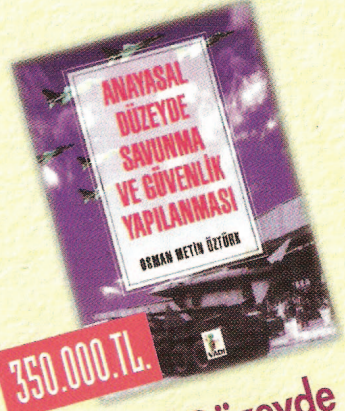
800.000 TL.

Türk Eğitim Düşüncesinde Batılılaşma
Osman Kafadar

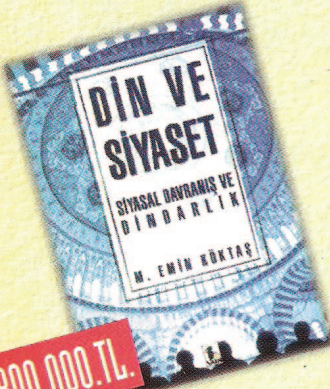
500.000 TL.

Yerel Demokrasi ve Türkiye
Kemal Görmez

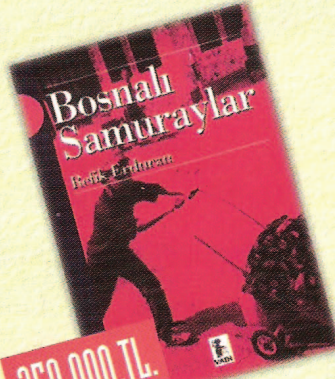
350.000 TL.

Anayasal Düzeyde Savunma ve Güvenlik Yapılanması
Osman Metin Öztürk

800.000 TL.

Din ve Siyaset
Siyasal Davranış ve Dindarlık
M. Emin Köktaş

250.000 TL.

Bosnalı Samuraylar
Refik Erduran

400.000 TL.

Sivil İtaatsizlik ve Pasif Direniş
H. David Thoreau & Mohandas K. Gandhi

Bilgiden Birikime Doğru...

Toplu İsteklerde %30 İndirim Uygulanır. Ödemeli İsteyebilirsiniz.

İsteme Adresi: Meşrutiyet Cd. Bayındır II Sk. No: 60/5 Kızılay-ANKARA Tel: (312) 435 64 89 Fax: 425 63 45

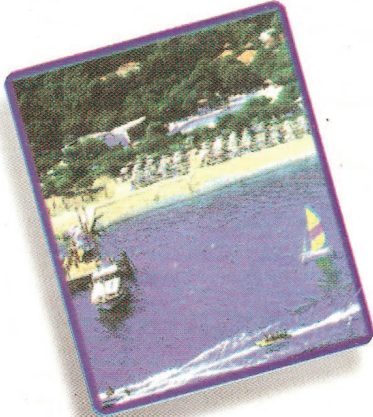
Yaşadığınız Bazı Güzellikler Daima Hatırlanır, Şimdi Olduğu Gibi!

Akdeniz'in Mavi
Rüyaları İçinde En
Güzel Hatıralara
Bir Yaz Penceresi...
Champion Tatil
Villaları; Size 1.
Sınıf Tatil İmkânı
Sunuyor.

Kemer-Beldibi'nde
Antalya'ya 40 Km.

Tenis Kortlarından
Discoya, Cafe-
Barlarından
Saunasına,
Beach-Bardan
Yüzme Havuzuna,
Altın Rengi
Plajlarına Kadar
Mükemmel Bir
Dinlenme Ortamı.

AYIK-TUR A.Ş.

Beldibi - Kemer
ANTALYA/TÜRKİYE

Boya Dünyasında Kardelen Kalitesi

Bayilikler Verilecektir

Ahi Boya Ticaret Sanayi Ltd. Şti.

Esenboğa Yolu 13. Km. Emek Cd. No:16 Pirsaklar-Ankara Tel: (312) 328 45 45 - 328 45 46

VakıfBank'la Hayat Daha Kolay!

- Süper on-line Donanımlı 325 Şube ● 6 Yurtdışı Temsilciliği ● New York Şubesi ● Future 2001 Elektronik Bankacılık ● VakıfBank Finans Market ● KOBİ Danışma Merkezleri ● Menkul Kıymet Merkezleri ● Gayrimenkul Yatırım Ortaklığı ● Risk Sermayesi Şirketi ● 600 Bankomat 7²⁴ ATM ● VIP Müşteri Ofisi ● Gece Kasası ● Robot Kasa ● Yatırım Bankacılığı ● Otobank ● Infobank ● Ekspres Gişe ● Bankomat 7²⁴ ● Lady Bankomat 7²⁴ ● Junior Bankomat 7²⁴ ● Olimpiyat Kart ● VakıfBank Visa Elektronik ● VakıfBank MasterCard Eurocard ● VakıfBank MasterCard ● Seyahat Çeki ● Bireysel Krediler...
- Gelin VakıfBank'a, 21. Yüzyıl Bankacılığı'ndan siz de yararlanın!

VakıfBank
"21. Yüzyıl Bankacılığı"